ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η συρρίκνωση της δημοκρατίας και ο αυταρχικός νεοφιλελευθερισμός: Η περίπτωση της Ελληνικής Δημοκρατίας

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Γεφυρόπουλος Αβραάμ

Αθήνα, 2025

Τριμελής Επιτροπή

Λουδοβίκος Κωτσονόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Δημήτρης Καλτσώνης, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Σπύρος Σακελλαρόπουλος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Γεφυρόπουλος Αβραάμ, 2025.

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της παρούσας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα.

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα 3
Περίληψη- abstract 4
Εισαγωγή 5
Κεφάλαιο Πρώτο: Η ανθρωπότητα σε ζοφερούς καιρούς 6
1.1. Μερικές αρχικές επισημάνσεις 6
1.2. Η γέννηση του καπιταλισμού της καταστροφής και η επέλαση του αυταρχικού νεοφιλελευθερισμού 10
1.3. Τα χαρακτηριστικά του αυταρχικού νεοφιλελευθερισμού 13
1.4. Η συστημική φύση των κρίσεων στον καπιταλισμό της καταστροφής 16
1.5. Η βιοπολιτική διαχείριση της ζωής και του θανάτου 19
1.6. Η αποδρομή της δυτικής ηγεμονίας και η ανάδυση του πολυπολικού κόσμου των πολεμικών συρράξεων και του οικονομικού ανταγωνισμού 22
Κεφάλαιο Δεύτερο: Η συρρίκνωση της Ελληνικής Δημοκρατίας 26
2.1: Η παρακμή των αστικών δημοκρατιών 26
2.2. Η αυτοκρατορία του κακού: Το παράδειγμα της δημοκρατίας των ΗΠΑ 32
2.3.Η «σιδερόφραχτη» ελληνική δημοκρατία στα χρόνια της μεταφασιστικής απειλής 35
2.4. Η καταβαράθρωση της κοινωνικής δημοκρατίας 48
Συμπεράσματα: Το ταξίδι της δημοκρατίας, πέρα από τις στενωπούς της υπαρξιακής απειλής 58
Βιβλιογραφία – Πηγές 64

Περίληψη

Η συρρίκνωση της δημοκρατίας, αποτελεί τον μεγαλύτερο υπαρξιακό κίνδυνο της εποχής μας. Είναι η κρίση που απειλεί τις ελευθερίες και τις κοινωνικές κατακτήσεις των λαών. Από τη δεκαετία του 1970, οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές του Μίλτον Φρίντμαν και της Σχολής Οικονομικών του Σικάγο επικρατούν σε παγκόσμιο επίπεδο, με αποτέλεσμα τη γέννηση του λεγόμενου καπιταλισμού της καταστροφής. Σε αυτή την αυταρχική εκδοχή του νεοφιλελευθερισμού, πολιτικοί και κόμματα αξιοποιούν το χάος και τη βία φυσικών καταστροφών και πολέμων για να επιβάλουν αντιλαϊκές πολιτικές, με τους πολίτες να παρακολουθούν τις εξελίξεις ανήμποροι, χωρίς να μπορούν να προβάλλουν αντίσταση. Η διπλωματική εργασία επιχειρεί να αναδείξει τον συσχετισμό ανάμεσα στον αυταρχικό νεοφιλελευθερισμό και των παθογενειών που αυτός κυοφορεί, με την απίσχναση της κοινωνικής δημοκρατίας στον προηγμένο δυτικό κόσμο. Το ελληνικό παράδειγμα αποτελεί τον πυρήνα της παρούσας μελέτης. Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008, άλλωστε, αντικατοπτρίζει το σκοτάδι της σύγχρονης ελληνικής πραγματικότητας.

Λέξεις-Κλειδιά: νεοφιλελευθερισμός, υπαρξιακές απειλές, δημοκρατία, αυταρχισμός, καπιταλισμός, ελληνική κοινωνία

Abstract

The shrinking democracy and the authoritarian neoliberalism: The case study of Hellenic Republic

Gefyropoulos Abraham

The shrinking of democracy is the greatest existential danger of our time. It is the crisis that threatens the liberties and social achievements of the peoples. Since the 1970s, the neoliberal economic policies promoted by Milton Friedman and the Chicago School of Economics, have risen to global prominence, resulting the disaster capitalism. In this authoritarian version of neoliberalism, the political actors exploit the chaos of natural disasters and the violence of wars to push through unpopular policies, as the citizens are observing the developments helplessly, without being able to put any real resistance. This thesis attempts to highlight the correlation between the authoritarian neoliberalism and the weakened state of West Democracy. The Greek example is the argument of this thesis. The global economic crisis of 2008, after all reflects the darkness of the modern Greek reality.

Keywords: neoliberalism, existential crises, democracy, authoritarianism, capitalism, Greek society

Εισαγωγή

Η εργασία πραγματεύεται τη μελέτη του φαινομένου της ραγδαίας διολίσθησης του εγχώριου μοντέλου Δημοκρατίας, κατά τη διάρκεια της κατίσχυσης του νεοφιλελεύθερου παραδείγματος που προκάλεσε την αυταρχικοποίηση της ελληνικής κοινωνίας. Αφετηριακό σημείο της είναι το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης του 2009 με χρονικό ορίζοντα που αγγίζει τις μέρες μας. Μελετώντας τις ιστορικές συνθήκες που επέτρεψαν την επικράτηση του νεοφιλελευθερισμού, στις ΗΠΑ και την Ευρώπη, ο φακός της έρευνας θα πέσει στο εγχώριο παράδειγμα.

Θα εστιάσει σε όλες εκείνες τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές αλλαγές που έχει εδραιώσει ως νέες κανονικότητες στη χώρα, ο νεοφιλελεύθερος παράγοντας. Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο, θα γίνει μία ευρύτερη παρουσίαση του κυρίαρχου καπιταλιστικού περιβάλλοντος, στο ιστορικό και κοινωνικό του μεταπολεμικό πλαίσιο. Η κρίση της ηγεμονίας των ΗΠΑ, ο γεωπολιτικός ανταγωνισμός Δύσης και Ανατολής, οι πολεμικές συγκρούσεις, η παλαιστινιακή γενοκτονία, η πανδημία, η συντηρητικοποίηση των κοινωνιών, η ενεργειακή και επισιτιστική κρίση, συνθέτουν από κοινού το περιεχόμενο του εναρκτήριου κεφαλαίου.

Στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο, με αφορμή τα προβλήματα που οριοθετούν τις "ανεπτυγμένες" αστικές δημοκρατίες του δυτικού κόσμου, θα εξεταστεί το ελληνικό παράδειγμα, μέσω της μεταπολιτευτικής πορείας του. Θα διερευνηθεί η έννοια της "σιδερόφραχτης" Δημοκρατίας, μέσα από τη μελέτη των φαινομένων της συρρίκνωσης του Κράτους Δικαίου, του υπολειμματικού χαρακτήρα του κοινωνικού κράτους και της μονοδιάστατης λειτουργίας των ΜΜΕ. Επιπρόσθετα, θα μελετηθεί το φαινόμενο της εντεινόμενης κρατικής καταστολής, της απορρύθμισης της εργασίας και της υποχώρησης των συνδικαλιστικών και κοινωνικών κινημάτων. Τέλος θα γίνει αναφορά στον ορατό κίνδυνο της ακροδεξιάς που ενδημεί σε συνθήκες αβεβαιότητας και οπισθοδρόμησης των κομμάτων της Αριστεράς, όπως συμβαίνει στην εποχή μας.

Στα συμπεράσματα της εργασίας, θα πραγματοποιηθεί μια αποτίμηση της σημερινής κατάστασης της ελληνικής δημοκρατίας, υπό το πρίσμα των ραγδαίων τεχνολογικών μεταβολών και της περιβαλλοντικής κατάρρευσης. Επίσης θα γίνει λόγος, για την αναγκαιότητα της ριζοσπαστικοποίησης της εγχώριας δημοκρατίας, η οποία θα αφουγκράζεται τα προβλήματα και τη βούληση του λαού της. Η σύμπλευση μαζί του θα επιτευχθεί με τη σύναψη ενός νέου κοινωνικού συμβολαίου, με την κοινωνική δικαιοσύνη να αποτελεί τη βάση του πυρήνα του.

Κεφάλαιο Πρώτο: Η ανθρωπότητα σε ζοφερούς καιρούς

1.1.Μερικές αρχικές επισημάνσεις

Οι λαοί της εποχής μας, μοιάζουν εγκλωβισμένοι σε μία βάναυση και ρευστή πραγματικότητα, γεμάτη με κινδύνους που θέτουν σε αμφισβήτηση το παρόν και το μέλλον της ανθρωπότητας. Η πλειονότητα των ανθρώπων, αντιμετωπίζει σε καθημερινή βάση, την απειλή της φτώχειας[1], την ανισότητα ως προς την αναδιανομή του πλούτου και την κατανομή των αρνητικών συνεπειών της οικονομικής και πολιτικής κρίσης, με τον πόλεμο να αποτελεί, σε πολλά μέρη του κόσμου, μια κανονικότητα.

Η ολιγαρχία, άλλοτε με τη μορφή της τεχνολογικής καινοτομίας ή της επιτυχίας που της προσφέρει η επιχειρηματική της δραστηριότητα και άλλοτε με το αφτιασίδωτο προσωπείο της ωμής βίας, προπαγάνδας και καταστολής, εξουσιάζει αυταρχικά τις κοινωνίες, εξαναγκάζοντάς τες σε πλήρη υποταγή. Η συγκεκριμένη καθυπόταξη δυναστεύει όχι μόνο την κοινωνική και οικονομική υπόσταση των υποκειμένων, αλλά καταστρέφει και το περιβάλλον στο οποίο εκείνα διαβιούν, με τη τεχνολογική πρόοδο να είναι σε πολλές περιπτώσεις, το άλλοθι πίσω από το οποίο κρύβεται η αδηφαγία των πλουτοκρατικών συμφερόντων[2].

Ο κόσμος της εργασίας, του μόχθου και της καθημερινής αγωνίας, παρακολουθεί έντρομος μία ολιστική επιδείνωση των συνθηκών εκείνων που συναποτελούν την επίγεια εμπειρία του, με τις πολλαπλές υπαρξιακές απειλές (πολεμικές συγκρούσεις, αποδρομή της πολιτικής, οικονομική, ενεργειακή και επισιτιστική κρίση), να διογκώνουν την αβεβαιότητα και την ανασφάλεια των κοινωνιών[3].

Οι στρατιωτικές δαπάνες αυξάνονται και αντικαθιστούν τις κοινωνικές πολιτικές, με τις οικονομίες του πολέμου να μετατρέπουν το φιλελεύθερο κοινωνικό κράτος σε ένα αδειανό κέλυφος, στο όνομα του έθνους και της προστασίας από τους εξωτερικούς εχθρούς[4]. Η κρίση της ηγεμονίας των ΗΠΑ, ο ανηλεής οικονομικός ανταγωνισμός τους με την Κίνα, η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία και ο πόλεμος μέσω αντιπροσώπων (proxy war), ανάμεσα στην αυταρχική στρατιωτική μηχανή του Πούτιν και του ευρωατλαντισμού, που διεξάγεται στα εδάφη της κατακερματισμένης πλέον ουκρανικής επικράτειας, αφήνει πίσω της εκατόμβες νεκρών και καίει συθέμελα τα όνειρα των λαών της Ευρώπης, για ειρήνη και

---

[1] Σύμφωνα με τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, η κρίση πείνας βαθαίνει διαρκώς σε πλανητικό επίπεδο. Ο αυξημένος αριθμός των ανθρώπων που αντιμετωπίζουν άμεσα τον κίνδυνο της επιβίωσης, είναι αντιστρόφως ανάλογος με τις περικοπές που πραγματοποιούν οι πιο εύρωστες οικονομίες του πλανήτη, ως προς την παροχή βοήθειας. -*Βαθαίνει διαρκώς η κρίση πείνας στον πλανήτη*. Ανακτήθηκε από: https://www.efsyn.gr/kosmos/457873_bathainei-diarkos-i-krisi-peinas-ston-planiti

[2] *"Το φυσικό περιβάλλον καταστρέφεται εξαιτίας της αδηφαγίας των ολιγαρχικών συμφερόντων. Η ανθρωπότητα υπονομεύει το ίδιο της το μέλλον".* – Καλτσώνης, Δ. (2016). *Τι είναι το Κράτος; Τι Δημοκρατία χρειαζόμαστε;*. Αθήνα: Τόπος, σ.9,10.

[3] «*Η κατάσταση επιδεινώνεται σταδιακά και γινόμαστε μάρτυρες πολλαπλών κρίσεων που συνδέονται στενά και επιδεινώνονται από το νεοφιλελεύθερο μοντέλο διαχείρισης του καπιταλισμού των ανεξέλεγκτων αγορών*». – Λέανδρος, Ν. (2024). *Ο κόσμος μας πρέπει να αλλάξει*. Αθήνα: Gutenberg, σ. 96.

[4] Ο πολλαπλασιασμός των πολεμικών συγκρούσεων αποτυπώνεται μεταξύ άλλων, στην εκτίμηση ότι το 2021, το 25% του παγκόσμιου πληθυσμού ζούσε σε εμπόλεμες χώρες, ενώ ο αριθμός των προσφύγων και των εκτοπισμένων στο εσωτερικό των χωρών αναφοράς αγγίζει τα 89 εκατ.
Οι στρατιωτικές δαπάνες υπολογίζονται στα 2 τρις δολάρια (United Nations, 2023b: XX). - Λέανδρος, Ν. (2024). *Ο κόσμος μας πρέπει να αλλάξει*. Αθήνα: Gutenberg, σ.62.

ευημερία[5]. Παράλληλα, οι συγκρούσεις σε περιοχές της Ασίας και οι εμφύλιοι πόλεμοι στην Αφρικανική ήπειρο, καταδεικνύουν το μέγεθος του προβλήματος.

Η πολυετής γενοκτονία των Παλαιστινίων, από το κράτος του Ισραήλ, οξύνεται στις μέρες μας, σε τέτοιο βαθμό που δεν αφήνει περιθώρια ελπίδας, για το τέλος της. Η σφαγή δεκάδων χιλιάδων αμάχων, η πλειονότητα των οποίων είναι γυναίκες και παιδιά, σε αντίθεση με το *Τέλος της Ιστορίας*, για το οποίο μιλούσε ο Φράνσις Φουκουγιάμα[6], αναδεικνύει περίτρανα το έρεβος της περιόδου που διανύουμε.

Το σκοτάδι που απλώνεται αποπνικτικά πάνω από τον θρυμματισμένο κόσμο μας, μοιάζει να μην έχει τέλος. Στα σπάργανά του κυριαρχεί η ακροδεξιά ιδεολογία και ελλοχεύει η απειλή ενός μη αναστρέψιμου, πυρηνικού ολέθρου. Η μήτρα των δεινών, είναι ο καπιταλισμός, στη νεοφιλελεύθερη εκδοχή του. Το μοντέλο των ανεξέλεγκτων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και του "αόρατου" χεριού της αγοράς, έχει υπερβεί τα εσκαμμένα και κερδοσκοπεί ασυστόλως σε βάρος των ασθενέστερων.

Στο βωμό της αέναης αναζήτησης των κεφαλαιοκρατών, για τη μέγιστη δυνατή αύξηση της κερδοφορίας τους, το καπιταλιστικό σύστημα παραγωγής, σταδιακά και οργανωμένα εξαΰλωσε το μεταπολεμικό κοινωνικό μοντέλο πρόνοιας. Αποσύνδεσε τον πλούτο από την εργατική τάξη που τον παράγει, ανύψωσε την εργοδοσία σε απίστευτα επίπεδα εξουσίας, μέσω της καταστρατήγησης των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, που συνθέτουν την ιδιότητα του πολίτη, όπως αυτή εγγράφτηκε στα χρόνια της ένδοξης τριακονταετίας[7].

Κάτω από το βάρος των δομικών κρίσεων που κυοφορεί ο καπιταλισμός, η κρατική μέριμνα αποσπάται από την κοινωνική βάση της και εργαλειοποιείται μονοδιάστατα, ως ο μακρύς βραχίονας της άρχουσας τάξης. Η κρατική εξουσία, απεμπολώντας τις αιματηρές κατακτήσεις της εργατικής τάξης, οπισθοδρομεί διαρκώς σε αλλοτινές ιστορικές περιόδους, σε εποχές όπου η ωμή καταστολή αποτελούσε συνώνυμο της βίαιης καταλήστευσης της ανθρώπινης εργασίας, προς τέρψη των εκπροσώπων της πλουτοκρατίας[8].

Η υποχώρηση της κεϊνσιανής δημοσιονομικής πολιτικής, από τη δεκαετία του 1970 με το ξέσπασμα της πετρελαϊκής κρίσης, η επικράτηση της νεοφιλελεύθερης οικονομικής πολιτικής, της Σχολής του Σικάγου με την υιοθέτηση των άτεγκτων πολιτικών του Μίλτον

---

[5] Λέανδρος, Ν. (2024). *Ο κόσμος μας πρέπει να αλλάξει*. Αθήνα: Gutenberg, σ.62.

[6] Αμερικανός πολιτικός επιστήμονας και φιλόσοφος. Στο βιβλίο του "*The End of History and the Last Man*" (1992) περιγράφει την αδιαμφισβήτητη επικράτηση των φιλελεύθερων-δημοκρατικών αξιών, των δυτικών κοινωνιών, δηλαδή κατά βάση των ΗΠΑ, με την οριστική ήττα του κομμουνισμού, έπειτα από τη διάλυση της ΕΣΣΔ και την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού, στην Ανατολική Ευρώπη. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, ταυτίζεται εδώ με το τέλος του ιστορικού χρόνου.-*The End of History and the Last Man*.Ανακτήθηκε από: https://en.wikipedia.org/wiki/The_End_of_History_and_the_Last_Man

[7] Η ένδοξη τριακονταετία (περίπου από το 1945-75), αποτελεί τη μεταστροφή των δυτικών, αστικών κυβερνήσεων, σε πολιτικές που ευνοούν τα λαϊκά συμφέροντα, μετά τον όλεθρο του Β' Παγκόσμιου Πολέμου και τις ανακατατάξεις που προκάλεσε η αντιφασιστική νίκη. Σε αυτό συνέβαλαν, οι κοινωνικές επιταγές για δικαιοσύνη, ειρήνη και ευημερία, σε συνδυασμό με τον φόβο έκρηξης λαϊκών κινημάτων, που θα είχαν ως πρότυπο τις σοσιαλιστικές κατακτήσεις στην ΕΣΣΔ. – Καλτσώνης, Δ. (2014). *Δίκαιο, οικονομική κρίση και δημοκρατία*. Αθήνα: Τόπος, σ.131.

[8] «*Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970, η κρίση ανάγκασε την κυρίαρχη αστική τάξη να προχωρήσει σε αναδιανομή του κοινωνικού πλούτου εις βάρος της εργατικής τάξης και των λοιπών ασθενών κοινωνικών τάξεων και στρωμάτων*». – Καλτσώνης, Δ. (2014). *Δίκαιο, οικονομική κρίση και δημοκρατία*. Αθήνα: Τόπος, σ.137.

Φρίντμαν, από τις κυρίαρχες ιμπεριαλιστικές δυνάμεις της εποχής, σηματοδότησαν την ηγεμονία της νεοφιλελεύθερης πρακτικής και την εξάλειψη όλων εκείνων των φωνών που υποστήριζαν ότι η θυσία των λαϊκών συμφερόντων, στην αρένα των ανεξέλεγκτων αγορών, δεν αποτελούσε σε καμία περίπτωση μονόδρομο για τις κοινωνίες.

Επικράτησε δηλαδή το πολιτικό σλόγκαν της νεοφιλελεύθερης Πρωθυπουργού της Μεγάλης Βρετανίας, Μάργκαρετ Θάτσερ, *There is no alternative* (TINA). Ένα πολιτικό επικοινωνιακό εργαλείο, που χρησιμοποιήθηκε κατά κόρον -και με τη βοήθεια των συστημικών ΜΜΕ, στη μνημονιακή Ελλάδα, για να διαμορφώσει ιδεολογικά το σχήμα της εθελούσιας υποταγής της κοινωνίας, στους νόμους της αγοράς, αφήνοντας στο περιθώριο τις ανέφικτες πολιτικές αντίστασης, για τις οποίες έκανε λόγο ο "ανεύθυνος" κόσμος της Αριστεράς και του ευρύτερου αντι-μνημονιακού τόξου.

Η συνειδητή στρατηγική της παγκόσμιας ελίτ, για την απίσχναση των κοινωνικών κεκτημένων, αναβλύζει όχι μόνο από το μονοπώλιο της βίας που κατέχουν οι κρατικές οντότητες, μέσα από τις οποίες αυτή ενσαρκώνεται[9] αλλά και από τις τεράστιες δυνατότητες που προσφέρει ο σωρευμένος πλούτος των ιδιοκτητών των μέσων παραγωγής.

Στην αντίπερα όχθη, οι άνθρωποι της μετανεωτερικής εποχής, εμφανίζονται ολοένα και περισσότερο αλλοτριωμένοι από τους καρπούς της εργασίας τους, αποξενωμένοι από το περιβάλλον και τους συνανθρώπους τους.

Οι συλλογικές δράσεις στοχοποιούνται από το κυρίαρχο κατεστημένο των πολιτικών και μιντιακών ελίτ[10], με το συνδικαλιστικό κίνημα να κατακερματίζεται σε ατομικότητες που δεν μπορούν να προβάλλουν αντίσταση στη παντοδυναμία του ενισχυμένου διευθυντικού δικαιώματος. Οι αντιθέσεις αυτές, μεταξύ των κατεχόντων της εξουσίας και των καταπιεσμένων, γεννάει ανισότητες, τυφλή οργή[11], μα και απογοήτευση. Απογοήτευση για τους θεσμούς, τους εκπροσώπους αυτών και τελικά για την ίδια την Δημοκρατία.

Επιπρόσθετα, η μετανεωτερικότητα χαρακτηρίζεται από μία αποδρομή της δημόσιας δράσης, τον εγκιβωτισμό της κοινωνικότητας στον ψηφιακό κόσμο των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης (ΜΚΔ), χώρου δράσης των νεοπαγών αυτοκρατοριών των πανίσχυρων τεχνολογικών πολυεθνικών.

---

[9] «*Σε περιόδους κρίσης οι δυνάμεις καταστολής και γενικότερα ο κρατικός μηχανισμός αυθαιρετούν ανοιχτά παραβιάζοντας συστημικά τα νομοθετημένα δικαιώματα*». - Καλτσώνης, Δ. (2016). *Τι είναι το Κράτος; Τι Δημοκρατία χρειαζόμαστε*;. Αθήνα: Τόπος, σ.37,38.

[10] Οι ιδιοκτήτες των ΜΜΕ, διαχρονικά διαμορφώνουν την κοινή γνώμη. «*Η ιδιοκτησία καθορίζει το περιεχόμενο. Οι άνθρωποι που βγαίνουν στον αέρα θα κάνουν αυτό που θέλουν οι ιδιοκτήτες και οι επενδυτές. Υπάρχει μια ολόκληρη διαδικασία που εξασφαλίζει την προώθηση ανθρώπων σε θέσεις σημαντικές, μόνον αν αυτοί ενστερνίζονται τις αξίες των ιδιοκτητών*». - Chomsky, N. (1997*). Τα ΜΜΕ ως όργανο κοινωνικού ελέγχου και επιβολής.* Αθήνα: Ελεύθερος Τύπος, σ.13.

[11] Στους ρευστούς καιρούς που διανύουμε, με την έλλειψη κοινωνικής δικαιοσύνης και την αναλγησία που επιδεικνύουν οι ανά τον κόσμο, εκπρόσωποι της κυρίαρχης τάξης, μπορεί να ευδοκιμήσει η οργή από τα κάτω, η οποία δύναται να πάρει τη μορφή μιας αντι-βίας σε απάντηση της θεσμοθετημένης βίας. Σε εποχές αποδρομής των συλλογικών δράσεων, είναι αναμενόμενη η ανάδυση των φαινομένων της αυτόκλητης τιμωρίας (vigiliatism). – Χατζηστεφάνου, Α., *Ο Τζόκερ σκότωσε τον CEO.* Ανακτήθηκε από: https://info-war.gr/%ce%bf-%cf%84%ce%b6%cf%8c%ce%ba%ce%b5%cf%81-%cf%83%ce%ba%cf%8c%cf%84%cf%89%cf%83%ce%b5-%cf%84%ce%bf%ce%bd-ceo/

Ο συσσωρευμένος θυμός και η αγανάκτηση διοχετεύονται ως επί το πλείστον σε ανέξοδες κριτικές. Οι συγκεκριμένες πλατφόρμες, είναι οι σύγχρονες μορφές συνάντησης, όμως ο σχεδιασμός τους προάγει τον ατομοκεντρισμό και τον εθισμό της φιλαρέσκειας[12]. Στο πλαίσιο της ψηφιακής περιήγησης, οι υποκειμενικότητες παγιδεύονται στις "φούσκες" που ενισχύουν τις πεποιθήσεις τους, στα echo chambers της αποσύνδεσης από τα κοινωνικά διακυβεύματα του πραγματικού κόσμου.

Στην ενότητα αυτή, επιχειρήθηκε μία συνοπτική εισαγωγή των προβληματικών εκείνων που ταλανίζουν τους καθημερινούς ανθρώπους της σύγχρονης περιόδου. Οι κοινοί θνητοί είναι άλλωστε, τα θύματα της παγκοσμιοποίησης, οι παράπλευρες απώλειες της οικονομικής ανάπτυξης, εκείνοι που καλούνται να αντέξουν πειθήνια τους κραδασμούς της μετωπικής επίθεσης του κεφαλαίου και ενοχοποιούνται στυγνά όταν τολμούν να ψελλίσουν κάτι διαφορετικό από τον λόγο της καθεστηκυίας τάξης. Στις επόμενες ενότητες θα γίνει μία εκτενέστερη καταγραφή των βασικών σημείων που περιεγράφηκαν παραπάνω.

[12] Βέβαια, όπως όλες οι τεχνολογίες και οι εφαρμογές τους, ανάλογα με τον συσχετισμό δύναμης και τα αυξημένα ή μη επίπεδα ταξικής και κοινωνικής συνείδησης, μπορούν να αποτελέσουν "όπλο" για τους ανθρώπους. Έτσι, και τα ΜΚΔ, έχουν αποτελέσει το εφαλτήριο για κοινωνικές εξεγέρσεις όπως είναι για παράδειγμα τα κινήματα διαμαρτυρίας του Occupy Wall Street το 2011 και του Black Lives Matter το 2013, αλλά και ως "φωνές" κατακραυγής οικονομικών σκανδάλων και πολιτικών διαφθοράς, διαμορφώνοντας την πολιτική ατζέντα (agenda setting) από τα κάτω. - *Κινήματα του 21ου αιώνα που ξεκίνησαν από τα social media*. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=Syzen8_5uUg

1.2.Η γέννηση του καπιταλισμού της καταστροφής και η επέλαση του αυταρχικού νεοφιλελευθερισμού

Η ενδέκατη μέρα του Σεπτεμβρίου, του 1973, έχει μείνει στη συλλογική μνήμη των λαών ως η ημερομηνία εκείνη, όπου οι δυνάμεις της αντίδρασης, η CIA δηλαδή και ο στρατηγός Πινοσέτ, απροκάλυπτα και χωρίς δισταγμό, οργανώνουν την πραξικοπηματική επίθεση στο προεδρικό μέγαρο της Χιλής. Η δολοφονία του προέδρου Σαλβαδόρ Αλιέντε, σηματοδοτεί όχι μόνο την κατάλυση της δημοκρατίας και την επιβολή μίας από τις πιο στυγνές δικτατορίες που γνώρισε ποτέ ο κόσμος, αλλά και την απαρχή μίας βάναυσης ιδεολογικής πολιτικής, αυτής του νεοφιλελευθερισμού, η οποία διαμόρφωσε και εξακολουθεί να το κάνει, τον κόσμο μας.

Όχι μόνο στο οικονομικό πεδίο[13], αλλά και σε πολιτικό, κοινωνικό και ιδεολογικό. Πολέμιοι του κοινωνικού κράτους, όπως αυτό αναδείχθηκε μεταπολεμικά και της κεϊνσιανής οικονομικής πολιτικής, που είχε τις ρίζες της στο New Deal, οι νεοφιλελεύθεροι υπήρξαν ξεκάθαροι ως προς τις ιδέες τους. Ο κρατικός παρεμβατισμός έπρεπε να υπάρχει μονάχα για την εξουδετέρωση των κινημάτων, την πάταξη των αντιδράσεων και τη διάλυση της εργατικής νομοθεσίας, στο όνομα του κέρδους των επιχειρήσεων και του απρόσκοπτου ανταγωνισμού στο πλαίσιο της ελεύθερης αγοράς.

Γίνεται αντιληπτό εξαρχής, ότι ο νεοφιλελευθερισμός δεν βασίστηκε σε δημοκρατικές διαδικασίες και δεν χρησιμοποίησε την κοινωνική συναίνεση για να επιβάλει τα προγράμματά του. Αντίθετα, από την εξωραϊσμένη εκδοχή του, τουλάχιστον όπως αυτή προβάλλεται από τους ιδεολογικούς μηχανισμούς των κυρίαρχων συμφερόντων, ο νεοφιλελευθερισμός είναι το αληθινό τέκνο του καπιταλισμού της καταστροφής, δηλαδή του οικονομικού και πολιτικού μοντέλου εκείνου που βασίστηκε στον πόλεμο[14], στην

[13] Έχει γίνει ήδη αναφορά, στην οικονομική σχολή του Σικάγο, υπό τον Μίλτον Φρίντμαν, μαθητή του αυστριακού οικονομολόγου Φρίντριχ Χάγιεκ. Οι νεοφιλελεύθερες ιδέες του Φρίντμαν, εφαρμόστηκαν σε μία σειρά από χώρες της Λατινικής Αμερικής, με τη βία του στρατιωτικού βραχίονα των ΗΠΑ και των μυστικών τους υπηρεσιών (στη Χιλή του Πινοσέτ, στην Αργεντινή του Βιντέλα, στην Ουρουγουάη και στη Βραζιλία). Η πιο απορυθμισμένη αυτή εκδοχή του καπιταλισμού, επιβλήθηκε ενάντια στη θέληση των λαών, μέσω της πραξικοπηματικής κατάλυσης της δημοκρατίας, τις δολοφονίες και τα βασανιστήρια πολιτών, τη διάλυση του κοινωνικού ιστού και τη βίαιη αναδιανομή του πλούτου, από τα κάτω προς τα πάνω. Σε συνδυασμό με την ιδιωτικοποίηση της δημόσιας περιουσίας, εξουθένωσε τους λαούς της πολύπαθης αυτής περιοχής. - *Το δόγμα του σοκ (The shock doctrine)*. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=L1p93qDyzQ8

[14] Ενδεικτικά, μπορεί να γίνει μνεία:
α. Στις πολυετείς στρατιωτικές επιχειρήσεις των ΗΠΑ, σε Αφγανιστάν (2001) και Ιράκ (2003), που αιματοκύλισαν τη Μέση Ανατολή, συμβάλλοντας στη συγκαιρινή έκρυθμη κατάσταση της περιοχής. Μετά τη τρομοκρατική επίθεση στους δίδυμους πύργους, της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, από την Αλ Κάϊντα -πρώην φίλιας συμμάχου των ΗΠΑ κατά των Σοβιετικών- η κυβέρνηση του Τζορτζ Μπους του νεότερου, κήρυξε τη χώρα σε κατάσταση πολέμου στο όνομα του ισλαμικού φονταμενταλισμού και του πολέμου των πολιτισμών (ανάμεσα στην "καλή" λευκή, χριστιανική φυλή της Δύσης και τους "αιμοσταγείς" μελαψούς "βαρβάρους" της Ανατολής"). Μέσα από τους βομβαρδισμούς και τις καταστροφές των κρατών της Μέσης Ανατολής, το αμερικανικό κεφάλαιο βρήκε γόνιμο έδαφος για να αυξήσει τους ρυθμούς της κερδοφορίας του, με την ανοικοδόμηση των χωρών αυτών να γίνεται από εταιρείες των ΗΠΑ. Επιπρόσθετα, η εκμετάλλευση των αποθεμάτων πετρελαίου, υπήρξε η εκπλήρωση των ονείρων των δυνάμεων της ιμπεριαλιστικής συμμαχίας.
β. Πρωτοπόρα του καταστροφικού καπιταλισμού, η βρετανική κυβέρνηση της δεκαετίας του 1980, υπό την πρωθυπουργία της Μάργκαρετ Θάτσερ, όπου εργαλειοποίησε τις συγκρούσεις στα νησιά Φώκλαντ, απέναντι στις στρατιωτικές δυνάμεις της Αργεντινής, για να επιβάλλει στο εσωτερικό της χώρας, την ακραία ατζέντα του νεοφιλελευθερισμού: με μία σειρά ιδιωτικοποιήσεων της δημόσιας περιουσίας, του εθνικού συστήματος υγείας, της ύδρευσης και της ηλεκτρικής ενέργειας. Βάναυση αντιμετώπιση είχαν οι ανθρακωρύχοι, που ένιωσαν στο σώμα τους την ωμότητα του κρατικού μηχανισμού καταστολής, κατά τη διάρκεια του

οικονομική και φυσική βία[15] για την εξουδετέρωση του λαϊκού παράγοντα, προκειμένου να επιτευχθεί έτσι η παγκόσμια ηγεμονία των ΗΠΑ και των συμμάχων τους.

Το σοκ για τους λαούς, ήταν συντριπτικό και δεν άφηνε περιθώρια αισιοδοξίας. Ο εκφυλισμός της γραφειοκρατικής μηχανής της Σοβιετικής Ένωσης, ο αυταρχισμός των πολιτικών του καθεστώτος και η απομάκρυνσή από τις αξίες και τα οράματα της Οκτωβριανής Επανάστασης, μεταφράστηκε αυτομάτως στη ριζική κατίσχυση του δυτικού μοντέλου εξουσίας και οργάνωσης της κοινωνίας, περιθωριοποιώντας τις ιδέες της σοσιαλιστικής και κομμουνιστικής κοσμοθεωρίας.

Η πτώση του Τείχους του Βερολίνου, το 1989, με τη σταδιακή επανένωση της Γερμανίας, έβαλε τις βάσεις για την αρχή του τέλους του Ψυχρού Πολέμου, με τον Νατοϊκό συνασπισμό δυνάμεων να επικρατεί επί της Σοβιετικής Ένωσης. Σύμφωνα με τον Νόαμ Τσόμσκι, οι ΗΠΑ, μπόρεσαν να παγιώσουν την ηγεμονία τους σε πλανητικό επίπεδο, καθώς η στρατιωτική (μονοπώλιο της βίας) και οικονομική τους ισχύς, δεν μπορούσε πλέον να αμφισβητηθεί, ενώ κανένα άλλο κράτος δεν φαινόταν ικανό να ορθώσει το ανάστημά του, στον ορίζοντα του παγκόσμιου γεωπολιτικού ανταγωνισμού. Στη νέα τάξη πραγμάτων ο αμερικανικός ιμπεριαλισμός φάνταζε παντοδύναμος.

Οι δυτικές δημοκρατίες κατόρθωσαν να εκμεταλλευτούν τις εσωτερικές αντιθέσεις του "αιώνιου", μεταπολεμικά, εχθρού τους, με τις αγορές να αποκτούν πρόσβαση στις οικονομίες, των πρώην λαϊκών δημοκρατιών της Ανατολικής Ευρώπης. Ωστόσο, ακόμη και αυτή η "ειρηνική" μετάβαση των πρώην σοσιαλιστικών κρατών, σε καθεστώτα της ελεύθερης αγοράς, για να πραγματοποιηθεί χρειάστηκε την ύπαρξη ενός καταπιεστικού κρατικού μηχανισμού, προκειμένου αυτό να επιβάλλει την απελευθέρωση της αγοράς, με την κάμψη της όποιας κοινωνικής αντίστασης.

Η καπιταλιστική παλινόρθωση, μπορεί να αποτίναξε τον διεφθαρμένο σοβιετικό ζυγό και να άνοιξε το μονοπάτι για την εμπορευματοποίηση και την κατανάλωση μυριάδων, τυποποιημένων προϊόντων, όμως σύντομα οι λαοί της Ανατολικής Ευρώπης, διαπίστωσαν με τον πιο οδυνηρό τρόπο, ότι δεν αρκούσε η απελευθέρωση της αγοράς και ο καταναλωτικός μιμητισμός, για να προσεγγίσουν την ποιότητα ζωής και τις ανέσεις του δυτικού κόσμου.

Οι νεόκοπες κυβερνήσεις που αναδείχθηκαν, θύμιζαν απολιθώματα δημοκρατίας. Η δημόσια περιουσία ιδιωτικοποιήθηκε από το ξένο κεφάλαιο, η υγεία και η πρόνοια

πολύμηνου απεργιακού αγώνα τους. - *Το δόγμα του σοκ (The shock doctrine).* Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=L1p93qDyzQ8

[15] Η βιαιότητα του νεοφιλελευθερισμού υπήρξε παροιμιώδης, στις χώρες της Λατινικής Αμερικής με απαγωγές και εξαφανίσεις συνδικαλιστών, αντιφρονούντων και αντικαθεστωτικών. Εκτελέσεις και βασανιστήρια γίνονταν σε καθημερινή βάση, με τους βασανιστές να εκπαιδεύονται σε στρατιωτικές σχολές των ΗΠΑ. Βία γνώρισαν όμως και οι ΗΠΑ στο εσωτερικό τους. Είναι χαρακτηριστικό το παράδειγμα της καταστολής των κινημάτων διαμαρτυρίας του πολέμου στο Βιετνάμ, τη δεκαετία του 1960, αλλά και της απανθρωποποίησης και της συστηματικής κακοποίησης των κρατουμένων στη φυλακή του Γκουαντάναμο, Αυτή έγινε με βάση τη νομοθεσία περί τρομοκρατίας (Patriot Act), δεκαετίες αργότερα, το 2001. - *Το δόγμα του σοκ (The shock doctrine).* Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=L1p93qDyzQ8

εξαϋλώθηκαν, ενώ οι άνθρωποι αφέθηκαν στη τύχη τους, να προσπαθούν να επιβιώσουν, με όποιο τρόπο μπορούσαν, εν μέσω υψηλών ποσοστών ανεργίας και θνησιμότητας.

Η βία και η ανασφάλεια που αυτή προκαλεί ήταν έντονη, για παράδειγμα στη Ρωσία του Μπόρις Γιέλτσιν, όπως φάνηκε με το αιματοβαμμένο πραξικόπημα του Οκτώβρη του 1993 και τη σφαγή αμάχων, κατά τη διάρκεια της σύγκρουσης εξουσίας ανάμεσα στον Πρόεδρο και του Ανώτατου Σοβιέτ, απόρροια της έκρυθμης κατάστασης και των κοινωνικών αναταραχών που ξέσπασαν λόγω της οικονομικής κρίσης και του ανεξέλεγκτου πληθωρισμού.

Οι κρατικές μεταρρυθμίσεις που βασίζονται σε πολιτικές λιτότητας και στην αποψίλωση των κοινωνικών δαπανών, μπορεί να οδηγήσουν μία χώρα, όπως τη Ρωσία, στο χείλος του εμφυλίου, μα όπως έχει δείξει και το ένοχο παρελθόν του καπιταλισμού, αυτό δεν είναι κάτι που προβληματίζει τις αντιπροσωπευτικές του συνιστώσες.

Αντιθέτως, το περιβάλλον της ανομίας ευνόησε την ανάδυση μίας δράκας καιροσκόπων, η οποία καταλήστευσε τον κοινωνικό πλούτο και τον χρησιμοποίησε για να αναρριχηθεί στην ιεραρχία της πυραμιδικής εξουσίας. Είναι οι ολιγάρχες που οι αστικές κυβερνήσεις του φιλελευθερισμού λατρεύουν να στηλιτεύουν υποκριτικά. Στην πραγματικότητα είναι εκείνες που φρόντισαν να καλλιεργήσουν το έδαφος, στο οποίο τελικά "φύτρωσαν" οι βάρβαροι εκπρόσωποι του αυταρχισμού εξ ανατολών.

Ακόμη και η αυταρχική εκδοχή της σημερινής Ρωσίας, όπως αυτή ενσαρκώνεται στο πολιτικό πρόσωπο του Βλαντίμιρ Πούτιν, έχει τις ρίζες της στη "σκοτεινή" εποχή της καπιταλιστικής παλινόρθωσης, με τον Πούτιν να αποτελεί εν μέρει το προϊόν της έμμεσης εμπλοκής της Δύσης στο εσωτερικό της χώρας και έναν από τους καλύτερους εκφραστές του εκσυγχρονισμένου καπιταλισμού της καταστροφής.

Η παραδοξότητα της αρμονικής συνύπαρξης της ελεύθερης αγοράς, με τον κρατικό αυταρχισμό, στην επικράτεια της πάλαι ποτέ πανίσχυρης Σοβιετικής Ένωσης, δεν θα έπρεπε λοιπόν να αποτελεί έκπληξη, μιας και τα πρώτα σημάδια αυτής της ανίερης σχέσης, αποτυπώθηκαν ανεξίτηλα στο λαϊκό σώμα, των λατινοαμερικάνικων κοινωνιών, στο όχι και τόσο μακρινό παρελθόν.

1.3.Τα χαρακτηριστικά του αυταρχικού νεοφιλελευθερισμού

Ο αυταρχικός νεοφιλελευθερισμός, όποια μορφή και αν υιοθετεί, χρειάζεται ισχυρές εθνικές κυβερνήσεις, έτσι ώστε να προωθηθούν οι απαραίτητες εκείνες μεταρρυθμίσεις που απαιτεί η οικονομική ανταγωνιστικότητα των επιχειρηματικών ελίτ. Συνδυάζει τη σιδερένια γροθιά με το βελούδινο γάντι, την οικονομική ευελιξία με την πολιτική επιβολή[16]. Η αυταρχική εκδοχή του νεοφιλελευθερισμού μεταφράζεται σε μία βίαιη διαδικασία μετατόπισης των κεκτημένων λαϊκών δικαιωμάτων[17], από τους πολίτες στους κεφαλαιοκράτες που διαθέτουν τα μέσα παραγωγής, τις επιχειρήσεις και την οικονομική δύναμη να ρυθμίζουν σύμφωνα με τα συμφέροντά τους, την αγορά εργασίας.

Η κοινωνική διαμαρτυρία, απέναντι στη νεοφιλελεύθερη πολιτική και τη ταύτιση κάθε πτυχής της ανθρώπινης ζωής με τις αγοραίες λογικές του κέρδους και της εκμετάλλευσης, ελέγχεται, καταστέλλεται ή περιθωριοποιείται, από τον κρατικό μηχανισμό και τις κατασταλτικές δυναμικές πειθάρχησης που αυτό διαθέτει (το μονοπώλιο της φυσικής βίας και τα μέσα επικοινωνιακής προπαγάνδας). Σύντομα, ο αυταρχισμός του κράτους, με την ιδεολογική του ηγεμονία να μη συναντάει αντιστάσεις, διαχέεται και στο επίπεδο της κοινωνίας, μετασχηματισμένος σε ένα πλέγμα αξιών, καθημερινών πρακτικών και πεποιθήσεων, που ακολουθούν πειθήνια οι άνθρωποι. Διαμορφώνει έτσι ένα ευνοϊκό για τις πολιτικές και οικονομικές ολιγαρχίες, περιβάλλον.

Στις φιλελεύθερες κοινωνίες της σύγχρονης πραγματικότητας, η δημοκρατική διεκδίκηση, εκφυλίζεται σε ένα φαντασιακό που θυμίζει θολά τις ένδοξες μέρες του παρελθόντος, με τις δράσεις πολιτικής αντίστασης, να μεταφέρονται από τη δημόσια σφαίρα, στον ιδιωτικό βίο των ανθρώπων, με τρόπους όμως που είναι ακίνδυνοι για την κυρίαρχη τάξη. Η κουλτούρα της απομόνωσης και του αυτοεγκλωβισμού, είναι το αποτέλεσμα μίας πολύχρονης και συστηματικής καλλιέργειας φόβου και τρομοκράτησης των κοινωνιών, της ιδεολογικής επιβολής μίας πεποίθησης για παραίτηση από τα δημόσια κοινά.

Στις αστικές δημοκρατίες, οι ελευθερίες και τα δικαιώματα εμφανίζονται ως κενά κελύφη, έτοιμα να πεταχτούν στον κάλαθο των άχρηστων, κάθε φορά που το επιτάσσει η "κοινή λογική" και το "δημόσιο καλό" σε περιόδους έκτακτης ανάγκης. Ο ευέλικτος χαρακτήρας του νεοφιλελεύθερου αυταρχισμού, γίνεται εμφανής από την ικανότητά του, να μεταπηδάει από την πολιτική σφαίρα στην κοινωνική, δηλαδή με την κανονικοποίηση της διαρκούς ανασφάλειας, των αποκλεισμών κάθε είδους, της περιθωριοποίησης και της εγκατάλειψης των πιο αδύναμων κοινωνικών ομάδων.

Οι λαοί της Δύσης, με τις όποιες ομοιομορφίες και διαφορές τους, θυμίζουν ξεχαρβαλωμένα συστήματα, στα οποία ενδημεί ο θρυμματισμένος κόσμος των διακριτών οντοτήτων. Οι άνθρωποι, αποξενωμένοι από τις αξίες του συλλογικού ρεπερτορίου δράσης, απότοκο της νεοφιλελεύθερης κατήχησης, αφήνονται έρμαια στις δαγκάνες μίας ολιγαρχίας, που εκμεταλλεύεται την κατάσταση, για να ενισχύσει περαιτέρω τη δυναμική της.

[16] Καψάλης, Α., Κουμαριανός, Β. & Κουραχάνης, Ν. (επιμ.) (2022). *Κοινωνική πολιτική, αυταρχικός νεοφιλελευθερισμός και πανδημία.* Αθήνα: Τόπος, σ.31.
[17] Καψάλης, Α., Κουμαριανός, Β. & Κουραχάνης, Ν. (επιμ.) (2022). *Κοινωνική πολιτική, αυταρχικός νεοφιλελευθερισμός και πανδημία.* Αθήνα: Τόπος, σ.31.

Αποκαλυπτική για τις αξίες του νεοφιλελεύθερου δόγματος είναι άλλωστε η ρήση της Μάργκαρετ Θάτσερ: "*Και, ξέρετε, δεν υπάρχει αυτό που λέγεται κοινωνία. Υπάρχουν τα άτομα μόνο. Οι άνδρες και οι γυναίκες. Οι οικογένειες*".

Οι νόμοι της αγοράς είναι το ευαγγέλιο της εποχής μας, τα θεμέλια που διαμορφώνουν τα συνταγματικά κείμενα, προς όφελος της ανταγωνιστικής τάξης. Η διασφάλιση της λειτουργίας της αγοραίας κοινωνίας, απαιτεί πειθάρχηση, σκληρό έλεγχο και βία όταν η αντίσταση από τη βάση, εμφανίζεται ως πρόσκομμα, στις επιδιώξεις των ισχυρών για κεφαλαιακή συσσώρευση.

Το δόγμα του κοινωνικού ελέγχου προσιδιάζει με αυτό της αστυνόμευσης. Ο νόμος και η τάξη, είναι ένα εγγενές χαρακτηριστικό της ανάπτυξης των "εκσυγχρονιστικών" μοντέλων δημοκρατίας[18]. Η δημοκρατία της συναίνεσης, οικοδομείται στη βάση της καταστολής των σωμάτων, του ελέγχου της σκέψης και της καθυπόταξης της συλλογικής διαμαρτυρίας. Ο καπιταλισμός της καταστροφής δεν είναι ειρηνικός. Ειδικά σε περιόδους όπου οι αντιστάσεις του λαϊκού παράγοντα έχουν ήδη καμφθεί και οι όποιες πιέσεις προέρχονται από τα κάτω, είναι εύκολα αντιμετωπίσιμες και δεν έχουν ουσιαστικό πολιτικό κόστος.

Η κριτική των πρακτικών του καπιταλιστικού μοντέλου, θα συνεχιστεί και σε επόμενες ενότητες, όμως χρειάζεται γίνει μία μικρή πρώτη αναφορά στις αρνητικές επιπτώσεις που είχε για την εργατική τάξη, ο μετασχηματισμός του κόσμου μας σε πλέγματα εξουσίας, με συντηρητικό περιεχόμενο, με την εξύψωση των νόμων της αγοράς και του κεφαλαίου, σε σύγχρονη θρησκεία.

Η δεκαετία του 1990, αποτέλεσε τη βάση των αυταρχικών μεθόδων διακυβέρνησης και πειθάρχησης της εργασίας. Αυτό συμβαίνει πάνω σε δύο άξονες. Ο πρώτος αφορά τη σταδιακή απορρύθμιση του εργατικού δικαίου και ο δεύτερος τη συρρίκνωση των κοινωνικών δικαιωμάτων.

Σε θεσμικό επίπεδο, επιχειρείται η αποδυνάμωση του εργατικού δυναμικού, μέσω του περιορισμού της συνδικαλιστικής του δράσης, ενώ σε ατομικό επίπεδο, προωθείται η αξεδιάλυτη πρόσδεση των εργαζόμενων, στο κράτος και τον εργοδότη. Οι εργαζόμενοι αντιμετωπίζονται ως μονάδες, είναι τα "εξαρτήματα" που λειτουργούν τις επιχειρήσεις, με το προστατευτικό πλαίσιο της εργατικής νομοθεσίας να πλάθεται κατά το δοκούν από τις ορέξεις του ανταγωνιστικού κεφαλαίου και τα συμφέροντα των ιδιοκτητών των μεγάλων επιχειρήσεων[19].

Στον δυτικό κόσμο, για το αστικό κράτος, προτεραιότητα έχει η εύρυθμη λειτουργία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, ενώ στις κρίσεις που δημιουργεί αναπόφευκτα η αρρύθμιστη αγορά, η ευθύνη διαχείρισης των κινδύνων, επαφίεται στον εργαζόμενο, που

[18] «*Το νεοφιλελεύθερο κράτος ελέγχου είναι σχεδιασμένο να λειτουργεί προληπτικά για την απόσβεση αντιδράσεων των εργαζόμενων και γενικότερα των υποτελών τάξεων*». - Καψάλης, Α., Κουμαριανός, Β. & Κουραχάνης, Ν. (επιμ.) (2022). *Κοινωνική πολιτική, αυταρχικός νεοφιλελευθερισμός και πανδημία.* Αθήνα: Τόπος, σ.33.

[19] «*Η απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων, μέσα από ανώδυνες διατυπώσεις για ριζική μεταρρύθμιση της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας, αποτελεί σταθερή επιλογή των ευρωπαϊκών πολιτικών των τελευταίων δεκαετιών*».- Δημουλάς, Κ. & Κουζής, Γ. (επιμ.) (2018). *Κρίση και κοινωνική πολιτική*. Αθήνα: Τόπος, σ.135.

οφείλει να έχει φροντίσει ο ίδιος για την προστασία του, μέσω της θέσης του στον εμπορευματοποιημένο κόσμο της εργασίας[20].

Η κοινωνική προστασία, που παραπέμπει στο μεταπολεμικό συμβόλαιο, μένει κενό γράμμα. Γίνεται άθυρμα στα επιδέξια χέρια της κεφαλαιοκρατίας, αποδεικνύοντας ότι η βάση όλων των κοινωνικών κατακτήσεων, αλλά και των συναφών αυταρχικών οπισθοδρομήσεων, είναι αποτέλεσμα του συσχετισμού δύναμης ανάμεσα στους καταπιεσμένους και στους δυνάστες τους.

[20] «*Η κοινωνική πολιτική του νεοφιλελευθερισμού αποσκοπεί μεταξύ άλλων στην ενοχοποίηση, κανονικοποίηση και αναπαραγωγή της επισφάλειας, επειδή αυτή αξιοποιείται για την αύξηση της διαθεσιμότητας, της εμπορευσιμότητας και της υπακοής/πειθάρχησης των εργαζομένων*». - Καψάλης, Α., Κουμαριανός, Β. & Κουραχάνης, Ν. (επιμ.) (2022). *Κοινωνική πολιτική, αυταρχικός νεοφιλελευθερισμός και πανδημία*. Αθήνα: Τόπος, σ.33.

1.4 Η συστημική φύση των κρίσεων στον καπιταλισμό της καταστροφής

Η πετρελαϊκή κρίση του 1973, όχι μόνο διέψευσε τις προβλέψεις της κυρίαρχης οικονομικής σκέψης, που πίστευε ότι οι μεγάλες υφέσεις, όπως το κραχ του 1929, αποτελούσαν μακρινές αναμνήσεις του παρελθόντος, αλλά σήμανε και την πρώτη προσπάθεια χειραφέτησης του κεφαλαίου, από τις μεταπολεμικές δεσμεύσεις του. Οι επιπτώσεις της κρίσης του 1973, υπήρξαν οδυνηρές για τις κατακτήσεις που είχαν πετύχει οι αγώνες των λαών, με τα τοξικά απόνερα της όξυνσης της νεοφιλελεύθερης αντεπίθεσης, να θέτουν τις βάσεις για την ηγεμονία που επιδεικνύουν οι δυνάμεις των αγορών στην εποχή μας.

Η Μεγάλη Ύφεση του 2008, δεν αποτέλεσε ένα τυχαίο φαινόμενο, έναν μαύρο κύκνο που ήρθε και τάραξε τα ήρεμα νερά του καπιταλισμού, αλλά αντίθετα, αποτελεί τη συνέχεια των φαινομένων του παρελθόντος. Αυτή η αλληλουχία κρίσεων είναι που καθιστά τη δυστυχία των πολλών, σε ευκαιρία γρήγορου πλουτισμού για τους λίγους εκλεκτούς.

Συνοπτικά, η μαρξική ανάλυση των ενδημικών κρίσεων στον καπιταλισμό, περιγράφει τον νόμο τάσης του ποσοστού κέρδους. Το κέρδος αποτελεί για τους κεφαλαιοκράτες, το ιερό δισκοπότηρο, το "καύσιμο" που θέτει σε πλήρη λειτουργία το πολυδαίδαλο μοντέλο του καπιταλισμού. Η αντίθεση, προκύπτει γενικά από τη τάση του σταθερού κεφαλαίου (*σταθερό κεφάλαιο είναι το σύνολο των επενδύσεων σε εξοπλισμούς, κτηριακές εγκαταστάσεις, στις πρώτες ύλες και στα μέσα παραγωγής*) να αυξάνεται, συγκριτικά πάντα με το μεταβλητό κεφάλαιο (*μεταβλητό κεφάλαιο είναι οι μισθοί του εργατικού δυναμικού*) και αποτελεί την ουσία της αστάθειας του μηχανισμού της καπιταλιστικής συσσώρευσης.

Ο ανθρώπινος μόχθος είναι το σημαντικότερο γρανάζι του συστήματος, με την απόσπαση της απλήρωτης εργασίας που αυτός παράγει, της υπεραξίας (*το ύψος του λαμβανόμενου μισθού, βρίσκεται πάντα κάτω από την αξία των προϊόντων που παράγει η ανθρώπινη εργασία*) να διαμορφώνει τα περιθώρια κέρδους που αποκομίζει στο τέλος της μέρας, το κεφάλαιο. Στον καπιταλισμό, η πτωτική τάση του κέρδους, ανακόπτεται με τη συγκράτηση των μισθολογικών ορίων, τη συρρίκνωση του εργατικού δυναμικού, με την απελευθέρωση των απολύσεων, τις επενδύσεις, αλλά και μέσω κρατικών πολιτικών που ευνοούν το μεγάλο κεφάλαιο, όπως είναι οι φοροαπαλλαγές.

Ωστόσο, ακόμη και με τις πρακτικές της βίαιης εκμετάλλευσης του κόσμου της εργασίας, η αυξητική πορεία του κέρδους παραμένει μία εφήμερη κατάσταση, καθώς οι αντίρροπες τάσεις στο εσωτερικό του συστήματος, θέτουν τις βάσεις για τις επόμενες πτωτικές πορείες του κερδοφόρου ποσοστού[21]. Οι αντιφατικές τάσεις στον καπιταλισμό, εκδηλώνονται για παράδειγμα μέσα από τη μείωση της καταναλωτικής δύναμης των εργαζόμενων που βλέπουν τους μισθούς τους να συμπιέζονται, μία κατάσταση που μπορεί να έχει πρόσκαιρα οφέλη για τους κεφαλαιοκράτες, μα στην πραγματικότητα δεν ευνοεί τη διευρυμένη αναπαραγωγή του κεφαλαίου.

[21] Ακόμη, και στα χρόνια της ένδοξης εποχής του μεταπολεμικού κεφαλαίου, η τάση του ποσοστού κέρδους είναι πτωτική. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.190.

Η κρίση του 2008, στις ΗΠΑ, χαρακτηρίζεται ως η "φούσκα "του χρηματοπιστωτικού τομέα, το σπάσιμο της οποίας, προκάλεσε την κατακόρυφη αύξηση του πληθωρισμού, ανεργία, τη μείωση του ΑΕΠ και τη χρεωκοπία επιχειρήσεων. Στην πραγματικότητα, η ύφεση του 2008, πρόκειται για μία κρίση υπερσυσσώρευσης, που ξεκινάει από τη σφαίρα παραγωγής και στη συνέχεια διαχέεται και στα υπόλοιπα πεδία της οικονομικής δραστηριότητας (*της διανομής και κυκλοφορίας των κεφαλαίων*).

Πηγάζει από την ανάγκη των καπιταλιστών να επενδύουν τα υπερκέρδη τους, με τρόπους που να εγγυώνται τη μεγαλύτερη δυνατή αύξηση του ποσοστού τους. Διαφορετικά, το συσσωρευμένο κεφάλαιο λιμνάζει και προκαλεί τριγμούς στην οικονομική λειτουργία της αγοράς[22]. Το πρόβλημα της υπερσυσσώρευσης, μπορεί να πάρει τη μορφή της φούσκας των χρηματιστηρίων, όπου η αγορά χρηματοπιστωτικών προϊόντων από τους κεφαλαιούχους, οδήγησε στην κατακόρυφη αύξηση της αξίας των μετοχών, σε τέτοιο βαθμό μάλιστα που προσέλκυσε ένα πλήθος μικρότερων "παικτών", που πίστεψαν αφελώς στη ψευδαίσθηση του εύκολου και άκοπου πλουτισμού.

Παρά τις κρατικές παρεμβάσεις, με την έκρηξη της φούσκας, η πλειοψηφία των επενδυτών χρεοκόπησε, με κάποιους ελάχιστους ισχυρούς καπιταλιστές να υπερβαίνουν την κρίση. Σε παρόμοιες περιπτώσεις, όπως φάνηκε αργότερα και στο ελληνικό παράδειγμα, ο κρατικός προστατευτισμός, μπορεί να αντιβαίνει τις νεοφιλελεύθερες δοξασίες, εκείνες που εξυμνούν το ελάχιστο κράτος, όμως στην πράξη αναδεικνύεται στον καλύτερο σύμμαχο του κεφαλαίου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, η διάσωση των τραπεζών, με τις ανακεφαλαιώσεις να πραγματοποιούνται με δημόσιους πόρους.

Η παγκοσμιοποίηση, δηλαδή ο αξεδιάλυτος συσχετισμός των εθνικών οικονομιών με το διεθνές κεφάλαιο, ευνοεί την εύκολη μετάδοση της κρίσης, από άκρη σε άκρη του καπιταλιστικού χάρτη, αποτελώντας και το εργαλείο με το οποίο τα ισχυρότερα κράτη της ιμπεριαλιστικής αλυσίδας, εκείνα δηλαδή που είναι ψηλότερα στην ιεραρχία του καταμερισμού εργασίας, μπορούν και μετακυλούν τα "τοξικά" οικονομικά τους βάρη, στα ασθενέστερα[23]. Γίνεται δε εύλογα κατανοητό, ότι τα δυσθεώρητα βάρη των απότοκων της

[22] Στις ΗΠΑ, η ανάγκη αξιοποίησης των ροών του κεφαλαίου, επιχειρήθηκε να γίνει μέσω της εκμετάλλευσης της ανάγκης των καθημερινών ανθρώπων, για μία στέγη πάνω από το κεφάλι τους. Η παροχή δανείων στα νοικοκυριά γενικά και στεγαστικών δανείων ειδικά, προκάλεσαν την κρίσιμη έννοια της πιστωτικής επέκτασης.
Η αύξηση των επιτοκίων της Κεντρικής Τράπεζας (από το 1% του 2002, στο 5,25% το 2006), προκάλεσε πανικό, όχι μόνο στις τάξεις των χρεωμένων πολιτών, αλλά και ορισμένων επενδυτών, που άρχισαν να πουλάνε μαζικά τα διάφορα παράγωγα-πακέτα. Οι κατασχέσεις των κατοικιών, δεν σταμάτησαν τους φρενήρεις ρυθμούς της οικονομικής λαίλαπας, σε ένα περιβάλλον, χαμηλής ζήτησης και πτώσης της αξίας των ακινήτων.
Το καλοκαίρι του 2006, το 10% των στεγαστικών δανείων, βρισκόταν σε αδυναμία αποπληρωμής ή αντιμετώπιζε τον κίνδυνο πλειστηριασμού, ενώ ήδη από το 2005, είχαν κατασχεθεί περίπου ένα εκατομμύριο κατοικίες. Η φούσκα της πιστωτικής επέκτασης, μέσω των ομολόγων που βασίζονταν σε στεγαστικά δάνεια, με σκοπό τη ρευστότητα των τραπεζικών ιδρυμάτων, ξεπέρασε τα όριά της και έσκασε, με την κατάρρευση της Lehman Brothers να είναι εκκωφαντική.
- Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.189-193.

[23] Για να αποφευχθεί, η συνολική κατάρρευση του διεθνούς χρηματοπιστωτικού τομέα, η κυβέρνηση των ΗΠΑ και η ΕΕ, σε συνέργεια με την Golman Sachs (τραπεζικός επενδυτικός κολοσσός), αναλαμβάνουν τον ρόλο του σωτήρα του καπιταλιστικού συστήματος.

κρίσης, τα σηκώνουν στις πλάτες τους, οι λαοί, με τις κυβερνήσεις να διαχειρίζονται τη βίαιη πτώση του συλλογικού βιοτικού επιπέδου, με επιδόματα πείνας και πολιτικές λιτότητας, για την αποφυγή των κοινωνικών εκρήξεων, που προξενεί η απότομη φτωχοποίησή τους.

Είναι η εποχή στην οποία ο κοινωνικός πλούτος, καταμερίζεται άνισα, με την αναδιανομή του από τα κάτω προς τα πάνω, να πραγματοποιείται με τέτοια ένταση και σε τόσο μικρό χρονικό ορίζοντα που το σοκ για τους λαούς είναι συντριπτικό. Οι ανοιχτές πληγές της βίαιης αναδιανομής του πλούτου που προξένησαν οι διάφορες τεχνοκρατικές και οικονομοκεντρικές "θεραπείες του σοκ"[24]προς όφελος μίας αρπακτικής ομάδας, οικονομικών "δολοφόνων", παραμένουν ανοιχτές ακόμη και σήμερα.

Είναι πρόδηλα άλυτη επίσης, η αδυναμία του καπιταλιστικού μοντέλου να αποτινάξει από μέσα του, την ανικανότητά του να αναπαράγει τον εαυτό του "αναίμακτα", δηλαδή δίχως πρώτα να επιλύσει με τρόπο οριστικό, την αντίθεση που υπάρχει ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργασία. Επιπρόσθετα, καταδεικνύει τις αντιφάσεις της κυρίαρχης αφήγησης, εκείνης που βιάζεται να τελειώσει τον χρόνο και να πετάξει στο περιθώριο της ιστορικής αφασίας, τις κοινωνικές διεκδικήσεις[25].

Είναι άλλωστε η ίδια που χρωματίζει τον ακραία άνισο κόσμο μας, με το πινέλο του αναθεωρητισμού, εξυμνώντας τον ως τον ιδανικό επίγειο παράδεισο, τοποθετώντας τον μάλιστα από μόνη της στην κορυφή ενός φαντασιακού βάθρου. Παρά τον ιδεολογικό πόλεμο που υφίσταται ο λαός, ο κόσμος μας δεν είναι ο καλύτερος δυνατός. Στην πραγματικότητα απέχει παρασάγγας από αυτόν που έχουν ονειρευτεί οι κοινωνικές πρωτοπορίες, κατά τη διάρκεια της εξέλιξης των ανθρώπινων κοινωνιών[26].

Η επέμβαση των ισχυρών κρατών έγινε για να μετριαστούν, κατά το δυνατόν, οι συνέπειες της κρίσης, που εκδηλώθηκαν στο πεδίο της οικονομίας, της ανεργίας, αλλά και με τη μορφή της μείωσης του κέρδους για τις επιχειρήσεις.
Υιοθετήθηκαν, οι πολιτικές λιτότητας, ως κάτι μη διαπραγματεύσιμο. Επιβλήθηκαν διευρυμένες περικοπές στο κοινωνικό κράτος, μαζικές απολύσεις εργαζομένων, ενώ αυξήθηκε η φορολογία που έπληξε τους πολίτες και τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.189-193.

[24] Ενδεικτικό της ιδιοσυγκρασίας του, ο Μίλτον Φρίντμαν θεωρούσε τον εαυτό του ως έναν "γιατρό" της οικονομίας που "θεράπευε" τα προβλήματα του κεϊνσιανισμού.
Τεράστιοι όγκοι δημόσιου χρήματος, αξιοποιήθηκαν από τους κρατικούς μηχανισμούς των ΗΠΑ και της ΕΕ, στις ανακεφαλαιώσεις των υπό κατάρρευση τραπεζών. Οι πιο ευάλωτες οικονομικά και πολιτικά χώρες, ήταν εκείνες που είδαν το ιδιωτικό και δημόσιο χρέος τους να εκτινάσσεται "εν μία νυκτί" στα ύψη, ανήμπορες να σηκώσουν το ανισομερές βάρος μίας παγκόσμιας κρίσης. Το παράδειγμα της Ελλάδας είναι χαρακτηριστικό, του μεγέθους της εφιαλτικής διάστασης που μπορεί να πάρει ο καπιταλισμός της καταστροφής, φτάνοντας κοντά στο να εξαϋλώσει μία ολόκληρη χώρα από τον ιστορικό χάρτη.
Η επιβεβλημένη λιτότητα όχι μόνο δεν καλυτέρεψε τα πράγματα, αλλά εκτόξευσε το κρατικό χρέος.
Η λιτότητα ενίσχυσε και διαιώνισε τη λιτότητα, ως μία αδήριτη κανονικότητα, μεταφραζόμενη σε ιδιωτικοποιήσεις, στο ξεχαρβάλωμα του ΕΣΥ, στην καταβαράθρωση των εθνικών συντάξεων. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ. 228-236.
[25] Τζήμας, Θ., *Η επάνοδος Τράμπ, η γεωπολιτική αβεβαιότητα και η "αφασία" της πολιτικής ελίτ*. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=rhwIQgyXPAQ
[26] Αντίθετα, με το συγκαιρινό ηττοπαθές κλίμα που πλανάται αποπνικτικό πάνω από την ελληνική κοινωνία, μπορούμε να φέρουμε ξανά στο μυαλό μας, τις μνήμες μίας αλλοτινής, πιο ζωντανής και αισιόδοξης περιόδου (σε μία εποχή που το κίνημα ήταν ακόμη ισχυρό και ο λαός αντιδρούσε δυναμικά αλληλέγγυος στο ΤΙΝΑ), μέσω του ενδιαφέροντος ντοκιμαντέρ *Να μην ζήσουμε σαν δούλοι* (2013). Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=neRt6XS05b0

1.5.Η βιοπολιτική διαχείριση της ζωής και του θανάτου

Η ικανότητα του καπιταλιστικού παραδείγματος να απορροφάει τους κραδασμούς των κρίσεων που το ίδιο προκαλεί και να εντάσσει τη διαχείριση των κινδύνων, στη σφαίρα της εμπορευματοποίησης και τη λογική των αγορών, φάνηκε και κατά τη διάρκεια της πανδημίας του Covid-19, που συντάραξε την ανθρωπότητα σε πλανητικό επίπεδο. Η παρουσία του ιού, πέρα από τον εύλογο φόβο που προκάλεσε στις κοινωνίες, έφερε ξανά στο προσκήνιο την οδυνηρή έκφανση της κυρίαρχης ιδεολογίας, που πήρε σάρκα και οστά στις βιοπολιτικές διαχείρισης που ακολούθησαν οι κυβερνήσεις, σε Δύση και Ανατολή, με βασικό τους ταυτοτικό χαρακτηριστικό, τον έλεγχο, την πειθάρχηση και την καταστολή του κοινωνικού σώματος.

Με πρόσχημα τον "αόρατο" κίνδυνο, οι κυβερνήσεις βρήκαν την ευκαιρία να ενισχύσουν περαιτέρω τη θέση τους, μετασχηματίζοντας τα όρια της εξουσίας τους, στο σημείο εκείνο, που καθόριζαν την ίδια την ανθρώπινη ζωή στο σύνολό της. Ο έλεγχος της θνητότητας, ως μορφή της αχαλίνωτης εξουσίας, η βιοεξουσία[27], μεταφράστηκε σε πολιτικές διαχείρισης της ζωής και του θανάτου, κατά τη διάρκεια της πανδημικής έξαρσης, με αποτέλεσμα η ανθρώπινη υγεία να επαφίεται στις επιταγές των νόμων της αγοράς, με το καλό της οικονομίας και του κέρδους, να προτιμάται από το δημόσιο συμφέρον[28].Οι πολιτικές αντιμετώπισης της πανδημίας, διακρίθηκαν σε αυτές της ανοσίας της αγέλης και σε εκείνες που προωθούσαν την κοινωνική απομόνωση της καραντίνας.

Την πρώτη επιλογή ακολούθησαν οι "προωθημένες" κυβερνήσεις των ΗΠΑ, και της Βρετανίας, με επιδεικτική απουσία προστατευτικών μέτρων, με το σύνολο του πληθυσμού να μένει εκτεθειμένο στη μόλυνση, στη λογική ότι η ευρεία μετάδοση του Covid θα οδηγούσε τελικά στην ανοσία. Στο ακραίο αυτό περιβάλλον, ευδοκίμησε η παράνοια του "ο θάνατος σου η ζωή μου", ενώ εδραιώθηκαν και οι θεωρίες συνωμοσίας, με την εμπρηστική ρητορική των Ντόναλντ Τραμπ (ο οποίος συνιστούσε στους Αμερικανούς πολίτες να δοκιμάσουν τη χλωρίνη για φάρμακο) και Μπόρις Τζόνσον, να ρίχνουν λάδι στην ανάδυση επικίνδυνων αντιεπιστημονικών ιδεών. Αυτές έκαναν λόγο για την κατασκευή του ιού σε κάποιο κινεζικό εργαστήριο, ή έλεγαν ότι ο κορονοϊός είναι μία απλή γρίπη που θα περάσει. Το μόνο που κατάφεραν είναι να καλλιεργήσουν τα εθνικιστικά αντανακλαστικά των λαών, να προωθήσουν τον κοινωνικό αυτοματισμό και να θέσουν τις προϋποθέσεις εκείνες, όπου άνθρωποι πέθαναν αδίκως, ενώ θα μπορούσαν να αποφύγουν τον θάνατο. Σε προτεραιότητα

[27] Σύμφωνα με τον Μισέλ Φουκώ, η βιοεξουσία έχει στον έλεγχό της μεγάλο μέρος της ανθρώπινης ζωής, με τη τάση αυτή της εξουσίας πάνω στα σώματα, να αυξομειώνεται ανάλογα με τις συνθήκες του συσχετισμού δύναμης. Στις καταστάσεις έκτακτης ανάγκης δε, η εξουσία δύναται να αποφασίζει για το ποιος μπορεί να έχει δικαίωμα στη ζωή και ποιος όχι.
Αυτό έγινε εμφανές στα χρόνια της πανδημίας, όπου εκατομμύρια άνθρωποι του λεγόμενου Τρίτου Κόσμου, δεν είχαν έγκαιρη πρόσβαση σε ιατροφαρμακευτικό υλικό, αλλά και στα εμβόλια. - Mbembe, A. (2020). *Νεκροπολιτική*. Αθήνα: Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων, σ.10.

[28] Σύμφωνα με τον φιλόσοφο Ασίλλε Μπέμπε, "*ο καπιταλισμός ανέκαθεν βασιζόταν στην άνιση κατανομή των ευκαιριών να ζήσεις ή να πεθάνεις*".
Σε αυτό το σύστημα η ζωή που αξίζει να σωθεί συναρτάται με την οικονομική και κοινωνική θέση των ανθρώπων, που όσο πιο ψηλά στην ταξική κλίμακα βρίσκονται, τόσο περισσότερες ευκαιρίες ελιγμού και αποφυγής των θανάσιμων κινδύνων διαθέτουν, σε αντίθεση με τα φτωχότερα στρώματα.
Ο Μπέμπε ονοματίζει την εν λόγω έκφανση του καπιταλισμού ως "*νεκροφιλελευθερισμό*", με τον θάνατο να αποκτάει και αυτός ταξικό πρόσημο. – Mbembe, A. (2020). *Νεκροπολιτική*. Αθήνα: Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων, σ.78.

μπήκε η οικονομία, η απρόσκοπτη κίνηση των κεφαλαίων και η ιδιωτικοποίηση της υγείας, σε συνδυασμό με την συρρικνωμένη στο ελάχιστο δυνατό, παροχή οικονομικής βοήθειας με τη μορφή επιδομάτων.

Στη δεύτερη επιλογή πολιτικής διαχείρισης, λήφθηκαν μέτρα απαγόρευσης της κυκλοφορίας, τη χρήση μάσκας σε εσωτερικούς χώρους, τον υποχρεωτικό εμβολιασμό, αλλά και τη τήρηση μέτρων κοινωνικής απόστασης, σε μία προσπάθεια αποκοπής της αλυσίδας μετάδοσης του ιού. Και σε αυτή την περίπτωση, η κυρίαρχη επιδίωξη των κυβερνητικών επιλογών, ήταν η προστασία των μελλοντικών ροών του κεφαλαίου, η οποία για να επιτευχθεί, χρειαζόταν τη λήψη μέτρων στο παρόν.

Κατά την διάρκεια της πανδημίας, αναπτύχθηκαν αντιφατικές ροπές στις κοινωνίες, με τον φόβο να δίνει γρήγορα χώρο σε φωνές από τα κάτω που αμφισβήτησαν τον κυρίαρχο τρόπο αντιμετώπισης του "αόρατου εχθρού". Αυτές οι φωνές οργανώθηκαν σε κινήματα διαμαρτυρίας που όμως δεν απέφυγαν την καταστολή. Σε συνθήκες αβεβαιότητας και της ραγδαίας επιδείνωσης της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης που βίωσαν δισεκατομμύρια άνθρωποι, αλλά και της κανονικοποίησης της τραγωδίας του θανάτου, βρήκαν πρόσφορο έδαφος και οι υφέρπουσες φωνές της αντίδρασης, για να ανέλθουν ξανά στην επιφάνεια της δημόσιας σφαίρας.

Ο ρατσιστικός λόγος, η μισαλλοδοξία της ακροδεξιάς και η συνωμοσιολογική ρητορική καθιερώθηκαν στην πολιτική ατζέντα, αλληλοτροφοδοτούμενα τόσο από το επίσημο συντηρητικό σύστημα, όσο και από τα υπόγεια δίκτυα του φασισμού που ενδημούν στις δυτικές κοινωνίες, δημιουργώντας έτσι τις βάσεις του επιπολασμού τους στα θεμέλια της συνείδησης τρομοκρατημένων και ανήμπορων ανθρώπων.

Για παράδειγμα, η καταγωγή της προέλευσης του ιού έγινε το επίδικο έντονων πολεμικών. Από τη μία προβλήθηκε η πεποίθηση ότι ο Covid-19 είναι κάποια μορφή θεοδικίας που τιμωρεί την αμαρτωλή και αυτοκαταστροφική ανθρώπινη φύση και από την άλλη, οι επιστημονικές ερμηνείες, οι οποίες εξηγούσαν την καταστροφική διάσταση που παίρνει ο καπιταλισμός, για το οικοσύστημα, στο κυνήγι του κέρδους. Φαίνεται ότι η ασύστολη εκμετάλλευση του φυσικού περιβάλλοντος και η συνακόλουθη απελευθέρωση αγνώστων ιών, όπως και η μετάδοσή τους από τα ζώα στον άνθρωπο, είναι λιγότερο δημοφιλής για τους λάτρεις των θεωριών συνωμοσίας. Είναι ιστορικά καταγεγραμμένη, η συνάφεια που υπάρχει ανάμεσα στον εκφασισμό των κοινωνιών και τις συνθήκες υλικής αποστέρησης, ανισότητας και φτώχειας, ενώ σε περιόδους έκτακτης ανάγκης και αβεβαιότητας, είναι ευεπίφορες οι συνθήκες για την ανάδυση σκοταδιστικών δοξασιών.

Ακόμη και σε περιόδους έκτακτης ανάγκης, όπως συμβαίνει κατά τη διάρκεια των πανδημικών φαινομένων, η νεοφιλελεύθερη κυβερνητική πολιτική, επιλέγει συνειδητά να αφαιρεί το κοινωνικό στοιχείο από τη βάση των πρακτικών της. Επιλέγει την ευημερία του οικονομικού παράγονται και καταστέλλει οτιδήποτε μπορεί να εμποδίσει αυτή την φρενήρη επιδίωξη για διατήρηση στα ίδια επίπεδα ή μεγαλύτερα, τα ποσοστά του κέρδους, σε επίπεδα δηλαδή που να ικανοποιούν το κεφάλαιο. Στα χρόνια της πανδημίας άνοιξε κι άλλο η ψαλίδα στα εισοδήματα, με όσους κατέχουν υψηλές θέσεις στον καταμερισμό εργασίας να ευνοούνται. Στο ίδιο διάστημα, το 1% των δισεκατομμυριούχων του πλανήτη είδαν τις περιουσίες τους να μεγαλώνουν.

Σε ακόμη μία ιστορική φάση του ο καπιταλισμός αξιοποιεί την ισχύ του, μέσω του κράτους για να περιορίσει την αλληλεγγύη, να στιγματίσει τη συλλογική δράση και να εκφυλίσει την κοινωνική πολιτική σε ένα δίχτυ ελάχιστης μέριμνας, για τη διαχείριση των ακραίων κοινωνικών παθογενειών. Στην πανδημική εποχή, η νεοφιλελεύθερη ιδεολογία, ανάγει ξανά το άτομο σε θεό και δαίμονα του εαυτού του. Το άτομο είναι αποκλειστικά υπεύθυνο για τη τύχη και τα δεινά του, με την έννοια του κοινωνικού συμβολαίου και την ευθύνη που οφείλει να έχει το οποιοδήποτε κράτος στους πολίτες του, να εξακοντίζεται στη σφαίρα της φαντασίας. Στη νεοφιλελεύθερη σκέψη και δη στην αυταρχική εκδοχή της, μοναδικό αξίωμα που έχει υπόσταση στην πραγματικότητα είναι η *realpolitik*.

Ο κόσμος που αναδείχθηκε νικητής από τη λαίλαπα της πανδημίας, δεν το πέτυχε βγαίνοντας αλώβητος από τη μάχη. Είναι θρυμματισμένος και οδεύει ολοταχώς σε οπισθοδρομήσεις που τον φέρνουν πιο κοντά σε εποχές βαρβαρότητας, που η ανθρωπότητα νόμιζε αφελώς ότι τις είχε αφήσει πίσω της.

1.6.Η αποδρομή της δυτικής ηγεμονίας και η ανάδυση του πολυπολικού κόσμου των πολεμικών συρράξεων και του οικονομικού ανταγωνισμού

«*Όταν το παλιό πεθαίνει και το καινούργιο δεν μπορεί να γεννηθεί, είναι η εποχή των τεράτων*», έγραφε σχηματικά ο Γκράμσι για τους καιρούς εκείνους που η δυστυχία του παρόντος εναλλάσσεται με την έλλειψη προοπτικής. Πράγματι, οι σύγχρονες κοινωνίες μοιάζουν χαμένες στη βαρβαρότητα των πολέμων, ανήμπορες να αντιδράσουν στις υπάρχουσες ανισότητες, καθίστανται υπάκουες στη διαπλοκή των πολιτικών ελίτ, έρμαια του οικονομικού ανταγωνισμού της καπιταλιστικής τάξης[29].

Την ώρα που αιματηροί πόλεμοι μαίνονται[30], οι ιμπεριαλιστικές εξουσίες σχεδιάζουν τις επόμενες συρράξεις[31], το χάσμα ανάμεσα σε πλούσιους και φτωχούς, βαθαίνει[32], με το απλοϊκό μα περιεκτικό αυτό σχήμα, να συνοψίζει την έλλειψη κοινωνικής δικαιοσύνης που παρουσιάζει ο κόσμος μας[33].Ίσως η μήτρα όλων των δεινών να αποτελεί η κρίση ηγεμονίας που εμφανίζουν οι ΗΠΑ, η αστάθεια που επιδεικνύουν στο να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τα προβλήματα που γεννάει σωρηδόν η νεοφιλελεύθερη πολιτικής τους, αλλά και η αδυναμία τους να ακολουθήσουν στο οικονομικό πεδίο, τους νέους παίκτες στη γεωπολιτική σκακιέρα, με καλύτερο παράδειγμα την Κίνα[34].Πίσω από το πέπλο της επικοινωνιακής πολιτικής, που τις προσφέρουν οι βιομηχανίες των ΜΜΕ και του κινηματογράφου, οι ΗΠΑ φαίνεται να προσιδιάζουν περισσότερο, με μία αυτοκρατορία σε

---

[29] «*Σήμερα για να απεγκλωβιστεί μια προοδευτική κυβέρνηση, χρειάζεται να κάνει ρήξη με τα funds και την Κεντρική Τράπεζα. Πρέπει να σπάσουμε το τραπεζικό μονοπόλιο στις ψηφιακές συναλλαγές. Χρειάζεται μια τεράστια σύγκρουση με ολόκληρο το σύστημα της Big Tech*». - Βαρουφάκης, Γ., Γολέμης, Χ. & Κουβελάκης, Σ. (2024). *Η επικίνδυνη παρακμή της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Τόπος, σ. 43,44.

[30] Κατά τη διάρκεια του 2024, περίπου ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι εκτέθηκαν σε βασανιστήρια, σε έλλειψη τροφής και αντιμετώπισαν τον θάνατο, εξαιτίας κάποιας πολεμικής σύρραξης. Στο ίδιο έτος καταγράφηκαν 233.597 θάνατοι αμάχων και ένστολων. Σε 50 κράτη συναντάται η βία με τη μορφή του πολέμου, της εμφύλιας σύρραξης και της γενοκτονίας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα, η σφαγή του παλαιστινιακού λαού (με πάνω από 40.000 επιβεβαιωμένους θανάτους), από το κράτος του Ισραήλ, αλλά και η αιματηρή- για τον ουκρανικό λαό-διελκυστίνδα ΝΑΤΟ και Ρωσίας (περίπου 67.000 άνθρωποι σκοτώθηκαν), στο έδαφος της κατακερματισμένης Ουκρανίας. - *Χρονιά βίας, πολέμου και αδικίας.* Ανακτήθηκε από: https://www.efsyn.gr/kosmos/458330_hronia-bias-polemoy-kai-adikias#goog_rewarded

[31] Σύμφωνα με διεθνείς αναλυτές, η ρωσική εισβολή της Ρωσίας του Πούτιν στην Ουκρανία και ο πόλεμος δι' αντιπροσώπων που διεξάγεται εκεί, από το 2022 μέχρι τις μέρες μας, έχει πάψει να αποτελεί μία "περιφερειακή σύγκρουση", καθώς η άμεση ή έμμεση εμπλοκή δεκάδων χωρών σε αυτόν, παραπέμπει σε μία κατάσταση που θυμίζει τον προθάλαμο ενός γενικευμένου πολέμου, με διεθνή χαρακτηριστικά. Η απουσία κάποιας ειρηνικής λύσης στον ορίζοντα, φέρνει πιο κοντά την πιθανότητα μίας τελικής σύγκρουσης της Ρωσίας με την Δύση. - *Politico: Ο Γ' Παγκόσμιος Πόλεμος είναι ήδη εδώ, στην Ουκρανία.* Ανακτήθηκε από: https://www.ertnews.gr/eidiseis/diethni/politico-o-g-pagkosmios-polemos-einai-idi-edo-stin-oukrania-pos-emplekontai-dekades-xores/

[32] Σύμφωνα με υπολογισμούς του ΟΗΕ, περίπου 117 εκατομμύρια ανθρώπων, δεν θα λάβουν τροφή ή οποιαδήποτε μορφή βοήθειας. - *Βαθαίνει διαρκώς η κρίση πείνας στον πλανήτη*. Ανακτήθηκε από: https://www.efsyn.gr/kosmos/457873_bathainei-diarkos-i-krisi-peinas-ston-planiti

[33] Σε ανάλυσή του, το Bloomberg, αποκαλύπτει με στοιχεία ότι η συνολική περιουσία των 500 πλουσιότερων ανθρώπων, ξεπέρασε το αστρονομικό ποσό των 10 τρισεκατομμυρίων δολαρίων μέσα στο 2024. Επιχειρηματίες και πολιτικοί, μεταξύ των οποίων είναι ο Έλον Μασκ, ο Τζεφ Μπέζος και φυσικά ο Ντόναλντ Τραμπ, είδαν τις περιουσίες τους να αυξάνονται κατά 1,5 τρις δολάρια σε σχέση με το 2023. Υπολογίζεται ότι θα αρκούσε ένα μικρό κλάσμα από τα υπερκέρδη των σύγχρονων αυτών "θεών" για να καταπολεμηθεί η επισιτιστική ή η στεγαστική κρίση σε παγκόσμιο επίπεδο. - *Στροφή σε οικονομική... ολιγαρχία*. Ανακτήθηκε από: https://www.efsyn.gr/oikonomia/diethnis-oikonomia/458483_strofi-se-oikonomiki-oligarhia

[34] Τζήμας, Θ., *Η επάνοδος Τράμπ, η γεωπολιτική αβεβαιότητα και η "αφασία" της πολιτικής ελίτ*. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=rhwIQgyXPAQ

παρατεταμένη παρακμή[35], με την πρότερη αίγλη της να αναλώνεται σε πεδία με δευτερεύουσα σημασία, όπως είναι για παράδειγμα ο χώρος του κινηματογραφικού θεάματος και του αθλητισμού.

Ο λαός της Βόρειας Αμερικής, μαστίζεται από υψηλά ποσοστά ανεργίας, φτώχειας και έλλειψης στέγης, με τον πληθωρισμό να καταστρέφει την αγοραστική δύναμη των χρεωμένων νοικοκυριών. Η εμπορευματοποίηση της παιδείας, της υγείας και της κοινωνικής ασφάλισης, δημιουργούν αποκλεισμούς, με εκατομμύρια πολίτες να αδυνατούν να έχουν πρόσβαση στα χρειώδη. Η ανισότητα στα εισοδήματα, είναι ενδεικτική του χάσματος. Οι ΗΠΑ, αδυνατώντας να ελέγξουν τα ακραία φαινόμενα φτωχοποίησης του λαού τους στο εσωτερικό της χώρας, επιλέγουν ως εργαλεία ελέγχου του αμερικανικού πληθυσμού, τη βία, την καταστολή και την αύξηση της αστυνομικής επιτήρησης[36]. Για παράδειγμα, με ωμή βία καταστέλλονται οι νέοι που διαμαρτύρονται για την εμπλοκή των ΗΠΑ στη γενοκτονία της Γάζας, ενώ αστυνομικοί δολοφονούν σε καθημερινή βάση μαύρους και άλλους μειονοτικούς πληθυσμούς. Η αστυνομία θυμίζει στρατό σε εμπόλεμη ζώνη, με τις πρακτικές της να προσιδιάζουν με το χάος που συναντάει κανείς, στη διάρκεια ενός εμφυλίου.

Αδύναμες να ανταπεξέλθουν με την άνεση του παρελθόντος στα οικονομικά παιχνίδια ανταγωνισμού με τα αναδυόμενα και ορμητικά κράτη ενός πολυπολικού κόσμου, κατασκευάζουν εσωτερικούς και εξωτερικούς εχθρούς, καλλιεργώντας έτσι το έδαφος του εκφασισμού και της συντηρητικής στροφής της αμερικανικής κοινωνίας. Όμως αυτή η εν εξελίξει σήψη είναι που καθιστά την αυτοκρατορία σε απειλή για την παγκόσμια ειρήνη, καθώς ότι έχει απωλέσει σε οικονομική δύναμη, διαθέτει το ισοζύγιο της σε καταστροφική ισχύ.

Η αύξηση του στρατιωτικού προϋπολογισμού, η χρήση της ρομποτικής και της τεχνητής νοημοσύνης στην κατασκευή οπλικών συστημάτων, χρησιμοποιείται απειλητικά για να ανακόψει την επέλαση της κινεζικής οικονομίας, σε μία προσπάθεια που καταβάλουν οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοί τους, να υπενθυμίσουν στον ασιατικό γίγαντα, ποιος διαθέτει το αποφασιστικό πλεόνασμα στον όλεθρο.

Βέβαια, η επιθετικότητα που επιδεικνύει το αμερικανικό κεφάλαιο, δεν είναι πρωτόγνωρη και δεν βασίζεται μόνο στην αφηρημένη ιδέα μίας μελλοντικής κατάρρευσης, αλλά εδράζεται στον τωρινό χρόνο, με το κυνήγι της εκμετάλλευσης του παγκόσμιου

[35] Από πολλούς γίνεται σύγκριση των ΗΠΑ με την αυτοκρατορία της Ρώμης. Η παρακμή σε τόσο μεγάλους και πολύπλοκους οργανισμούς, δεν συμβαίνει σε μία στιγμή, αλλά είναι χρόνιο αποτέλεσμα τελμάτωσης και σώρευσης κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών παθογενειών. Φαίνεται ότι οι ΗΠΑ βρίσκονται σε μία τέτοια εξελισσόμενη διαδικασία. - *Are We Living Through The End Of An Empire?* Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=PFnO2YCefZo

[36] Φυλακισμένοι, από ευάλωτες ομάδες πληθυσμού, βασανίζονται μέχρι θανάτου σε φυλακές και αστυνομικά τμήματα, σε μία προσπάθεια επίδειξης της ισχύος πάνω στα κορμιά των πιο αδύναμων. - *ΗΠΑ: Κρατούμενος ξυλοκοπήθηκε μέχρι θανάτου σε φυλακές στη Νέα Υόρκη.* Ανακτήθηκε από: https://www.alphatv.gr/news/kosmos/article/183482/ipa-kratoumenos-xulokopithike-mehri-thanatou-se-fulakes-sti-nea-uorki/

Την ώρα που τα φτωχότερα στρώματα βιώνουν την καταστολή και την σκοταδιστική κατήχηση της εξουσίας, θλιβερά είναι τα αποτελέσματα έρευνας, που δημοσιεύτηκε τον Οκτώβριο του 2023. Διαπιστώνει ότι οικογένειες με παιδιά αδυνατούν να τραφούν θρεπτικά, σε χώρες όπως οι πανίσχυρες ΗΠΑ (για παράδειγμα, το ποσοστό των γονέων που πιστεύει ότι τα παιδιά τους δεν λαμβάνουν τα θρεπτικά συστατικά που χρειάζονται σε καθημερινή βάση, ανέρχεται στο 20%). - Λέανδρος, Ν. (2024). *Ο κόσμος μας πρέπει να αλλάξει.* Αθήνα: Gutenberg, σ.27.

ενεργειακού πλούτου[37] και την πρόσβαση σε τεχνολογίες αιχμής, με την ταυτόχρονη εξουδετέρωση του ανταγωνισμού. Χαρακτηριστικές είναι οι απαγορεύσεις και οι περιορισμοί που επιβάλει η αμερικανική κυβέρνηση σε πετυχημένες εταιρείες κινεζικών συμφερόντων, στη προσπάθειά της να προστατεύσει την εθνική κερδοφορία. Μία απόδειξη ότι ακόμη και η ελεύθερη αγορά χρειάζεται φραγμούς ώστε να ανακόπτεται ο ανταγωνισμός της ροής των κεφαλαίων, όταν αυτός κρίνεται απειλητικός για τα ίδια συμφέροντα.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση από τη μεριά της δεν μένει αμέτοχη, αλλά αντίθετα παρουσιάζεται ιδιαίτερα ενεργή, σε ό,τι αφορά την εμπλοκή της στον πόλεμο της Ρωσίας με την Ουκρανία. Με τη συνδρομή της στις νατοϊκές ανάγκες, αναδεικνύεται στη θεραπαινίδα του αμερικανικού μπλοκ εξουσίας, υποβιβάζοντας τους λαούς της σε υποτελείς αποικίες των ΗΠΑ[38].

Η εμπλοκή της ΕΕ στο ρωσοουκρανικό μέτωπο, με την αύξηση των στρατιωτικών δαπανών, τη μείωση της κοινωνικής επένδυσης και γενικότερα την άκριτη υιοθέτηση της οικονομίας του πολέμου, έχει δυσβάσταχτες επιπτώσεις για τους λαούς της ηπείρου[39]. Η πολιτική βούληση των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων απουσιάζει σε ό,τι έχει να κάνει με την χαλιναγώγηση του πληθωρισμού που έχει καταστήσει τις εθνικές οικονομίες σε πεδία ανεξέλεγκτης δράσης των ντόπιων κερδοσκόπων, αδιαφορώντας πλήρως για την ακρίβεια που πλήττει ποικιλοτρόπως τους λαούς τους. Το αιματοκύλισμα στην Ουκρανία εκτός από τον θάνατο δεκάδων χιλιάδων, έχει λοιπόν άμεσο αντίκτυπο και στις οικονομίες της Ευρώπης, με την αύξηση της τιμής του φυσικού αερίου, των αγροτικών προϊόντων και των αποσαρθρωμένων -ήδη από την εποχή του κορονοϊού- εφοδιαστικών αλυσίδων, να προκαλούν την εκτόξευση του πληθωρισμού.

Το πρόβλημα του πληθωρισμού πραγματικά φαντάζει ανεξέλεγκτο. Στις ΗΠΑ, τον Ιανουάριο του 2022 έφτασε το 7,5%, το υψηλότερο ποσοστό που καταγράφηκε τα τελευταία 40 χρόνια. Στις χώρες του ΟΟΣΑ άγγιξε τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους, το 6,6%, ενώ στη ζώνη του ευρώ, η αύξηση του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (της στατιστικής αποτύπωσης των μεταβολών των τιμών λιανικής για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών) ήταν 5,1%. Βέβαια, ο ΔΤΚ υποεκτιμά την εισοδηματική ανισότητα, καθώς οι δαπάνες για την κάλυψη των βασικών αναγκών "ροκανίζουν" το μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματος των φτωχότερων, σε αυξημένο βαθμό σε σχέση με τους παροικούντες στα υψηλότερα οικονομικά κλιμάκια.

---

[37] *Μαίνεται ο ανταγωνισμός μεταξύ των μεγάλων αντιμαχόμενων δυνάμεων Δύσης και Ανατολής, για την πρόσβαση στα κομβικά πεδία της οικονομίας, όπως είναι οι δρόμοι ενέργειας και μεταφορών*. Ανακτήθηκε από: https://www.imerodromos.gr/brics-gigantonetai-o-antagonismos-me-ti-dysi-gia-ton-elegcho-ton-agoron-kai-toys-energeiakoys-dromoys/

[38] Η ευρωπαϊκή κυριαρχία, το όνειρο των ιδρυτών της ΕΟΚ, φαντάζει απατηλό, με την πρόσδεση της ΕΕ στο πολεμικό άρμα των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ, με την υιοθέτηση μίας επιθετικής στρατιωτικής και οικονομικής πολιτικής κατά της καπιταλιστικής Ρωσίας , αλλά και της Κίνας. - Βαρουφάκης, Γ., Γολέμης, Χ. & Κουβελάκης, Σ. (2024). *Η επικίνδυνη παρακμή της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Τόπος, σ.46-49.

[39] Η Γερμανία, το 2023, ενέκρινε πρόγραμμα επανεξοπλισμού, ύψους 110 δισεκατομμυρίων (το πρόγραμμα "Zeitenwende" παρουσιάστηκε από τον καγγελάριο Όλαφ Σολτς).
Αντίστοιχο πλάνο, σε πενταετή προοπτική παρουσίασε η Γαλλία (περί των 430 δις), ενώ η ίδια η ΕΕ διοχέτευσε στο ουκρανικό μέτωπο, κονδύλι ύψους 6 δισεκατομμυρίων, για στρατιωτική βοήθεια. - Βαρουφάκης, Γ., Γολέμης, Χ. & Κουβελάκης, Σ. (2024). *Η επικίνδυνη παρακμή της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Τόπος, σ.76,77.

Για το κεφάλαιο, η εποχή του πληθωρισμού, αποτελεί μέσα στην κρίση, μία ακόμη ευκαιρία πλουτισμού, καθώς τα πιο μεγάλα "ψάρια" έχουν τη δυνατότητα να μετακυλίουν τα κόστη στην τελική τιμή των προϊόντων, την ώρα που οι μικρές επιχειρήσουν βάζουν λουκέτο ή απορροφώνται από τις πιο εύρωστες[40].

Οι κυβερνήσεις για να μειώσουν τον πληθωρισμό και ταυτόχρονα να διατηρήσουν σταθερό το επίπεδο τιμών, επιβάλλουν αυστηρές νομισματικές πολιτικές. Η αντιμετώπιση του στασιμοπληθωρισμού, δηλαδή της οικονομικής στασιμότητας σε συνθήκες υψηλού πληθωρισμού, αποτελεί το επίδικο για τον νεοφιλελεύθερο κόσμο, από τη δεκαετία του 1970 και συνήθως συνεπάγεται με μεγάλα ποσοστά ανεργίας και ύφεσης[41].

Η αποκοπή της ΕΕ από το φυσικό αέριο της Ρωσίας και η εξάρτησή της από τα πανάκριβα αποθέματα ενέργειας των ΗΠΑ[42] μεταφράζεται σε πολλά δισεκατομμύρια ευρώ που θα επενδυθούν στην κατασκευή υποδομών, πράγμα που σημαίνει ότι τα ποσά αυτά αυτομάτως θα εκλείψουν από την ενίσχυση των κοινωνικών πολιτικών, που δυνητικά θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την ανακούφιση των απλών ανθρώπων. Στις συνθήκες της οικονομικής αστάθειας, οι οικογένειες διαπιστώνουν ότι δυσκολεύονται να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της μέρας, με την επιβίωση της καθημερινότητας να αποτελεί πλέον το καθιερωμένο μοτίβο ζωής για την πλειοψηφία των ανθρώπων.

Η πιο επονείδιστη πράξη της ενοποιημένης Ευρώπης, είναι η συνενοχή της στη γενοκτονία που συντελεί σε συστηματική βάση στη Γάζα, η στρατιωτική βιομηχανία του Ισραήλ, με την αρωγή των ΗΠΑ. Η οικονομική βοήθεια και η αποστολή οπλικών συστημάτων, καθιστά τις κυβερνήσεις συνυπεύθυνες για το αιματοκύλισμα χιλιάδων παιδιών και γυναικών[43]. Ο μιλιταρισμός και ο άκρατος ατλαντισμός έχει παγιωθεί ως η νέα πραγματικότητα της Ευρώπης. Ενισχύει τους εθνικισμούς και θέτει τους σπόρους για τους επόμενους πολέμους, οι οποίοι με τη σειρά τους θα σημάνουν το ξεκλήρισμα ολόκληρων λαών.

Η ΕΕ, ελλείψει ικανών πολιτικών ηγετών, που θα αφουγκράζονται τις κοινωνικές ανάγκες, ακολουθώντας τις ΗΠΑ κατά πόδας, βαδίζουν στο χείλος μίας αβύσσου, δίχως επιστροφή. Οι πολεμικές συγκρούσεις, μικρότερης ή μεγαλύτερης έντασης, εδραιώνονται σε μία κανονικότητα, με τους λαούς να παρακολουθούν έντρομοι, μία αλληλουχία γεγονότων που αδυνατούν να καταλάβουν, μα τους σπρώχνει έτσι κι αλλιώς ολοένα και πιο βαθιά στη δυστυχία.

---

[40] Λέανδρος, Ν. (2024). *Ο κόσμος μας πρέπει να αλλάξει*. Αθήνα: Gutenberg, σ.17.

[41] Λέανδρος, Ν. (2024). *Ο κόσμος μας πρέπει να αλλάξει*. Αθήνα: Gutenberg, σ.17,18.

[42] Η ευρωπαϊκή ενεργειακή μετάβαση έχει ενταχθεί στους γεωπολιτικούς στόχους της Δύσης. Εκτός από τις ΗΠΑ, η Κομισιόν, στρέφεται και σε άλλα κράτη για την εισαγωγή υγροποιημένου φυσικού αερίου, όπως είναι η Νορβηγία και ο Καναδάς, ενώ δεν διστάζει να συνεργαστεί και με το αυταρχικό καθεστώς του Κατάρ, απεμπολώντας έτσι το όποιο ηθικό πλεονέκτημα διατυμπάνιζαν οι ευρωπαίοι ηγέτες ότι είχαν, στην απόφασή τους να ξεκόψουν κάθε σχέση με τον δικτάτορα Πούτιν. - Βαρουφάκης, Γ., Γολέμης, Χ. & Κουβελάκης, Σ. (2024). *Η επικίνδυνη παρακμή της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Τόπος, σ. 48,49.

[43] - Βαρουφάκης, Γ., Γολέμης, Χ. & Κουβελάκης, Σ. (2024*). Η επικίνδυνη παρακμή της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Τόπος, σ. 77. - Επίσης, T*HE H0RR0R ISRËAL!*. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=RPVW2tpR40Y&t=1898s

Κεφάλαιο Δεύτερο: Η συρρίκνωση της Ελληνικής Δημοκρατίας

2.1. Η παρακμή των αστικών δημοκρατιών

Η αυταρχικοποίηση του καπιταλισμού[44] αποτελεί ένα λανθάνον χαρακτηριστικό γνώρισμα γι' αυτόν, η ισχύς του οποίου διαμορφώνεται από τους ανταγωνιστικούς συσχετισμούς και τις ανάγκες του κεφαλαίου για επέκταση με τις μικρότερες δυνατές αντιστάσεις. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου έφερε μαζί του την παγκόσμια καπιταλιστική παλινόρθωση, η οποία αναγόρευσε την δικτατορία των αγορών σε μία αναπόφευκτη πραγματικότητα. Οι οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες, των δυτικών κοινωνιών είναι πρόδηλες σε όλους όσους μπορούν να δίνουν πίσω από τις δημοκρατικές βιτρίνες, που έχουν κατασκευάσει οι άρχουσες τάξεις της εποχής μας, για να καμουφλάρουν την ανθρώπινη δυστυχία[45].

---

[44] Μερικές ερμηνείες του αυταρχισμού, γίνονται επίσης από τους:
α. Οι Fouskas και Gokay (2019) θεωρούν ότι η εκδήλωση του αυταρχισμού σχετίζεται με την κατάρρευση του μεταπολεμικού μοντέλου ευημερίας, η οποία προκάλεσε την παρακμή των ΗΠΑ. Η αμφισβήτηση της ηγεμονίας τους, προξένησε μία αλληλουχία κρίσεων στο εσωτερικό του ευρωατλαντισμού, φτωχοποίησε τις κοινωνίες και ενίσχυσε τον ρατσισμό.
β. Ο Guy Standing (The Corruption of Capitalism), υποστηρίζει ότι οι κοινωνίες των καιρών μας, είναι αιχμάλωτες του χρέους που τους έχει επιβάλει η πλουτοκρατία, με αποτέλεσμα τις αρνητικές επιπτώσεις στη ζωή και τις ελευθερίες των πολιτών. Ο κόσμος της εργασίας δοκιμάζεται από την καθιέρωση χαμηλής αμειβόμενης εργασίας, μία συνθήκη που αναδεικνύει την αυξανόμενη στρατιά των εργαζόμενων που δουλεύουν κάτω από ένα καθεστώς έντονης επισφάλειας, το λεγόμενο πρεκαριάτο.
γ.Στο έργο της, *The Ages of Surveillance Capitalism*, η Shoshana Zuboff, περιγράφει την εισβολή της τεχνολογίας, στην οικονομική και κοινωνική σφαίρα, με τις κυβερνήσεις και τις επιχειρήσεις να χρησιμοποιούν τις εφαρμογές και τους αλγόριθμους, για να συλλέγουν τα προσωπικά δεδομένα των πολιτών. Ο καπιταλισμός της επιτήρησης, εμπορεύεται την ανθρώπινη συμπεριφορά, την τροποποιεί και την διαμορφώνει σύμφωνα με τις ανάγκες της καταναλωτικής αγοράς.
δ. Ο Yascha Mounck (2018) από την σκοπιά του, αναφέρει ότι στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, η εργατική τάξη χάνει μεγάλο μέρος από τις ελευθερίες που κατέκτησε, μέσα από τους πολυετείς πολιτικούς αγώνες της. Η κοινωνική οργή, γίνεται ευεπίφορη για να την καπηλευτούν λαϊκιστές ηγέτες, με ρητορικές όμως που κατασκευάζουν μία στρεβλή εικόνα για την πραγματική φύση των λαϊκών δεινών.
ε. Τέλος, ο Κώστας Λαπαβίτσας γράφει ότι η ιδιωτικοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών, που περιλαμβάνει η νεοφιλελεύθερη ατζέντα, συνέβαλε στην προσχώρηση των εργαζομένων σε λαϊκίστικα, εθνικιστικά και ακροδεξιά μορφώματα. Ο Λαπαβίτσας δεν πιστεύει στη μεταστροφή της συγκεκριμένη τάσης, τουλάχιστον όχι όσο η ΕΕ παραμένει δέσμια των πολιτικών που προωθούν τα συμφέροντα της ολιγαρχίας (*The Left Case against the EU,* 2019).
- Καψάλης, Α., Κουμαριανός, Β. & Κουραχάνης, Ν. (επιμ.) (2022). *Κοινωνική πολιτική, αυταρχικός νεοφιλελευθερισμός και πανδημία*. Αθήνα: Τόπος, σ.54-56.

[45] Σε έκθεση της Oxfam International (2023), παρατηρούνται τα εξής αποκαρδιωτικά συμπεράσματα:
α. Από το 2020, το πλουσιότερο 1%, έχει αποκομίσει τα δύο τρίτα του πλούτου, ήτοι σχεδόν τα διπλάσια χρήματα από το 99% του παγκόσμιου πληθυσμού. Η περιουσία των δισεκατομμυριούχων αυξάνεται καθημερινά κατά 2,7 δις, με τους επιχειρηματίες που λατρεύουν τις καινοτομίες (enterpreneurs) και στηλιτεύουν τον κρατικό παρεμβατισμό όπως ο Έλον Μασκ, να λαμβάνουν δισεκατομμύρια σε κρατικό χρήμα και διάφορες φοροαπαλλαγές (ο συγκεκριμένος πλήρωσε έναν πραγματικό φορολογικό συντελεστή 3,27%, το διάστημα μεταξύ 2014 και 2018).
β. Τις κρίσεις ως ευκαιρία πλουτισμού, χρησιμοποίησαν και οι εταιρείες τροφίμων και ενέργειας, οι οποίες υπερδιπλασίασαν τα κέρδη τους το 2022. Τα δυσθεώρητα κέρδη που αποκόμισαν οι μέτοχοί τους, υπολογίζονται σε 257 δις δολάρια, την ώρα που ο παγκόσμιος πληθυσμός που δεν διαθέτει τους πόρους για το φαγητό του, να εκτιμάται στα 800 εκατομμύρια.
γ. Αρκεί ένας φόρος της τάξης του 5%, στους δισεκατομμυριούχους, για να χρηματοδοτηθεί ένα παγκόσμιο σχέδιο καταπολέμησης της πείνας. Εκτιμάται ότι με τη συγκεκριμένη χρηματοδότηση, περίπου 2 δις άνθρωποι θα έβγαιναν από τη φτώχεια.

Οι πολιτικές της λιτότητας, η ανισομερής κατανομή του πλούτου, η καταστρατήγηση των πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, σε συνδυασμό με την κυριαρχία της οικονομίας της ελεύθερης κίνησης των κεφαλαίων, έχουν καθορίσει τη μορφή των σύγχρονων δημοκρατιών, σε ποιοτικό και ποσοτικό επίπεδο[46]. Οι φιλελεύθερες δημοκρατίες των καιρών μας μοιάζουν με απολιθώματα του παρελθοντικού εαυτού τους. Έχουν απεμπολήσει τον κοινωνικό πλούτο[47] σε όφελος των ελίτ που καπηλεύονται τους κρατικούς μηχανισμούς και τις γραφειοκρατικές διαδικασίες για να επιβάλλουν την εξουσία τους. Οι κυβερνήσεις έχουν απεκδυθεί το δημοκρατικό και φιλολαϊκό τους προσωπείο, ακολουθώντας πολιτικά προγράμματα αυστηρής οικονομικής λιτότητας, για την ενίσχυση του μεγάλου ιδιωτικού τομέα και των ισχυρών πολυεθνικών.

Και αν με το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, οι κοινωνίες πίστεψαν στο όραμα της οικονομικής ανάπτυξης και της προόδου, με τη δημοκρατία να ριζώνει στη συλλογική συνείδηση και να ανθίζει στα πεδία της εργασίας, της παιδείας, της υγείας, της στέγης και της ασφάλισης, τα πράγματα δεν εξελίχθηκαν το ίδιο ευνοϊκά για τις λαϊκές τάξεις με την πάροδο του χρόνου. Η συντριβή του ναζισμού και του φασισμού δεν έγινε φυσικά χωρίς κόστος. Χύθηκε το αίμα εκατομμυρίων, οι κοινωνίες στην Ευρώπη κινδύνεψαν με αφανισμό, μα μέσα από τα συντρίμμια τους, οι λαοί σύναψαν ένα νέο κοινωνικό συμβόλαιο με τις κυβερνήσεις τους. Ωστόσο, η επιθυμία τους για ειρηνική δημοκρατία και ευημερία, δεν ήταν αυτονόητο ότι θα γινόταν αποδεκτή από τα τμήματα εκείνα της άρχουσας τάξης που έβλεπαν την ανοικοδόμηση της Ευρώπης, ως μία άριστη ευκαιρία γρήγορου και εύκολου πλουτισμού[48].

δ. Το περιοδικό Forbes υπολογίζει ότι το 2022, ο αριθμός των δισεκατομμυριούχων εκτινάχθηκε σε 2755, αριθμός μεγαλύτερος κατά 660 σε σχέση με το 2021. – Λέανδρος, Ν. (2024). *Ο κόσμος μας πρέπει να αλλάξει*. Αθήνα: Gutenberg. σ.29-31.

[46] Η μελέτη του 21ου αιώνα καθιστά σαφές την εδραίωση των αυταρχικών εθνικισμών που διευρύνουν την εξουσία τους σε κάθε πτυχή της ανθρώπινης δραστηριότητας. Σε περιόδους ύφεσης δε, τα μέτρα της καταστολής και της επιτήρησης γίνονται η δεύτερη φύση των κυβερνήσεων, οι οποίες δεν διστάζουν να περιορίσουν τις δημοκρατικές ελευθερίες των πολιτών τους.- Καψάλης, Α., Κουμαριανός, Β. & Κουραχάνης, Ν. (επιμ.) (2022). *Κοινωνική πολιτική, αυταρχικός νεοφιλελευθερισμός και πανδημία*. Αθήνα: Τόπος, σ.56.

Για παράδειγμα στην Ελλάδα της ύφεσης, παρατηρήθηκε η αντισυνταγματική υιοθέτηση των μνημονίων, η παρερμηνεία νόμων και διατάξεων προς όφελος της άρχουσας τάξης, αλλά αναδείχθηκε και η ταξική διάσταση της Δικαιοσύνης. Μια δημοκρατία κέλυφος, που αποκλείει και συκοφαντεί την αντίσταση και νομιμοποιεί την αυθαιρεσία της εγχώριας ελίτ. Η ατιμωρησία αυτή επιβεβαιώνει την παρακάτω σκέψη του Μαρξ: "*ιδιαίτερα στις κορυφές της αστικής κοινωνίας,... επικράτησαν αχαλίνωτα νοσηρές και έκλυτες ορέξεις που κάθε στιγμή έρχονταν σε σύγκρουση με τους ίδιους τους αστικούς νόμους*". - Καλτσώνης, Δ. (2018). *Ο Μαρξ και οι σύγχρονες δημοκρατίες*. Ουτοπία 127, σ.75-80.

[47] Σε μία πραγματικά σοσιαλιστική δημοκρατία, η κοινωνία θεσπίζει τα κριτήρια κατανομής του πλούτου που παράγει η ανθρώπινη εργασία. Οι εργαζόμενοι είναι αυτοί που διαμορφώνουν τις συνθήκες στις οποίες εργάζονται, ενώ έχουν τον πρώτο λόγο στις οικονομικές αποφάσεις που τους αφορούν. Η συμμετοχή του κόσμου της εργασίας στα θέματα της παραγωγικής διαδικασίας, έρχεται σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στην αστική πραγματικότητα, όπου οι ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής έχουν τον πρώτο και τελευταίο λόγο στην οργάνωση της ανθρώπινης ζωής. - Καλτσώνης, Δ. (2014). *Ο Μαρξισμός στον 21ο αιώνα και η δημοκρατία*. Μαρξιστική Σκέψη 15, σ.204-218.

[48] Στις ευρωπαϊκές κοινωνίες, μεταξύ των οποίων και η ελληνική, αναδύθηκε από τις στάχτες του δοσιλογισμού, μία νέα ομάδα οικονομικής και πολιτικής δύναμης, που εκμεταλλευόμενη τις διασυνδέσεις της τόσο με τους επίδοξους κατακτητές όσο και με τους μετέπειτα νικητές του πολέμου, ενσωματώθηκε

Η "χρυσή" εποχή και η συνεπακόλουθη δημοκρατική συναίνεση, δεν βασίστηκε στην καλή προαίρεση του κεφαλαίου, αλλά διαμορφώθηκε από τον συσχετισμό δύναμης που ήταν ευνοϊκός για τις λαϊκές διεκδικήσεις εν μέσω πανίσχυρων κοινωνικών κινημάτων και πολιτικοποιημένων πολιτών. Στον εκδημοκρατισμό του κοινωνικού κράτους, σαφώς και έπαιξε ρόλο η "απειλή" του σοσιαλιστικού μοντέλου της Σοβιετικής Ένωσης, με τις δυτικές κυβερνήσεις να φοβούνται τη μεταπήδηση του κομμουνισμού στο εσωτερικό τους, στην περίπτωση που δεν ακολουθούσαν το παράδειγμα της ΕΣΣΔ ως προς τη δίκαιη κατανομή του πλούτου και την υιοθέτηση κοινωνικών μεταρρυθμίσεων με προοδευτικό πρόσημο. Ωστόσο, καθοριστικής σημασίας για την εφαρμογή των κεϊνσιανών πολιτικών, ήταν η μεταφορά πλούτου από τις χώρες του Τρίτου Κόσμου, με τις κυβερνήσεις του κυρίαρχου ιμπεριαλιστικού κόσμου, να κατορθώνουν έτσι την απόσπαση της συναίνεσης από τους λαούς τους, καθώς επίσης και να μετριάσουν τις αντιδράσεις τους[49].

Η αντεπίθεση του κεφαλαίου, που εξελίσσεται με αυξανόμενη ένταση τις τελευταίες δεκαετίες, είναι φυσικό να μετασχηματίζει με τρόπους αυταρχικούς τις μέχρι πρότινος φιλελεύθερες, δημοκρατίες στον υποτιθέμενο "λίκνο του πολιτισμού και των ελευθεριών" στην αμερικανική και ευρωπαϊκή ήπειρο. Στον αστικό κόσμο, είναι που το δημοκρατικό αγαθό, μεταλλάσσεται από το πολίτευμα που προστατεύει την κοινωνία των πολλών, σε ένα περίκλειστο κέλυφος που προωθεί τις επιδιώξεις μίας χούφτας ισχυρών. Ο δυτικός καπιταλισμός μπορεί να αναλυθεί και ως ένας αντεστραμμένος κομμουνισμούς για τους λίγους, οι οποίοι έχοντας ελεύθερη πρόσβαση στους κρατικούς μηχανισμούς, μπορούν και ελίσσονται κατά βούληση, διαμορφώνοντας τους θεσμούς με τρόπους που ενισχύουν τα οικονομικά τους συμφέροντα.

Σε περιόδους πολλαπλών κρίσεων, αυτή η κίβδηλη δημοκρατία, χάνεται απροκάλυπτα αποκαλύπτοντας το απηνές προσωπείο ενός στυγνού αυταρχισμού[50]. Η παρούσα ιστορική συγκυρία μοιάζει εφιαλτική για τον αληθινό κόσμο της δημοκρατίας, ο οποίος δεν είναι άλλος από τον κόσμο των εργαζόμενων και των οικογενειών τους, καθώς επίσης και από όλους εκείνους τους πληθυσμούς (άνεργοι, πρόσφυγες και μετανάστες, ηλικιωμένοι, γυναίκες και παιδιά) που συναποτελούν την κοινωνία των πολιτών.

Σύμφωνα με την μαρξιστική παράδοση, σε ευνοϊκές για το κεφάλαιο συνθήκες, οι κρατικοί μηχανισμοί, δηλαδή η συμπύκνωση των συμφερόντων της κυρίαρχης τάξης στο

στους κόλπους της αστικής τάξης. Στην Ελλάδα για παράδειγμα, περιουσίες άλλαξαν ιδιοκτήτες, σε μία νύχτα. Σπίτια και κτήματα. "αγοράστηκαν" σε τιμές υποπολλαπλάσιες της αξίας τους (χαρακτηριστική της λεηλασίας αυτής είναι η φράση "για έναν τενεκέ λάδι").
- Χαραλαμπίδης, Μ., *Οι προεκτάσεις στο "σήμερα", του Δωσιλογισμού στην Ελλάδα της Κατοχής.* Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=JOaQBDdb5rI&t=5s

[49] Η αγοραστική δύναμη των πολιτών, οι μισθοί των εργαζόμενων, η ευημερία των νοικοκυριών, η συγκράτηση των ανισοτήτων σε βαθμό ανεκτό -τουλάχιστον για την αποφυγή κοινωνικών "εκρήξεων", βασίστηκαν εν πολλοίς στην απομύζηση του πλούτου χωρών της Ασίας, της Λατινικής Αμερικής και φυσικά της πολύπαθης Αφρικής. Οι φιλελεύθεροι στοχαστές, αποσιωπούν πολλές φορές, τη λογική διαπίστωση ότι οι αναπτυγμένες δημοκρατικές πολιτείες του 20ου αιώνα -και κατ' επέκταση του 21ου - στηρίχθηκαν σε αποικιοκρατικές και νεο-αποικιακές πρακτικές, με πολέμους και στυγνές οικονομικές πολιτικές για να εδραιώσουν το μονοπώλιο της ευρωστίας τους.
- *Why is the West is So Rich?.* Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=6U-ddRc6GqU&t=1s

[50] Εξετάζοντας μόνο την περίοδο της πανδημίας, παρατηρήθηκε αύξηση της θεσμοθετημένης βίας, με τη μορφή των γκλομπς και των χημικών. - Γουσέτης, Ι. (2024). *Αστυνομία, βία και δικαιώματα.* Αθήνα: Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Ανακτήθηκε από: https://www.hlhr.gr/wp-content/uploads/2024/09/PB_EL_e-book_2nd.pdf

πεδίο της πολιτικής και οικονομικής εξουσίας, λειτουργούν πάντα όπως ορίζει η πραγματική τους φύση. Δρουν ταξικά, εκφράζοντας το συλλογικό συμφέρον της κατεστημένης τάξης, κάνοντας χρήση βίας και προπαγάνδας για να καθυποτάξουν τα λαϊκά στρώματα[51].

Οι αστικές δημοκρατίες δεν φείδονται αυταρχισμού, ακόμη και κατά τη διάρκεια των παρελθοντικών τους χρόνων, τότε που επικρατούσε μία κάποια σχετική ευημερία για την πλειοψηφία των πολιτών τους. Αυτή είναι μία δίκαιη διαπίστωση, διότι τα θεμέλια που συγκροτούν το κράτος, δεν είναι άλλα από το μονοπώλιο της βίας και της καταστολής[52]. Τα δομικά αυτά εργαλεία διακυβέρνησης, είναι αναγκαία για τη διαιώνιση της καθεστηκυίας τάξη, μέσω της κατασταλτικής πειθάρχησης και της βίαιης διάλυσης των κινημάτων διαμαρτυρίας[53].

Οι λαοί παρακολουθούν την αύξηση του προϋπολογισμού για τους μηχανισμούς εκείνους που προορίζονται για την καταστολή τους, την ώρα που οι κοινωνικές επενδύσεις σε ζωτικές ανθρώπινες ανάγκες περιορίζονται στο ελάχιστο. Ωστόσο, η αστική δημοκρατία διαθέτει και πιο εκλεπτυσμένες μεθόδους ηγεμονίας, διότι γνωρίζει ότι δεν αρκεί μονάχα ο φόβος της σωματικής βίας για να ελέγξει τα πλήθη. Γνωρίζει ότι η υποταγή με τα συγκεκριμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά ενέχει τον κίνδυνο της αγανάκτησης, η συσσώρευση της οποίας μπορεί να οδηγήσει σε μία εξέγερση που θα αμφισβητήσει τις κυρίαρχες δομές. Περισσότερο αποτελεσματική, για την διαιώνιση της κερδοφορίας των αρχουσών ομάδων, είναι η ειρηνική απόσπαση της κοινωνικής συναίνεσης, μέσω της παροχής δικαιωμάτων, αλλά και της επιστροφής πίσω στην κοινωνική βάση, ενός κλάσματος του πλούτου που προήλθε από την εκμετάλλευση της υπεραξίας που παράγει η ανθρώπινη εργασία.

Οι υπέρμαχοι του δυτικού φιλελεύθερου δημοκρατικού μοντέλου, αντιπαραθέτουν συχνά την ύπαρξη των πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών κεκτημένων που απολαμβάνουν απρόσκοπτα οι πολίτες της Δύσης, φέρνοντας σε αντιπαραβολή την απουσία των συγκεκριμένων ελευθεριών σε κοινωνίες της Ανατολής ή σε κράτη της Λατινικής Αμερικής. Συνήθως πάντως, δεν αναφέρουν ότι τα εν λόγω κεκτημένα δεν χαρίστηκαν ούτε προσφέρθηκαν αυτοβούλως από τις κατεστημένες τάξεις. Αντίθετα, κατακτήθηκαν από πολύνεκρους λαϊκούς αγώνες, μέσα από εκτοπισμούς και βασανιστήρια. Αποτελεί αντίφαση

---

[51] Σύμφωνα με τον Γιώργο Ρούση, το αστικό κράτος, όποια εκδοχή του και αν εξετάσει κανείς, αποτελεί μία "δικτατορία της άρχουσας τάξης", καθώς εκφράζει τα συμφέροντα των ισχυρών ιδιωτών, δηλαδή των ιδιοκτητών των μέσων παραγωγής.
Βέβαια, ως γέννημα των ταξικών αντιθέσεων και της πάλης ανάμεσα στο προλεταριάτο και το κεφάλαιο, μπορεί να προβεί σε ορισμένες υποχωρήσεις/παραχωρήσεις, ειδικά όταν η ταξική συνείδηση των από κάτω είναι οξυμένη. – Ρούσης, Γ. (2022). *Αστική Δημοκρατία*. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, σ.43.

[52] Στον *Ηγεμόνα*, είναι που ο πολιτικός φιλόσοφος Nicollo Machiavelli, γράφει για την ανάγκη της εξουσίας να επιβάλλεται πότε με την ωμή βία (*με τη δύναμη του λιονταριού*) και από την άλλη με επιδέξιες μεθόδους δόλου (*με την πονηριά της αλεπού*), προκειμένου η κυρίαρχη τάξη να μπορέσει να εξυπηρετήσει αποτελεσματικότερα τα συμφέροντά της.
Όσο για τους λαούς, έγραφε "*οι άνθρωποι πρέπει να κερδίζονται με χάδια, διαφορετικά πρέπει να τσακίζονται*". - Ρούσης, Γ. (2022). *Αστική Δημοκρατία.* Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, σ.45-48.

[53] Ο κρατικός αυταρχισμός είναι περισσότερο πρόδηλος σε περιόδους αναταραχών, όπως ήταν για παράδειγμα οι κοινωνικές εξεγέρσεις που έλαβαν χώρα στην Ελλάδα, της πρώιμης μνημονιακής εποχής. Η κρατική βία της περιόδου, έφτασε σε τέτοια επίπεδα που απώλεσε την όποια νομιμότητα αυτή διέθετε (της έννομης τάξης), για να μετατραπεί σε μια "καθαρή" βία, με την ωμότητά της να εκφράζει πρόδηλα τα συμφέροντα των διαφεντευτών. - Benjamin, W. (2023). *Για μια κριτική της βίας. Για την έννοια της ιστορίας*. Αθήνα: Έρμα, σ.11-53.

στο πνεύμα της δημοκρατικής ελευθερίας όπως την εκφράζει η αστική διανόηση, η κοινωνική οπισθοδρόμηση που παρατηρείται σε περιόδους κρίσης. Σε αυτές, η έκτακτη ανάγκη, μπροστά σε υπαρκτές ή και κατασκευασμένες απειλές, αφαιρεί ελευθερίες και περιστέλλει δικαιώματα κατά βούληση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, είναι η δυστοπική εικόνα της βίαιης διάλυσης απεργιών και διαδηλώσεων σε όλο τον κόσμο, στα χρόνια της πανδημίας, παρότι αυτές ήταν ειρηνικές και πληρούσαν τα κριτήρια των κανόνων της δημόσιας υγιεινής. Έχει ήδη γίνει αναφορά για την υποκρισία που ενέχει το επηρμένο δυτικό βλέμμα στα πεπραγμένα του υπόλοιπου κόσμου, καθώς η όποια καθυστέρηση παρατηρείται στις υποβαθμισμένες περιοχές του πλανήτη, είναι αποτέλεσμα είτε της άμεσης (μέσω ωμής στρατιωτικής βίας) είτε της έμμεσης (με την επιβολή οικονομικών κυρώσεων ή μέσω της στήριξης δικτατόρων) επέμβασης του δυτικού παράγοντα.

Ακόμη και η εκλογική ελευθερία που διαθέτουν πια οι πολίτες στην πλειονότητά τους, είναι ένα δικαίωμα υπό αίρεση, με σαφή όρια που διαμορφώνεται ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν στην εκάστοτε ιστορική στιγμή[54]. Στην εποχή της παντοκρατορίας του κεφαλαίου, οι πλουτοκράτες που διαφεντεύουν τον κόσμο, έχουν τη δυνατότητα να διαπλέκονται με τα πανίσχυρα ΜΜΕ και από κοινού με τους πολιτικούς εκπροσώπους τους, να δημιουργούν ένα αξεδιάλυτο πλέγμα εξουσίας, μέσα στο οποίο εγκλωβίζεται η ζωή των ανθρώπων[55]. Η οντότητα αυτή έχει την ικανότητα να λεηλατεί τον

[54] Τα όρια της συμμετοχής σε εκλογικές διαδικασίες και το αληθινό αντίκτυπο που αυτές έχουν στην διαμόρφωση των σχέσεων εξουσίας, γίνονται ευδιάκριτα μέσω μερικών μικρών επισημάνσεων:
α. Η συμμετοχή στις εκλογές κάθε τέσσερα χρόνια, αν και χρήσιμη, δεν μπορεί από μόνη της, να μετασχηματίσει το κυρίαρχο κοινωνικό και οικονομικό μοντέλο, δίχως δηλαδή να υπάρχει ταυτόχρονα και μία διαρκής καθημερινή επαγρύπνηση και ελέγχου της εξουσίας, από τις κοινωνίες.
Στην καλύτερη, οι εκλογές στο πλαίσιο οργάνωσης των αστικών συστημάτων, αποτελούν μία βαλβίδα εκτόνωσης της λαϊκής δυσαρέσκειας ή ακόμη χειρότερα, μία "γυμναστική" για την άσκηση του δημοκρατικού δικαιώματος, που ωστόσο έχει εφήμερο χαρακτήρα.
Οι εκλογές άλλωστε "φωτογραφίζουν" τη βούληση της κοινωνίας, σε μία δεδομένη χρονική στιγμή, ενώ μπορεί να λειτουργήσουν και απενοχοποιητικά για όσους αρκούνται σε μία ψήφο και παύουν να ασχολούνται με τα κοινά, για όλο το διάστημα μέχρι να φτάσει ξανά η ώρα της επόμενης εκλογικής αναμέτρησης.
β. Είναι επίσης σαφές, ότι οι μηχανισμοί προπαγάνδας και όλες εκείνες οι τεχνικές επικοινωνίας που διαθέτουν στις φαρέτρες τους, τα αστικά κόμματα, μπορούν να επηρεάσουν τις συνειδήσεις, να ελέγξουν την πολιτική συμπεριφορά και να διαμορφώσουν μία επίπλαστη πραγματικότητα.
Στις δυτικές κοινωνίες μάλιστα, η πολιτική έχει αναχθεί πρωτίστως σε επικοινωνία, με όλα τα κρίσιμα θέματα να φιλτράρονται υπό το πρίσμα της εικόνας.
Οι πολιτικοί στηρίζονται από επιτελεία διαφήμισης και μάρκετινγκ, σε τέτοιο σε βαθμό που εξωραΐζουν τα δεινά που προκαλούν τα προγράμματά τους, στρεβλώνοντας πλήρως την πραγματικότητα.
γ. Η χαώδης ανισότητα που ενδημεί στο καπιταλιστικό σύστημα, ως ένα εγγενές ταυτοτικό στοιχείο του, γεννάει ερωτηματικά για την ύπαρξη της ισότητας ανάμεσα σε πολίτες με διαφορετική οικονομική και πολιτική δύναμη.
Η οικονομική ανισότητα συνεπάγεται επίσης με ανισότητες στο κοινωνικό και πνευματικό κεφάλαιο, πράγμα που σημαίνει αυτομάτως ότι κάποιοι λιγοστοί άνθρωποι έχουν de facto διαφορετικές και πιο προνομιούχες αφετηρίες στη ζωή, σε σχέση με την πλειονότητα του λαού.
Διαθέτουν καλύτερα εχέγγυα στο να παίρνουν αποφάσεις που εξυπηρετούν τις ανάγκες τους, συγκριτικά με εκείνους που αγωνιούν για την εξασφάλιση μίας στοιχειώδους ιατροφαρμακευτικής φροντίδας.
Τα όρια του φιλελεύθερου κόσμου, καθορίζονται λοιπόν από την ανισομερή κατανομή ευκαιριών και δικαιωμάτων. Η ανισότητα είναι το αίμα που κινητοποιεί τον καπιταλισμό.
- Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Τόπος, σ.15-40.

[55] Οι διαπλεκόμενες δημοκρατίες-βιτρίνες, όπως η ελληνική, θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν και "γκανγκστερικές". Σε αυτές:
α. Η σχέση διαφθοράς ανάμεσα στην πολιτική και επιχειρηματική ελίτ, εξασφαλίζει στη δεύτερη ευνοϊκά κρατικά συμβόλαια και νομική προστασία.

κοινωνικό πλούτο, να κατασκευάζει θεσμούς που νομιμοποιούν την κυριαρχία της και να διαμορφώνει ένα χειραγωγούμενο σύστημα "δικαιοσύνης" που οξύνει τις ταξικές ανισότητες.

Δεν είναι τυχαία η διάχυτη αίσθηση που επικρατεί στη λαϊκή σκέψη, για την ανυπαρξία κοινωνικής δικαιοσύνης, με τους νόμους να υπηρετούν τεχνηέντως όσους διαθέτουν τα μέσα και τις διασυνδέσεις για να τους υπερβούν. Η Δικαιοσύνη στις λεγόμενες προοδευτικές κοινωνίες, συνηθίζει να είναι πράγματι "τυφλή", μα το κάνει για να προστατεύσει τα εγκλήματα των ισχυρών. Το κοινωνικό αίσθημα αδικίας αποτυπώνει εύγλωττα ο Μπέρτολ Μρεχτ με το "*οι νόμοι έγιναν μόνο και μόνο για την εκμετάλλευση αυτών που δεν τους καταλαβαίνουν ή που είναι τόσο εξαθλιωμένοι ώστε είναι εντελώς ανήμποροι για να τους τηρήσουν*".

Στη συνέχεια της ενότητας, οι επισημάνσεις που καταγράφτηκαν παραπάνω, και συνοψίζουν μερικά από τα προβλήματα της αστικής δημοκρατίας, θα ενταχθούν προς μελέτη ξανά και μέσα από το παράδειγμα της λειτουργίας της δημοκρατίας των ΗΠΑ, του πυλώνα της φιλελεύθερης Δύσης.

β. Τα ΜΜΕ ελέγχονται και φιμώνονται, με την κοινή γνώμη να χειραγωγείται, την ώρα που προωθούνται τα συμφέροντα των ισχυρών.
γ. Το νομικό πλαίσιο απορρυθμίζεται, μέσω δωροδοκιών, πελατειακών σχέσεων ή και νόμιμων χρηματοδοτήσεων, για την αποφυγή τιμωρίας σε παράνομες δραστηριότητες.
δ. Τέλος, τμήμα της ελίτ που εμπλέκεται σε παράνομες δραστηριότητες (λαθρεμπόριο καυσίμων, ναρκωτικών και όπλων), νομιμοποιείται και ενσωματώνεται στο κυρίαρχο πολιτικό σύστημα.
- Μαρινάκης, Κ. (2024). *Η "Κολομβία" της Ευρώπης*, Greekonomics #45. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=vp82B2FcEDw&t=8s

2.2. Η αυτοκρατορία του κακού: Το παράδειγμα της δημοκρατίας των ΗΠΑ

Οι φιλελεύθερες ΗΠΑ, με τις αντιφάσεις τους έχουν αποτελέσει το κεντρικό θέμα συζήτησης, μεταξύ των ανήσυχων πνευμάτων του καιρού μας, σχετικά με την ολισθηρή πορεία που ακολουθεί το δημοκρατικό πολίτευμα, στο αμερικανικό κράτος. Υπάρχει διάχυτη ανησυχία στην ατμόσφαιρα ότι η πορεία αυτή αν δεν αναχαιτιστεί σύντομα, μπορεί να οδηγήσει σε καταστροφικές συνέπειες για την ανθρωπότητα.

Η πρόσφατη επανεκλογή του Ντόναλντ Τραμπ, θιασώτη ακραίων θέσεων και πρακτικών, προκάλεσε περαιτέρω τριγμούς στο ήδη εύθραυστο έδαφος της αμερικανικής κοινωνίας. Η εκλογική του νίκη ήρθε μετά από μία περίοδο οξείας πόλωσης -σε όλα τα επίπεδα- ανάμεσα στους υποστηρικτές των Δημοκρατικών και εκείνων των Ρεπουμπλικανών με τους πολίτες της χώρας να μοιάζουν εγκλωβισμένοι σε ένα πολιτικό σύστημα που όχι μόνο δεν είναι φτιαγμένο για αυτούς, αλλά αντίθετα τους χρησιμοποιεί για την εξυπηρέτηση των σχεδίων της ελίτ[56].

Η δεύτερη θητεία του αναμένεται να φθείρει κι άλλο το ήδη πληγωμένο δημοκρατικό πολίτευμα, συμβάλλοντας έτσι στην εδραίωση του αυταρχισμού που πρεσβεύει η ακραία νεοφιλελεύθερη ιδεολογία του. Η παρουσία δε, δισεκατομμυριούχων όπως ο Έλον Μασκ[57] στο πλευρό του δεν προμηνύει θετικές εξελίξεις για το κοινωνικό σώμα.

---

[56] Οι πολίτες των ΗΠΑ, παρά το δικαίωμα του εκλέγειν, δεν διαθέτουν την ελευθερία να επιλέξουν πραγματικά ανάμεσα σε διαφορετικές πολιτικές διακυβέρνησης, καθώς τόσο το κόμμα των Δημοκρατικών (των νεοφιλελεύθερων δηλαδή όπως ονομάζονται στην Ευρώπη), όσο και το κόμμα των Ρεπουμπλικάνων (των συντηρητικών και των λοιπών συνιστωσών της δεξιάς πολιτικής ιδεολογίας), αποτελούν το δίπολο εξουσίας που εκφράζει τις ίδιες πολιτικές στο πεδίο της οικονομίας, με σαφή ταξικά χαρακτηριστικά.
Οι όποιες διαφορές τους εμφανίζονται σε κάποια κοινωνικά θέματα, όπως είναι για παράδειγμα η προάσπιση -από το Δημοκρατικό κόμμα- των σεξουαλικών ελευθεριών και ταυτοτήτων, που όσο σημαντικές κι αν είναι για την προστασία των ομοφυλόφιλων από τις ρατσιστικές επιθέσεις που υφίστανται, δεν αγγίζουν τη βάση που γεννάει όλα τα προβλήματα, δηλαδή τον ίδιο τον καπιταλισμό. Η απουσία ενός πραγματικού σοσιαλιστικού κόμματος, δυσχεραίνει την αγωνιστική ώσμωση των πολιτών με τις ιδέες της δικαιοσύνης και της επανάστασης, με τρόπο δηλαδή οργανωμένο και συγκροτημένο, γεγονός που επιδρά διαλυτικά για τα εγχώρια κινήματα. - Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Τόπος, σ.125-146.

[57] Ο Έλον Μασκ, δισεκατομμυριούχος στον χώρο της τεχνολογικής επιχειρηματικότητας (Tesla) και της δραστηριοποίησής του στον τομέα της διαστημικής τεχνολογίας (Space X), μαζί με άλλους εκπροσώπους της Silicon Valley (της Μέκκας των ελίτ της τεχνολογίας αιχμής), στήριξε ανοικτά την εκστρατεία του Τραμπ, με τον ίδιο να αναμένεται να έχει παρουσία στο κυβερνητικό σχήμα. Ο Μασκ αναδεικνύει ένα από τα σύγχρονα προβλήματα της πολιτικής σκηνής. Η απουσία ικανών ηγετών έχει ανοίξει ορθάνοιχτα την πόρτα εισόδου σε αυτή, επιχειρηματιών, που πλέον αδιαμεσολάβητα και δίχως να έχουν την ανάγκη συνδιαλλαγής με τους παραδοσιακούς πολιτικούς, μπορούν και προωθούν την ατζέντα τους (χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αυτής της τάσης του κεφαλαίου στο να παίρνει αυτοβούλως τα ηνία της εξουσίας διαλύοντας τις αυταπάτες για το ποια είναι η πραγματικά ισχυρή συνιστώσα στο καπιταλιστικό μπλοκ εξουσίας, είναι φυσικά η περίπτωση του μεγιστάνα των ΜΜΕ και πρώην πρωθυπουργού, Σίλβιο Μπερλουσκόνι, στην Ιταλία).Ήδη, ο Μασκ έχει προαναγγείλει την περαιτέρω εξάλειψη του ήδη συρρικνωμένου ποσοστού φορολόγησης των κεφαλαιοκρατών, ομνύοντας συγχρόνως τις περικοπές στους μισθούς και στις κοινωνικές πολιτικές, ενώ ενδεικτικό της αυταρχικής του ιδεολογίας είναι η εμπλοκή του στη δημόσια σφαίρα της Γερμανίας, υποστηρίζοντας ανοιχτά το φιλοναζιστικό κόμμα "*Εναλλακτική για τη Γερμανία*" (Alternative fur Deutshland –AFD). Άλλωστε το X (το πρώην Twitter), ιδιοκτησίας Μασκ, έχει μετατραπεί σε ένα πεδίο διάδοσης των ακροδεξιών και συνωμοσιολογικών θέσεων, με τους αλγορίθμους της εταιρείας να χρησιμοποιούνται ως τα πλέον εξελιγμένα εργαλεία προπαγάνδας σκοταδιστικών ιδεών.
- *Αναστατώνει τη Γερμανία η στήριξη Μασκ στο ακροδεξιό AfD.* Ανακτήθηκε από: https://www.efsyn.gr/kosmos/eyropi/458154_anastatonei-ti-germania-i-stirixi-mask-sto-akrodexio-afd#goog_rewarded

Η αμερικανική κοινωνία παραμένει μετέωρη εν μέσω των αλλαγών που φέρνει μαζί της η τεχνολογία, ενώ και το καπιταλιστικό μοντέλο, μετασχηματίζεται προκειμένου να ανταποκριθεί στα προβλήματα που το ίδιο κατασκευάζει[58]. Οι πολίτες βλέπουν το περίφημο "αμερικανικό όνειρο", την επιτομή της μεταπολεμικής μικροαστικής επιθυμίας για ευημερία, να γκρεμίζεται συθέμελα από τις μεταβολές που προκαλεί ο καπιταλιστικός ανταγωνισμός σε ένα περιβάλλον ρευστότητας και διαρκούς διακινδύνευσης.

Για παράδειγμα, σωρεία είναι τα τραγικά περιστατικά δολοφονιών μαθητών, από πυροβολισμούς σε σχολεία και πανεπιστήμια. Ενδεικτικό της ενδημικής βίας που χαρακτηρίζει την αμερικανική κοινωνία, είναι το φαινόμενο της οπλοκατοχής που παραμένει ανοιχτό και εξακολουθεί να μην απασχολεί -με την ένταση που θα έπρεπε- την κοινή γνώμη. Η βία αυτή είναι απότοκο της κοινωνικής δυσαρέσκειας, της ψυχικής κατάπτωσης που συνθλίβει τις νεανικές υπάρξεις, που καθημερινά νιώθουν την αδιαφορία ενός συστήματος που δεν ενδιαφέρεται στο ελάχιστό για τα προβλήματά τους. Φυσικά, η βία είναι και το προϊόν της παντοδυναμίας των βιομηχάνων κατασκευής όπλων, που έχουν κάθε συμφέρον να επηρεάζουν την νομοθεσία, με τρόπους που εξυπηρετούν την κερδοφορία τους.

Θέσεις εργασίας καταστρέφονται, οι αγορές αναδιαρθρώνονται και οι ζωές των απλών ανθρώπων εξοστρακίζονται στο περιθώριο μίας κοινωνικής μετάβασης που ευνοεί τους λίγους προνομιούχους του συστήματος και αυξάνει την αδικία. Η δυσαρέσκεια δίνει τη θέση της στην οργή, με τους καθημερινούς ανθρώπους να νιώθουν την αδιαφορία του συστήματος και του επίσημου κράτους. Η αδιαφορία αυτή οξύνει την πόλωση και την απέχθεια προς οτιδήποτε θεσμικό[59]. Η άλλοτε ανθεκτική φιλελεύθερη δημοκρατία έχει χάσει τη ταυτότητά της και έχει μετατραπεί σε ένα καθεστώς πλουτοκρατίας, που έχει μοναδικό σκοπό την αναδιανομή του κεφαλαίου από τη βάση στην κορυφή της οικονομικής

[58] Ο μετασχηματισμός αυτός, εκδηλώνεται με τη σταδιακή και επιταχυνόμενη μετάβαση του μοντέλου, από τον καπιταλισμό της βιομηχανίας, στον καπιταλισμό της γνώσης. Η μετάλλαξη αυτή της οικονομικής δομής των σχέσεων παραγωγής, συνδέεται με την παρακμή της εργατικής τάξης, όπως τη γνωρίζαμε, ενώ αλλάζει και η κοινωνία στο σύνολό της.
Στον καπιταλισμό της γνώσης, η καινοτομία, η πληροφορική, η ρομποτική και η τεχνητή νοημοσύνη, αποτελούν τον πυρήνα της οικονομίας, με τις αλυσίδες παραγωγής να περιστρέφονται γύρω από τις υπηρεσίες και την παραγωγή τεχνολογικών αγαθών, αφήνοντας πίσω την παραδοσιακή βιομηχανία που κυριαρχούσε στο αμέσως προηγούμενο στάδιο της καπιταλιστικής εξελικτικής φάσης.
Στην αγορά εργασίας, αυτή η μετάβαση αποτυπώνεται μέσω της συρρίκνωσης των θέσεων εργασίας στα εργοστάσια (όπως για παράδειγμα στην κατασκευαστική βιομηχανία), ενώ διόγκωση του μεγέθους, υπάρχει στους απασχολούμενους των υπηρεσιών, καθώς και στο ευέλικτο και κακοπληρωμένο εργατικό δυναμικό των mini jobs.
Η αναδιάρθρωση της αγοράς εργασίας στον 21ο αιώνα, συμπίπτει με τη δομική κρίση του καπιταλισμού, όπως αυτή εκδηλώθηκε στα μέσα της πρώτης δεκαετίας του αιώνα. Το αποτέλεσμα αυτής της αναδιάρθρωσης, όπως ήταν αναμενόμενο, προκάλεσε την απώλεια αξιοπρεπών θέσεων εργασίας, την αντικατάστασή τους με χαμηλόμισθες δουλειές (τις λεγόμενες bullshit jobs), γεγονός που συνέβαλε στην περαιτέρω απομάκρυνση από το πρότυπο ευημερίας που επικρατούσε μεταπολεμικά,
με αποτέλεσμα την υποβάθμιση της ποιότητας ζωής όχι μόνο των χαμηλότερων στρωμάτων, αλλά και όσων ανήκαν στην περίφημη μεσαία τάξη. - Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Τόπος, σ.206-229.

[59] Η κρίση θεσμών, όπως η Δικαιοσύνη και το Κοινωνικό Κράτος, λειτουργεί ως καταλύτης της δυσαρέσκειας, ενός θυμού που αιτείται την αλλαγή, αλλά συναντά ως απάντηση από τις κρατικές πολιτικές, τη συσσώρευση μίας ευρείας γκάμας κοινωνικών παθογενειών, όπως είναι η έντονη δυσλειτουργία του δικαστικού συστήματος, η υπερχρέωση των νέων που για να σπουδάσουν υποθηκεύουν το μέλλον τους ή η αδυναμία κάλυψης μίας χειρουργικής επέμβασης λόγω του τεράστιου κόστους της. - Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Τόπος, σ.230.

πυραμίδας. Συχνά με τρόπο απροκάλυπτο. Δεν είναι κρυφή άλλωστε, η επιρροή που έχουν στα μέλη του Κογκρέσου, τα διάφορα "lobbying" με τις "δωρεές" και τις χρηματοδοτήσεις τους και στα δύο κόμματα, να διαμορφώνουν την πολιτική ατζέντα που τα εξυπηρετεί. Μάλιστα, η συγκεκριμένη πρακτική προστατεύεται από το Σύνταγμα[60].

Η όξυνση των κοινωνικών αντιθέσεων, η έκρυθμη κατάσταση, δεν είναι μία σύγχρονη πτυχή της καπιταλιστικής εξέλιξης, έστω κι αν εμφανίζεται ως τέτοια. Στηρίζεται στο παραδοσιακό σχήμα, της ταξικής πάλης, του λαού με το κεφάλαιο, μιας διαπάλης που κλιμακώνεται σε αντιστοιχία με την κρίση του αστικού κοσμοειδώλου και την παρακμή του νεοφιλελεύθερου πολιτισμού, παρά τις αυταρχικές προσπάθειες που αυτός καταβάλει για την άμβλυνση της πτώσης του.

Η αποσύνδεση των κοινωνικών υποκειμένων, από την πολιτική και η απονομιμοποίηση των επίσημων θεσμών, θραύει την δημοκρατία, παραμορφώνοντάς την, σε ένα καχεκτικό απολίθωμα του παρελθόντος, που πλέον δεν έχει θέση στον σύγχρονο κόσμο[61]. Η αμερικανική δημοκρατία σχοινοβατεί επικίνδυνα -και μαζί της σύσσωμος ο δυτικός κόσμος-ανάμεσα στην αληθινή επιθυμία του λαού της για κοινωνική αλλαγή στη βάση της δικαιοσύνης και στο βαθύ κράτος του μεγάλου κεφαλαίου που δεν ορρωδεί πουθενά, μπροστά στην προοπτική της οικονομικής και πολιτικής του μεγέθυνσης. Η απαξίωση της φιλελεύθερης δημοκρατίας, στις ΗΠΑ, διαχέεται όπως είναι αναμενόμενο και στον υπόλοιπο κόσμο, μέσω της παγκοσμιοποίησης και του μιμητισμού. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την ανάδυση ολοένα και περισσότερων "σιδερόφραχτων" δημοκρατιών, καθώς επίσης και την δυναμική επανεμφάνιση της ακροδεξιάς, με τη μορφή του μεταφασισμού.

---

[60] Τα lobbying αποτελούν ουσιαστικά μία ένωση ιδιοκτητών των μέσων παραγωγής, επιχειρηματιών και εκπροσώπων ισχυρών εταιριών. Τα συνολικά έξοδα για lobbying έφτασαν τα 3,8 δις δολάρια το 2021.- Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Τόπος, σ.185.

[61] Για παράδειγμα, το αμερικανικό εκλογικό σύστημα, όχι μόνο δεν αποτυπώνει την βούληση του λαού, αλλά αντίθετα αναπαράγει ένα ελιτίστικο μοντέλο μίας πλουτοκρατίας που δεν έχει την παραμικρή σύνδεση με τις ανάγκες των μεσαίων και χαμηλών στρωμάτων του πληθυσμού.
Η γενική αρχή του, στηρίζεται στην ανισότητα, με τις πολιτείες να διαθέτουν διαφορετική ισχύ ως προς την αξία της ψήφου, κάτι που σημαίνει ότι καταστρατηγείται η αρχή της αναλογικότητας , ενώ αντίθετα προωθείται η αρχή του "winner takes all", όπου ο νικητής της εκλογικής διαδικασίας σε μία πολιτεία, λαμβάνει το σύνολο των εδρών στο συγκεκριμένο εκλεκτορικό σώμα, ανεξάρτητα από την κατανομή των ψήφων. Στο πλαίσιο του πολύπλοκου αμερικανικού συστήματος, ενδημούν φαινόμενα όπου νικητές των εκλογών αναδεικνύονται υποψήφιοι που κερδίζουν τις κρίσιμες πολιτείες (swing states), αλλά όχι και την πλειοψηφία των ψήφων, κάτι που συνέβη για παράδειγμα στην εκλογική αναμέτρηση του 2000, με νικητή τον Τζορτζ Μπους τον νεότερο, παρότι συγκέντρωσε περίπου μισό εκατομμύριο λιγότερες ψήφους από τον υποψήφιο των Δημοκρατικών Αλ Γκορ.
Τυπικά είναι πολυκομματικό, στην πράξη όμως εμφανίζεται ως ένα δικομματικό σύστημα, με το Δημοκρατικό Κόμμα (ιδρύθηκε το 1828) και το Ρεπουμπλικανικό (1854), παρά τις κοινωνικές διαφορές που συνθέτουν το εκλογικό τους σώμα, να μη διαφέρουν ιδιαίτερα σε ό,τι έχει να κάνει με την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ (εξαγωγή πολέμων από άκρη σε άκρη του πλανήτη για την προστασία της εθνικής οικονομίας), αλλά και στο εσωτερικό με την υιοθέτηση του δόγματος ενός έντονου οικονομικού νεοφιλελευθερισμού. Η πρόσφατη εκλογική διαμάχη μεταξύ της Καμάλα Χάρις (που ουσιαστικά εκφράζει μαζί με τον απερχόμενο Πρόεδρο Τζον Μπάιντεν, τα "γεράκια" της στρατιωτικής βιομηχανίας) και του Τραμπ (ο οποίος με τη σειρά του έχει τη στήριξη μίας μερίδας του κεφαλαίου που έχει τις ρίζες της στις τεράστιες εταιρίες τεχνολογικής υπεραιχμής), αποτελούν μία ακόμη ενδοκαπιταλιστική σύγκρουση, η οποία όχι μόνο δεν αφουγκράζεται τα λαϊκά συμφέροντα, αλλά χρησιμοποιεί εκατέρωθεν τους απλούς ανθρώπους ως ένα όπλο που θα πλήξει καθοριστικά το αντίπαλο στρατόπεδο, ανοίγοντας έτσι το δρόμο για μία πλήρη κυριαρχία. - Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Τόπος, σ.125-146.

2.3.Η «σιδερόφραχτη» ελληνική δημοκρατία στα χρόνια της μεταφασιστικής απειλής

Η δημοκρατία όποια μορφολογικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά κι αν έχει στην πορεία της στον χρόνο[62], εξακολουθεί να προσφέρει τις καλύτερες ελπίδες για την ανάπτυξη

[62] Μία ευσύνοπτη περιοδολόγηση της φιλελεύθερης δημοκρατίας, περιλαμβάνει τα εξής στάδια:
α. Έκανε την εμφάνισή της περίπου τον 18ο αιώνα και άρχισε να εδραιώνεται έως τα μέσα του 19ου. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την τυπική ισότητα, που ευνοούσε τα καπιταλιστικό σύστημα της εποχής, που όμως είχε περιορισμούς. Απουσίαζε το καθολικό δικαίωμα ψήφου.
β. Από τα τέλη του 19ου αιώνα μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 20ου, η αστική δημοκρατία, κάτω από την πίεση του επαναστατικού αναβρασμού, και της συγκρότησης του εργατικού κινήματος, υιοθετεί την επέκταση του δικαιώματος ψήφου.
γ. Η Οκτωβριανή Επανάσταση του 1917, η δημιουργία των Σοβιέτ (τα συμβούλια των εργαζομένων), έφερε στο προσκήνιο της ιστορίας, την πιο ριζοσπαστική δημοκρατία, που γνώρισε ποτέ η ανθρωπότητα.
Η δημοκρατία των μπολσεβίκων, έθετε τον λαό σε κεντρικό πρωταγωνιστή της εξουσίας, ενώ συνδύαζε στοιχεία τόσο της αντιπροσωπευτικής όσο και της άμεσης δημοκρατίας.
Αποτέλεσε τον φόβο των αστικών συστημάτων της Δύσης, τα οποία είτε υποχρεώθηκαν να εκδημοκρατίσουν σε κάποιο βαθμό τη δομή τους, είτε καλλιέργησαν το μίσος για τη δημοκρατία, ως πρόσκομμα σε πιθανά ανατρεπτικά λαϊκά κινήματα.
Η δεύτερη τάση εκδηλώθηκε στη Γερμανία και την Ιταλία, με τη τροφοδότηση του ναζισμού και του φασισμού αντίστοιχα, από τις εγχώριες ελίτ που θορυβημένες από την ανάπτυξη της σοσιαλιστικής ιδεολογίας, έθρεψαν το τέρας της αντίδρασης και του συντηρητισμού.
δ. Η τέταρτη περίοδος, σχετίζεται με την ανάδυση του κοινωνικού κράτους, στην μεταπολεμική Δύση, κατά τη διάρκεια των "χρυσών" χρόνων. Ο ανταγωνισμός του Ψυχρού Πολέμου, βοήθησε σε κάποιο βαθμό, στην περαιτέρω εμβάθυνση του εκδημοκρατισμού των ΗΠΑ και της Ευρώπης.
Ωστόσο, όπως έχει ήδη αναφερθεί, η δεκαετία του 1970, αποτελεί την αρχή του τέλους της δημοκρατικής επέκτασης, τάση που θα ενταθεί λίγες δεκαετίες αργότερα.
ε. Ο τελευταίος σταθμός της μελέτης του πολιτικού φιλελευθερισμού, αρχίζει με την κυριαρχία του νεοφιλελευθερισμού και την ανάδειξη της αμερικανικής ιμπεριαλιστικής δύναμης, σε παγκόσμια μονοκρατορία, από τις αρχές του 1990, και φτάνει μέχρι και σήμερα, έστω και εάν αυτή βρίσκεται σε φθίνουσα πορεία.
Στην εν λόγω περίοδο αναφοράς, η αστική δημοκρατία υποχωρεί, με τη τάξη της κεφαλαιοκρατίας να δείχνει τα δόντια της. - Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Τόπος, σ.41-43.

Μερικά χαρακτηριστικά της φιλελεύθερης δημοκρατίας, όπως και ορισμένες ερμηνείες που της έχουν αποδοθεί κατά καιρούς, είναι τα εξής:
α. Η αστική δημοκρατία, έχει ως βασικές αρχές τον φιλελευθερισμό στο επίπεδο της πολιτικής και της οικονομίας, την προώθηση των λαϊκών αναγκών με τη μορφή της αντιπροσώπευσης, ενώ η λειτουργία της βασίζεται περισσότερο στην τυπική συμμετοχή, παρά στην πραγματική που παραπέμπει σε δημοκρατίες με περισσότερα στοιχεία άμεσης εκπροσώπησης.
β. Ορισμένοι υμνητές του αστικού μοντέλου, εξιδανικεύουν τη σύγχρονή δημοκρατία, ταυτίζοντας την με εκείνη της αρχαίας Αθήνας, σε μία προσπάθεια να αποκτήσει ο δυτικός κόσμος μία ιστορική συνέχεια.
Μία ερμηνευτική προσέγγιση που ενέχει υποδόρια μία αλαζονεία, καθώς σύμφωνα με αυτή τα έθνη της Ανατολής, δεν γνώρισαν ποτέ τις "αρετές" της δημοκρατικής προόδου.
Βέβαια, η συγκεκριμένη οριενταλιστική θεώρηση της ιστορίας, αποκρύπτει τη ταξική φύση της δουλοκτητικής Ελλάδας (έστω κι αν αυτή η κριτική περιέχει στοιχεία αναχρονισμού), κάτι που ισχύει φυσικά και για τις σημερινές απογόνους της αθηναϊκής δημοκρατίας.
γ. Η αστική δημοκρατία, έχει επίσης χαρακτηριστεί από τη μαρξιστική παράδοση, ως η δικτατορία του κεφαλαίου.
δ. Η δημοκρατία θεωρείται το πολιτικό καθεστώς στο οποίο όλοι οι πολίτες είναι ίσοι απέναντι στο νόμο και από κοινού διαμορφώνουν το θεσμικό σύστημα άσκησης της κυριαρχίας τους.
Πιο ρεαλιστική είναι η προσέγγιση που την αντιμετωπίζει ως το αποτέλεσμα ενός συμβιβασμού μεταξύ των αντιμαχόμενων τάξεων, ως μία "ειρηνική" λύση άμβλυνσης της συγκεκριμένης πάλης.
Στο εν λόγω μοντέλο, η κοινωνική ιεραρχία περιλαμβάνει στην κορυφή της τις επιμέρους ελίτ, που ωστόσο παραχωρούν μέρος του πλούτου τους, στα χαμηλότερα οικονομικά στρώματα, τα οποία έχουν πρόσβαση στους θεσμούς, μέσω της τυπικής ισότητας και της αντιπροσώπευσης.
ε. Η δημοκρατική διακυβέρνηση, όποτε εφαρμόστηκε στην καθαρή της μορφή, αποτέλεσε μία ιστορική εξαίρεση, και όχι τον κανόνα. Συνήθως, είναι μία βιτρίνα που αντανακλά τα συμφέροντα της πλουτοκρατίας, ενώ σε άλλες χρονικές στιγμές, δεν διστάζει να κυβερνήσει δια της πυγμής. - Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Τόπος, σ.16,17,121-123.

μίας ανθρώπινης κοινωνίας, η οποία θα βασίζεται στην κοινωνική δικαιοσύνη στο εσωτερικό της και σε σχέσεις ειρηνικής αλληλεγγύης με τις υπόλοιπες στο πλαίσιο μιας διεθνούς συνδιαλλαγής. Αυτό βέβαια υπό τις παρούσες συνθήκες αποτελεί περισσότερο μία επιθυμία, μια εν δυνάμει εξέλιξη και όχι τόσο κάτι που συμβαίνει στα αλήθεια, με την πραγματικότητα να είναι αρκετά πιο ζοφερή.

Η συντηρητική οπισθοδρόμηση που ακολουθούν οι δημοκρατίες της εποχής μας, δεν είναι ένα φαινόμενο που εξελίσσεται στο κενό, άλλα έχει τη βάση του στο θνησιγενές περιβάλλον που διαμορφώθηκε στις δυτικές κοινωνίες, έπειτα από τις επάλληλες κρίσεις που έπληξαν τον πλανήτη συνολικά, μέσω των αλυσίδων παραγωγής και της αλληλεξάρτησης που έχουν τα κράτη την περίοδο του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού.

Η ανθρώπινη ιστορία δεν επαναλαμβάνεται στα αλήθεια, ωστόσο η μελέτη της σε περιόδους κρίσιμων γεγονότων, μπορεί να βοηθήσει στην καλύτερη κατανόηση των παθογενειών εκείνων που επιβουλεύονται τους λαούς στο σήμερα. Η ανάδυση της ακροδεξιάς στις ΗΠΑ και την Ευρώπη, δεν αποτελεί μία κωμική φάρσα της ιστορίας, αλλά μία τραγωδία εν εξελίξει που δύναται να προκαλέσει ακόμη περισσότερα δεινά σήμερα συγκριτικά με το παρελθόν.

Η κριτική του φιλελεύθερου μοντέλου, στις ΗΠΑ, έγινε με τρόπο δυναμικό, κατά τη διάρκεια της πρώτης δεκαετίας του 21ου αιώνα, με κινήματα διαμαρτυρίας τόσο από τον χώρο της Αριστεράς[63], όσο κι από εκείνα με δεξιές καταβολές. Στα χρόνια της οικονομικής ένδειας και των συνταρακτικών μεταβολών που οδήγησαν στη ξαφνική φωχοποίηση μεγάλου μέρους του πληθυσμού, η συντηρητική Δεξιά απέκτησε το προβάδισμα εκείνο που χρειάζονταν οι δυνάμεις της αντίδρασης για να θέσουν τους όρους της πολιτικής τους ατζέντας.

[63] Σε αυτό το διάστημα αναδύεται το κίνημα Occupy Wall Street, με κεντρικό σύνθημά του το *Είμαστε το 99%*, με πολιτικά αιτήματα που στρέφονταν ενάντια στην οικονομία της λιτότητας και των ανισοτήτων που γεννούσε η κρίση του 2008. Στο κίνημα συμμετείχαν εργαζόμενοι από διαφορετικούς κλάδους, αλλά και τα μεσαία στρώματα, με υψηλή εκπαίδευση που όμως διαπίστωναν ότι οι ευκαιρίες για την αξιοποίηση των προσόντων τους σε αξιοπρεπείς θέσεις εργασίας λιγόστευαν. Δημοφιλής φιγούρα του κινήματος, ήταν ο Μπέρνι Σάντερς. Ο Σάντερς δημιουργεί την ελπίδα στον κόσμο της προοδευτικής Αμερικής, για την βαθύτερη εκδημοκρατικοποίηση του Κόμματος των Δημοκρατικών, με πρόγραμμα βέβαια που θύμιζε περισσότερο τις σοσιαλδημοκρατικές πολιτικές του σκανδιναβικού μοντέλου, παρά τον ριζοσπαστισμό της σοσιαλιστικής ιδεολογίας που συναντιέται στην Κούβα για παράδειγμα.
Με το πρόγραμμά του, επιχειρείται το άνοιγμα της πολιτικής σε εκπροσώπους από τον πληθυσμό των μειονοτήτων, δηλαδή σε μαύρους και Λατίνους, με την ενεργοποίηση των γυναικών στη δημόσια σφαίρα να αποτελεί επίσης στόχο του.
Μαζί με την άμβλυνση των ανισοτήτων, τη δίκαιη κατανομή των φορολογικών υποχρεώσεων, τη φορολόγηση των πλουσίων, την ενίσχυση των κοινωνικών πολιτικών και των δικαιωμάτων ταυτότητας, της προστασίας των προσφύγων και τη μείωση του ιδιωτικού χρέους (όπως είναι για παράδειγμα αυτό των φοιτητικών δανείων), επιχειρήθηκε και η υιοθέτηση μίας πιο "πράσινης" πολιτικής (Green New Deal), για τη μετάβαση της οικονομίας σε περισσότερο φιλικές για το περιβάλλον πηγές καθαρής και ανανεώσιμης ενέργειας.
Η κριτική που γίνεται σε αυτή την πιο προοδευτική φράξια του Δημοκρατικού Κόμματος που εκπροσωπεί ο Σάντερς (ο οποίος στην κούρσα του 2016, για την προεδρία του κόμματος, παραμερίστηκε με μεθόδους αυταρχικούς, με την σαφώς πιο συντηρητική Χίλαρι Κλίντον να είναι αυτή που θα πάρει τελικά το χρίσμα να αναμετρηθεί με τον Τραμπ), είναι ότι δεν αποτελεί ένα επαναστατικό πρόγραμμα που στοχεύει στην ανατροπή του φιλελεύθερου μοντέλου, αλλά επαναπαύεται σε ρεφορμιστικές λογικές με ορισμένα σοσιαλδημοκρατικά χαρακτηριστικά. - Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Τόπος, σ.163-167.

Είναι η κρίσιμη περίοδος, όπου στο δυτικό ημισφαίριο "φυτρώνουν" σαν τοξικά μανιτάρια, λαϊκιστές ηγέτες με ρατσιστική ρητορική[64] που εκμεταλλεύονται τη δυσθυμία των κοινωνιών, για να ανέβουν στο κύμα της λαϊκής οργής απέναντι στο σύστημα[65]. Το κύμα που θα φέρει πολλούς από αυτούς σε θέσεις εξουσίας, όπως θα δείξει ο κατοπινός χρόνος.

Στις ΗΠΑ, ο δεξιός λαϊκισμός παίρνει τα στοιχεία του τραμπισμού[66], ο οποίος σε σύντομο χρονικό διάστημα διαχέεται και σε άλλες χώρες, τόσο στη Λατινική Αμερική (παίρνει σάρκα και οστά στη Λατινική Αμερική, στην περίπτωση του αναρχοκαπιταλιστή Προέδρου της Αργεντινής Χαβιέρ Μιλέι, αλλά και του πρώην Προέδρου της Βραζιλίας, Ζαϊρ Μπολσονάρου.), όσο και στην ευρωπαϊκή ήπειρο (όπως είναι για παράδειγμα ο αυταρχικός Ούγγρος Πρωθυπουργός, Βίκτορ Όρμπαν). Μία νέα μορφή της συντηρητικής σκέψης, εμφανίζεται, με μεγαλύτερη επιθετική διάθεση, η λεγόμενη Νέα Δεξιά (Alt Right)[67].

---

[64] Ο Τραμπ κέρδισε τη συμπάθεια των πιο αντιδραστικών στοιχείων, μέσω της μισαλλόδοξης ρητορικής που υιοθέτησε, με σλόγκαν του τύπου "*Ας χτίσουμε τον τοίχο!*" που θα κρατήσει τους επικίνδυνους Μεξικάνους μακριά, ή εκείνο που συνδυάζει εθνικιστικά και φυλετικά χαρακτηριστικά "*Να κάνουμε την Αμερική μεγάλη ξανά*" (Make America Great Again –MAGA). - Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Τόπος, σ.168.

[65] Δυστυχώς, όπως αποδείχτηκε στην πράξη, η λαϊκή οργή απέναντι στο σύστημα, εξελίχθηκε σε μία αντιδραστική και ολομέτωπη επίθεση ενάντια σε αδύναμες ομάδες μειονοτήτων.
Το "σύστημα" πήρε έτσι, την αφηρημένη μορφή μίας συνωμοσίας διαφόρων αριστερών, ομοφυλόφιλων, συνδικαλιστών, μεταναστών και φεμινιστριών που κατέστρεψαν την οικονομία και ευθύνονται για την επιδείνωση της ζωής στην άλλοτε κραταιά Δύση.
Το καπιταλιστικό μοντέλο έμεινε στο απυρόβλητο, τουλάχιστον για την πλειοψηφία, με τον κοινωνικό αυτοματισμό και ρατσισμό, που προωθήθηκε από τη συντηρητική επικοινωνία, να στρέφει τα βέλη της οργής στα σώματα αθώων. - Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Τόπος, σ.163-179.

[66] Ο Τραμπ δεν αποτέλεσε έναν κεραυνό εν αιθρία, καθώς κι αυτός πάτησε στο έδαφος που καλλιέργησε στην Αμερική, το συντηρητικό κίνημα του Tea Party, αρκετά χρόνια πριν.
Το συγκεκριμένο κίνημα, στρεφόταν κατά των χρηματοπιστωτικών θεσμών, της αύξησης της φορολογίας, αλλά και του συστήματος υγείας που καθιέρωσε ο νόμος του Προέδρου Ομπάμα (Obamacare), ο οποίος υποτίθεται ότι στρεφόταν κατά των ατομικών ελευθεριών.
Στο Tea Party, συμμετείχαν κυρίως λευκοί άνδρες, σχετικά ευκατάστατοι, με μέτρια εκπαίδευση, που ένιωθαν τα προνόμια της υπεροχής που τους πρόσφερε το χρώμα τους δέρματός τους και η θέση τους στην κοινωνική ιεραρχία, να απειλείται από τους μετανάστες και τους μαύρους.
Η ισχυρή λαϊκή βάση του κινήματος, επηρέασε την πολιτική των Ρεπουμπλικάνων, ενώ στηρίχτηκε ανοιχτά και από τις ελίτ.
Στα αιτήματα του εν λόγω λαϊκισμού, ανήκαν η προστασία των ατομικών ελευθεριών και δικαιωμάτων, τα οποία υποτίθεται ότι είχαν καταπατηθεί από την πολιτική ορθότητα της "woke culture" της Lgbtq κοινότητας, την οποία και προωθούσε το πολιτικό κατεστημένο του "κομμουνιστικού" Δημοκρατικού Κόμματος.
Οι υποστηρικτικές του Tea Party, ένα μείγμα φιλελεύθερων αντικρατιστών και συντηρητικών στο πεδίο των ιδεών και της κουλτούρας, προσχώρησαν αργότερα και στην κοινωνική βάση του Ντόναλντ Τραμπ. - Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Τόπος, σ.169.

[67] Η Νέα Ακροδεξιά, σύμφωνα με αναλυτές, είναι πιο ετερόκλητη -σε σχέση με το συντηρητικό- Tea Party, καθώς περιλαμβάνει ομάδες με διαφορετικές στοχεύεις και μεθόδους δράσης, από τα trolls των ΜΚΔ στην ένοπλη παραστρατιωτική οργάνωση των *Περήφανων Αγοριών* (η σημασία των *Proud Boys* φάνηκε στην εισβολή στο Καπιτώλιο), ενώ έχει αναπτύξει γερούς δεσμούς και με τα φονταμενταλιστικά στοιχεία της θρησκευτικής κοινότητας.
Το αμερικανικό κράτος άλλωστε, από το λυκαυγές του κιόλας, στηρίχθηκε στην εξόντωση και εκμετάλλευση του αυτόχθονου πληθυσμού, τη δουλεία των μαύρων και την καταστολή των συνδικαλιστικών αγώνων, από τα πογκρόμ που οργάνωναν οι κουκουλοφόροι της Κου Κλουξ Κλαν (ΚΚΚ), η οποία υπήρξε η μήτρα των σημερινών νεοφασιστικών ομάδων.

Η ακροδεξιά συσπειρώνεται στα αχαρτογράφητα και άρα ευνοϊκά για την προβολή "σκοτεινών" ιδεολογημάτων, εδάφη των ψηφιακών πλατφορμών[68]. Στο διαδίκτυο βρήκαν πάτημα, απογοητευμένοι άνθρωποι που έστρεψαν τον θυμό τους σε στόχους που ουδεμία σχέση είχαν με τα πραγματικά αίτια της κρίσης που προκάλεσε την επιδείνωση του συνόλου της ζωής τους[69].

Η τεράστια δύναμη που απέκτησε ο ακροδεξιός παράγοντας, αποτυπώθηκε με τις εκλογικές νίκες και τη διαμόρφωση πολιτικών, σε μία σειρά από κυβερνήσεις που υιοθέτησαν τις Alt Right προσεγγίσεις. Η κατίσχυση της υπερσυντηρητικής δημαγωγίας, επιδείνωσε την κοινωνική, οικονομική και πολιτική θέση των πολιτών και ιδιαίτερα των πιο ευάλωτων τμημάτων του πληθυσμού, που είδαν τις δημοκρατικές τους ελευθερίες να συντρίβονται στο όνομα της φανταστικής απειλής του Άλλου, του Ξένου που επιβουλεύεται την ευημερία των φιλήσυχων οικογενειαρχών.

Στα χρόνια της επανεμφάνισης της φαιάς πανούκλας, ο θεσμός που δοκιμάζεται περισσότερο είναι αυτός της αστικής δημοκρατίας, τα όρια[70] της οποίας δοκιμάστηκαν όσο

Σύμφωνα λοιπόν, με τον Thomas Main (2018), τα χαρακτηριστικά της είναι τα εξής:
α. Οξεία κριτική της φιλελεύθερης δημοκρατίας, η οποία είναι παρωχημένη και αναποτελεσματική. Η Alt Right υποστηρίζει ότι η ανισότητα είναι ένα γνώρισμα της Φύσης.
β. Υιοθετεί τη θεωρία της φυλετικής ανωτερότητας των Λευκών Ανδρών. Η λευκή ράτσα βρίσκεται σε κίνδυνο από τον ισλαμοφασισμο, την Αριστερά και τον πρόσφυγες, ενώ η ανδρική κυριαρχία έχει υποχωρήσει εξαιτίας της εισόδου των γυναικών στη δημόσια ζωή. Αρνητική επίδραση για τους άνδρες έχει και η υιοθέτηση από το κράτος φεμινιστικών πολιτικών και της woke culture εν γένει.
γ. Σε συνέχεια της προηγούμενης διαπίστωσης, ο αντικρατισμός εκφράζεται μέσα από την επιθυμία αντικατάστασης των επίσημων θεσμών και της γραφειοκρατίας, από μία πίστη που θα ομνύει τη λευκή φυλή.
δ. Χρήση εμπρηστικής γλώσσας που οξύνει την πόλωση, με εξτρεμιστική ρητορική που στοχοποιεί ευάλωτες ομάδες και προσπαθεί να αποδομήσει θέσεις της Αριστεράς σε ζητήματα πολιτικού και κοινωνικού ενδιαφέροντος.- Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Τόπο, σ.173,174.

[68] Ο αντιδραστικός ακτιβισμός στον ψηφιακό κόσμο, εκφράστηκε με τις μορφές :
α. Των κυβερνοεπιθέσεων που πραγματοποιούν τα λεγόμενα τρολς του διαδικτύου.
β. Στο καναλιζάρισμα της δυσαρέσκειας και την κινητοποίηση του λαϊκού παράγοντα στην ανάληψη πρακτικών μορφών δράσης.
γ. Με την προσπάθεια της θεωρητικής θεμελίωσης των σκοταδιστικών ιδεολογημάτων σε blogs και ψηφιακά περιοδικά, από προσωπικότητες του χώρου, όπως είναι ο Στιβ Μπανον (ο οποίος είχε ενεργό ρόλο στην πρώτη κυβερνητική περίοδο του Τραμπ), αλλά του επινοητή του όρου Alt Right, Ρίτσαρντ Σπένσερ (δημιουργού του National Policy Institute).
Οι ιδεολογικοί στόχοι της νέας ακροδεξιάς, περιλαμβάνουν τον σταδιακό μετασχηματισμό της Ευρώπης και των ΗΠΑ, σε ένα ενιαίο εθνοκράτος για τη λευκή φυλή, σε συνδυασμό με την απαγόρευση της μετανάστευσης και την καταστολή της αριστερής κοσμοθεωρίας. - Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Τόπος, σ.147-179.

[69] Επίσης, στο στόχαστρό των ακροδεξιών, μπαίνουν μαζί με τους διεφθαρμένους πολιτικούς, τα κινήματα των Antifa και του Black Lives Matter, οι φεμινίστριες που "διαλύουν" το παραδοσιακό πρότυπο της οικογένειας, αλλά και *οι κατώτερες εθνοτικές φυλές* που "κλέβουν" τις θέσεις εργασίας των γνήσιων Αμερικάνων πολιτών. - Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Τόπος, σ.174-177.

[70] Τα εγγενή όρια της αστικής δημοκρατίας, είχαν εξεταστεί ήδη από τους Μαρξ και Ένγκελς:
α. Η αντιπροσώπευση του λαού από μία κάστα επαγγελματιών πολιτικών, συνήθως δεν γίνεται για την εξυπηρέτηση των δικών του αναγκών, αλλά για την απόσπαση της συναίνεσης. Εκείνης που χρειάζεται το κατεστημένο για να προωθήσει το συμφέρον του.
Πλείστα είναι τα ιστορικά παραδείγματα, που τα Κοινοβούλια, ακολούθησαν διαφορετική ρότα, από εκείνη που επιθυμούσε η βάση τους.
β. Η άμεση δημοκρατία, με τη μορφή της λαϊκής δυνατότητας για διαμόρφωση της νομοθεσίας, της ανακλητότητας των αντιπροσώπων ή της διεξαγωγής δημοψηφίσματος απουσιάζει από τα περισσότερα αστικά Συντάγματα.

ποτέ άλλοτε. Η φιλελεύθερη δημοκρατία εμφανίζεται πλέον ως ένα πεδίο δράσης του λαϊκισμού[71] περιορισμένη σε ένα περίκλειστο και ασφυκτικό νομικό πλαίσιο, θεσμικού αυταρχισμού που τροφοδοτεί τον ακραίο συντηρητισμό της κοινωνικής βάσης, για να ανατροφοδοτηθεί εκ νέου απ' αυτή, για την υιοθέτηση ακόμη πιο σκληρών πολιτικών εργαλείων διακυβέρνησης.

Οι "σιδερόφραχτες" δημοκρατίες, με τις διαφοροποιήσεις και τις ομοιότητες που εμφανίζουν, κατά τόπους, παρουσιάζουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά[72], τα οποία θα

γ. Ακόμη και το δικαίωμα της καθολικής ψηφοφορίας συνάντησε τεράστια εμπόδια και χρειάστηκε πολλούς αγώνες για να επεκταθεί στο σύνολο του πληθυσμού.
δ. Στην αστική δημοκρατία, ενδημούν οι ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής, οι οποίοι με τον πλούτο που διαθέτουν και τη βοήθεια των ΜΜΕ, μπορούν να χειραγωγήσουν πολιτικές συνειδήσεις, να διαμορφώσουν την πραγματικότητα στα πρότυπα της κυρίαρχης ιδεολογίας που πρεσβεύουν, αλλά και να εξαγοράσουν την λαϊκή συναίνεση.
ε. Στο αστικό πολιτικό περιβάλλον, το σύστημα της απλής αναλογικής που εκφράζει την πραγματική βούληση της κοινωνίας, στηλιτεύεται ως ένα ασταθές μοντέλο που οδηγεί στον κομματικό κατακερματισμό. Αντικαθίσταται λοιπόν από άλλα καλπονοθευτικά εκλογικά συστήματα που φαλκιδεύουν τεχνηέντως τη λαϊκή θέληση και οδηγούν συχνά στα κωμικοτραγικά αποτελέσματα των αμερικανικών εκλογών, όπου Πρόεδροι αναδεικνύονται υποψήφιοι που συγκέντρωσαν πολλές λιγότερες ψήφους, από τον αντίπαλό τους (ένα παράδειγμα συναντάται στην εκλογική διαδικασία του 2016, όπου η Κλίντον έχασε, παρά το γεγονός ότι συγκέντρωσε περίπου 3 εκατομμύρια περισσότερες ψήφους από τον Τραμπ). - Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Τόπος, σ.18-39.

[71] Η ερμηνεία του λαϊκισμού και των αιτιών εμφάνισής του, δεν είναι μονοσήμαντη.
Στη βιβλιογραφία, μπορεί να αναλυθεί ως ένα αντιδημοκρατικό και ανελεύθερο φαινόμενο, ενώ άλλες προσεγγίσεις τονίζουν τη σημασία της γοητείας που ασκούν στα πλήθη, δημαγωγοί ηγέτες τύπου Ταγίπ Ερντογάν.
Βέβαια, οι παραπάνω προσεγγίσεις δεν εξηγούν τον κοινωνικό χαρακτήρα κινημάτων όπως ήταν το Occupy Wall Street, τους λόγους δηλαδή που ο λαϊκισμός άλλοτε έχει τη μορφή της αντίδρασης και του εθνικισμού και άλλοτε το δημοκρατικό πρόσωπο των αγώνων για την κοινωνική δικαιοσύνη.
Για την καλύτερη λοιπόν, κατανόησή του, μοιάζει μάλλον πιο ορθός ο συγκερασμός αναλύσεων που εστιάζουν στην κοινωνική δυσαρέσκεια από τη λειτουργία του θεσμικού συστήματος, την αποτυχία της δημοκρατίας να ανταποκριθεί σε αυτή, αλλά και τον θυμό που προκαλεί η παρακμή της κοινωνικής ζωής εξαιτίας της οικονομικής κρίσης.- Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Τόπος, σ.178,179.

[72] Τα βασικά χαρακτηριστικά μιας τυπολογίας των "σιδερόφραχτων" δημοκρατιών είναι συνοπτικά τα εξής:
α. Η νομοθετική (de jure) περιστολή μίας σειράς από ελευθερίες και δικαιώματα, όπως είναι μεταξύ άλλων το δικαίωμα στην απεργία, την ελευθεροτυπία, τον δημοκρατικό έλεγχο των σωμάτων ασφαλείας και του στρατού, την ελευθερία συναθροίσεων. Λαϊκές κατακτήσεις που τίθενται ευθέως σε αμφισβήτηση, όχι μόνο από καθεστώτα πρόδηλου αυταρχισμού (η Τουρκία του Ερντογάν), αλλά και σε κράτη με ισχυρή δημοκρατική παράδοση, όπως είναι Γαλλία (μνημειώδεις είναι οι βίαιες πρακτικές καταστολής που υιοθετεί η γαλλική αστυνομία στη διάλυση των "κίτρινων" γιλέκων).
Η κατασταλτική βία ενισχύεται θεσμικά, με τις κρατικές πολιτικές να προχωρούν σε μαζικές προσλήψεις αστυνομικών (περίπτωση Ελλάδας), ενώ σε περιόδους κρίσης τα σώματα ασφαλείας θυμίζουν ένοπλα στρατιωτικά αγήματα που προετοιμάζονται να καταστείλουν το πλήθος, σε συνθήκες εμφυλίου.
Η κρατική βία ενισχύεται λοιπόν μέσω διατάξεων (περί κατάστασης πολιορκίας) που υπάρχουν στα Συντάγματα, οι οποίες αξιοποιούνται με την παροχή υπερεξουσιών στις κυβερνήσεις και συνακόλουθα στις στρατιωτικές και αστυνομικές αρχές.
Μία αυταρχική στρατηγική που καταλύει τη δημοκρατική νομιμότητα.
Η αυταρχική στροφή, εμφανίζεται και στο επίπεδο της ΕΕ, με τον ιστορικό αναθεωρητισμό, την εξίσωση του κομμουνισμού με τον ναζισμό, την απαγόρευση επαναστατικών ιδεών που αμφισβητούν το κυρίαρχο νεοφιλελεύθερο μοντέλο, στο όνομα της καταπολέμησης της ρητορικής μίσους ή του σχεδίου αντιμετώπισης φαινομένων τρομοκρατίας.
β. Η απροκάλυπτη παραβίαση θεμελιωδών συνταγματικών νόμων και διατάξεων, σε περιόδους έκτακτης ανάγκης. Παράδειγμα, στην ελληνική πραγματικότητα, η επιβολή των μνημονίων και η de facto ακύρωση της λαϊκής βούλησης στο δημοψήφισμα του 2015.
γ. Στις περίκλειστες δημοκρατίες, παρατηρείται η τάση ενίσχυσης της εκτελεστικής εξουσίας, σε βάρος του κοινοβουλίου, είτε με νομοθετικές ρυθμίσεις (όπως είναι για παράδειγμα οι Πράξεις Νομοθετικού Περιεχομένου) είτε άτυπα, με την ανενέργεια ενός νόμου.

επιχειρηθεί η ανάπτυξή τους, μέσα από το πρίσμα της μεταπολιτευτικής ελληνικής δημοκρατίας, με εστίαση στα γεγονότα που ακολούθησαν τα μνημονιακά χρόνια.

Ο κόσμος που αναδύθηκε από τις στάχτες της οικονομικής ύφεσης του 2008, ήταν τρομακτικός για τους λαούς που μακάρια μέχρι τότε ζούσαν το όνειρο μίας ευημερίας που δεν γνώριζε τέλος. Η επίθεση του κεφαλαίου σε αυτό το διάστημα είναι ανηλεής, με την διεθνή άρχουσα τάξη να συγκεντρώνει πλούτο, να διαιωνίζει τις ανισότητες, αλλά και απαλλάσσεται από το φορτίο των κοινωνικών κατακτήσεων τόσο στο επίπεδο της εργασίας όσο και των δημοκρατικών ελευθεριών[73]. Η οικονομική κρίση βρήκε την Ελλάδα εντελώς απροετοίμαστη, με τον λαό της να δοκιμάζεται σκληρά, όμως για να κατανοηθεί καλύτερα η δραματική αποσάθρωση της χώρας, χρειάζεται πρώτα να γίνει μία σύντομη αναφορά της πρόσφατης περιόδου της Μεταπολίτευσης[74].

Η συγκέντρωση της εξουσίας, γίνεται με την παράκαμψη του συνταγματικού πλαισίου, με την υιοθέτηση ερμηνειών που εξυπηρετούν άμεσα ή έμμεσα, την κυβέρνηση, ενώ στις αστικές δημοκρατίες πρωτεύοντα λόγο διαθέτουν και οι ολιγαρχίες στη νομή της εξουσίας, στο πλαίσιο του καπιταλιστικού ανταγωνισμού.
δ. Μια σύγχρονη εκδοχή παραβίασης της δημοκρατικής νομιμότητας, είναι η υιοθέτηση του χρυσού δημοσιονομικού κανόνα, όπως αυτός εμφανίζεται στα κράτη μέλη της ΕΕ, στα χρόνια των πολλαπλών κρίσεων που απαιτούν γρήγορες και αποτελεσματικές αποφάσεις.
Η εκδήλωση του συγκεκριμένου μηχανισμού, φάνηκε και πάλι στη μνημονιακή Ελλάδα, όπου στο όνομα της δημοσιονομικής σταθερότητας και εξυγίανσης, οι κοινωνικές δαπάνες, κρίθηκαν ζημιογόνες.
ε. Τέλος, τυπικό γνώρισμα των συρρικνωμένων δυτικών δημοκρατιών, είναι η αποσάθρωση των κομματικών μηχανισμών -ιδιαίτερα των πιο προοδευτικών- η αποσύνδεσή τους από τις ανάγκες των λαϊκών στρωμάτων και η πρόσδεσή τους στο άρμα της κυρίαρχης νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας.
Στο όνομα της ΤΙΝΑ, κόμματα με φαινομενικό αριστερό και αντισυστημικό λόγο (ο Σύριζα και το ΠΑΣΟΚ για παράδειγμα στη χώρα), ακολούθησαν ακραίες αντιλαϊκές πολιτικές λιτότητας, που συνέβαλαν στην υποβάθμιση της ζωής των ανθρώπων.
Η ενσωμάτωση των αριστερών κομμάτων στο κυρίαρχο οικονομικό κατεστημένο, συνέβαλλε στο λαϊκό έρεισμα που απέκτησε η ακροδεξιά, η οποία (στις ΗΠΑ με τον Τραμπ, στην Ιταλία με τη Μελόνι και στη Γερμανία με το AFD), πρόβαλε τον εαυτό της ως τον αντισυστημικό φορέα που θα φέρει την αλλαγή.
- Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Τόπος, σ.48-58.

[73] Στόχος της διεθνούς των ελίτ -φυσικά και της ελληνικής- είναι η οριστική απαλλαγή από τις λαϊκές κατακτήσεις του 20ου αιώνα, οι οποίες ήταν καρπός ενός πανίσχυρου εργατικού κινήματος, της Οκτωβριανής επανάστασης, αλλά και του αντιφασιστικού αγώνα των λαών, κατά τη διάρκεια του Β' Παγκόσμιου Πολέμου. Η κοινωνική οπισθοδρόμηση, ασκεί μεγάλη γοητεία στις τάξεις της ολιγαρχίας, οι οποίες άλλοτε κάνουν πρόδηλη την επιθυμία τους για αύξηση της εξουσίας τους, με ωμή βία και καταστολή και άλλοτε κρατούν τα προσχήματα της τήρησης της αστικής νομοθεσίας και του σεβασμού της νομιμότητας των κοινοβουλευτικών διαδικασιών. - Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Τόπος, σ.60.

[74] Ο όρος Μεταπολίτευση αποτελεί πεδίο προβληματισμού, τόσο ως προς την ερμηνεία του, όσο και σε ό,τι αφορά την περιοδολόγησή του.
Περιληπτικά, σε σχέση με την εννοιολόγηση της Μεταπολίτευσης:
α. Υπάρχει διαφωνία σε σχέση με το αν ο όρος είναι δόκιμος ή όχι, υπό το πρίσμα της τοποθέτησής της στο χρονικό γίγνεσθαι. Υπάρχουν απόψεις που θεωρούν τη Μεταπολίτευση σαν μία "στιγμιαία" πολιτειακή αλλαγή, ενώ άλλες εκφράζουν τη γνώμη ότι αποτελεί μία "εξελισσόμενη" διαδικασία, στην ιστορική πορεία, με δυσδιάκριτα όρια αρχής και τέλους.
β. Υπάρχει η κλασική θεώρηση του φαινομένου, ιδωμένου ως την πολιτειακή αλλαγή που ακολούθησε τη χούντα και οδήγησε στην αποκατάσταση της δημοκρατίας.
γ. Ορισμένες αναλύσεις ορίζουν τη Μεταπολίτευση ως το τέλος του μετεμφυλιακού καθεστώτος.
δ. Η Μεταπολίτευση αναλύεται στη βάση του αναθεωρητισμού που επιχειρεί η δεξιά διανόηση, σε μία προσπάθεια να ξαναγραφτεί η ιστορία, απαλλαγμένη από τις ιδεολογικές "εμμονές" της Αριστεράς.
Στο εν λόγω παράδειγμα, η μεταπολιτευτική πορεία αξιολογείται ως λαϊκίστικη, αναποτελεσματική και δαπανηρή. Η κριτική από τα αριστερά, εστιάζει στα προβλήματα που εκδηλώθηκαν στην ιστορική εξέλιξη του φαινομένου, τα οποία δεν μπόρεσε να αντιμετωπίσει. Σε κάθε περίπτωση, δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι η μεταπολιτευτική περίοδος, υπήρξε μία νίκη του λαού, με τον εκδημοκρατισμό της κοινωνίας, έστω και στα στενά όρια του αστικού περιβάλλοντος, να αποτελεί ένα κοινωνικό κεκτημένο.

Η οικονομική ύφεση του 2008, βρίσκει την ελληνική οικονομία σε μία κατάσταση αδυναμίας, με το δημοσιονομικό της έλλειμμα να αγγίζει το 15,4%, το δημόσιο χρέος να αντιπροσωπεύει το 126,8% του ΑΕΠ, και την οικονομική ανάπτυξη να παρουσιάζεται μειούμενη κατά 2%. Σε αυτό το δυσχερές περιβάλλον, οι βουλευτικές εκλογές του 2009, φέρνουν στην εξουσία το ΠΑΣΟΚ, με τον Γεώργιο Παπανδρέου, να αξιοποιεί την κοινωνική δυσαρέσκεια σε βάρος της κυβέρνησης του Κώστα Καραμανλή, αλλά και να εκμεταλλεύεται τον αντίκτυπο που προκάλεσαν στη ΝΔ, η εμπλοκή της σε σκάνδαλα, όπως αυτό του Βατοπεδίου[75].

Η περίφημη ομιλία του Πρωθυπουργού[76], αποτέλεσε την αρχή της εισβολής του ΔΝΤ στη χώρα, μετά την αποκάλυψη ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας ήταν τόσο αυξημένο που καθιστούσε το δημόσιο χρέος μη βιώσιμο. Η κυβέρνηση αδυνατούσε να δανειστεί με λογικά επιτόκια, έτσι ώστε να χρηματοδοτήσει το δημοσιονομικό έλλειμμα, με τον κίνδυνο το Δημόσιο να αδυνατεί να προβεί σε πληρωμές, να φαντάζει τότε πολύ ορατός. Τον Μάιο του 2010, και ενώ η ελληνική κοινωνία βρίσκεται σε κατάσταση σοκ, εγκρίνεται από τη Βουλή το πρώτο μνημόνιο, ενώ συγκροτείται η περιώνυμη Τρόικα, που αποτελείται από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και τους εκπροσώπους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΕΕ).

Η εμπλοκή των μηχανισμών εποπτείας στην ελληνική οικονομία είναι εφεξής έντονη και διαρκής. Η ανακοίνωση της πρόθεσης του Παπανδρέου για τη διεξαγωγή ενός

Για την περιοδολόγησή της, στην παρούσα εργασία προτιμάται αυτή του Βασίλη Λιόση, η οποία γίνεται με κριτήρια: α. την οικονομική διαχείριση του καπιταλισμού, β. τη μορφή του αστικού κομματικού συστήματος, γ. την πορεία των κοινωνικών κινημάτων, δ. την εξέλιξη των θεσμών.
Έτσι, διακρίνονται δύο κύριες περίοδοι και μερικές υποπερίοδοι, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η ιστορική πορεία του φαινομένου είναι μια ευθεία γραμμή, χωρίς πισωγυρίσματα.
α. Η Μεταπολίτευση έχει για αφετηρία της το 1974 (πτώση της δικτατορίας) και διαρκεί έως το 1985 (χρονιάς της νεοφιλελεύθερης στροφής στην οικονομία, με την εφαρμογή του σταθεροποιητικού προγράμματος του Σημίτη).
Στο εξεταζόμενο διάστημα, η αστική δημοκρατία αποκαθίσταται, ενώ το ΚΚΕ νομιμοποιείται. Το λαϊκό κίνημα είναι ισχυρό, και στα δημοσιονομικά εφαρμόζονται οι κεϊνσιανές πολιτικές.
Η πρώτη υποπερίοδος, αφορά τις δύο διαδοχικές θητείες της ΝΔ (από το 1974-1981) και η δεύτερη την πρώτη διακυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ (1981—1985).
Σε αυτή την περίοδο η αστική τάξη εμφανίζεται σε συμμαχία με τα μεσαία στρώματα (εξαιτίας της υψηλής ταξικής συνείδησης που επιδεικνύει ο λαός, με τις μνήμες της χούντας να είναι νωπές), ενώ επιχειρείται ένας πρώτος εκσυγχρονισμός της χώρας στα πρότυπα της Δύσης.
β. Η υποχώρηση της Μεταπολίτευσης, σημειώνεται σταδιακά και ταυτίζεται με την επικράτηση του νεοφιλελεύθερου δόγματος, με την επίδραση που αυτό έχει στη διαμόρφωση των αστικών κοινωνιών.
Η οπισθοδρόμηση αυτή, σχηματικά, θα μπορούσε να διακριθεί σε τέσσερις υποπεριόδους: α. από το 1985-2010 (ισχυρός δικομματισμός), β. από το 2010-2015 (πολιτική και οικονομική κρίση), γ. από το 2015-2019 με την "αριστερή" παρένθεση στην εξουσία και δ. από το 2019 έως και σήμερα, με την πολιτική ηγεμονία της ΝΔ να είναι το χαρακτηριστικό της.
Σε όλο αυτό το διάστημα, σημειώνεται: η συντηρητικοποίηση της ελληνικής κοινωνίας, η βίαιη αναδιανομή του πλούτου σε όφελος της εθνικής ελίτ, η διείσδυση των ιμπεριαλιστικών μηχανισμών στα πεπραγμένα της πολιτικής σκηνής, η συρρίκνωση του λαϊκού αγώνα και του συνδικαλισμού, οι οξείες επιθέσεις του επιχειρηματικού κεφαλαίου στον κόσμο της εργασίας. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.15-28.

[75] Το σκάνδαλο αφορούσε την ανταλλαγή οικοπέδων και εκτάσεων γης μεταξύ της Μονής και του Δημοσίου, με τη μονή να χρησιμοποιείται ως γέφυρα για να περιέλθουν αυτά σε ιδιώτες και υπεράκτιες εταιρίες. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.197.

[76] Πραγματοποιήθηκε στο Καστελόριζο στις 23 Απριλίου του 2010. Σε αυτήν έκανε λόγο για την "*Οδύσσεια που περιμένει τον Ελληνισμό*", ενώ μίλησε και για την "*ενεργοποίηση του μηχανισμού στήριξης της χώρας*", με τους εταίρους να αναμένεται να "*συνδράμουν άμεσα και αποφασιστικά*". - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση.* Αθήνα: ΚΨΜ, σ.200.

δημοψηφίσματος δεν γίνεται αποδεκτή από τους ευρωπαίους εταίρους[77], οι οποίοι και ασκούν τις απαραίτητες πιέσεις για την ακύρωση της απόφασης για δημοψήφισμα. Ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, κάνει γνωστή την πρόθεσή του να στηρίξει μία κυβέρνηση συνεργασίας, με τον πολιτικό κόσμο στο εσωτερικό της χώρας[78], να αντιμετωπίζει θετικά αυτή την προοπτική.

Στις 6 Νοεμβρίου του 2011, γίνεται συμφωνία μεταξύ Παπανδρέου και Σαμαρά, και παρουσία του Προέδρου της Δημοκρατίας, σχηματίζεται η κυβέρνηση συνεργασίας, με προσωρινό Πρωθυπουργό, να επιλέγεται ο πρώην μεγαλοτραπεζίτης, Λουκάς Παπαδήμος[79]. Ο σχηματισμός της νέας κυβέρνησης, αποτελεί ένα κοινοβουλευτικό πραξικόπημα, με αρκετούς έγκριτους συνταγματολόγους να την κρίνουν αντισυνταγματική. Στην περίοδο της κρίσης, η αστική διακυβέρνηση γίνεται πιο αυταρχική, ενώ τα περιθώρια δράσης της κοινωνίας στενεύουν[80].

Η λιτότητα παγιώνεται ως μία μόνιμη κατάσταση έκτακτης ανάγκης, με τη ψήφιση του δεύτερου μεγάλου και αντιλαϊκού πακέτου μέτρων[81]. Η εδραίωση της νεοφιλελεύθερης πολιτικής, σήμανε την όξυνση των ιδιωτικοποιήσεων, τη συρρίκνωση των εισοδημάτων, αλλά και την καταστολή των αντιδράσεων. Ο αστικός κόσμος υιοθέτησε γρήγορα την ιδεολογία της ΤΙΝΑ, στην οποία και στηρίχτηκε για να προβάλει τη δημοσιονομική λαίλαπα ως μονόδρομο. Έφταιγαν οι ίδιοι οι πολίτες και η έκλυτη καταναλωτική ζωή που έκαναν, για τη διόγκωση του χρέους. Επίσης, ευθυνόταν το Δημόσιο με τους "κηφήνες" του, ενώ εξίσου συνυπεύθυνη για τα μνημόνια ήταν η οκνηρία των εργαζομένων και ο συνδικαλισμός.

---

[77] Με το που έγινε γνωστή η πρόθεση του Πρωθυπουργού, οι Σαρκοζί (Γαλλία) και Μέρκελ (Γερμανία) άσκησαν τις απαραίτητες πιέσεις, προκειμένου εκείνος να πάρει πίσω την απόφαση για τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος, κατά τη διάρκεια της παρουσίας του στη σύνοδο των G20, στις Κάννες. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.207.

[78] Ο πρόεδρος της ΝΔ, Αντώνης Σαμαράς, αλλά και η εκ των έσω αντιπολίτευση, στο ΠΑΣΟΚ, Ευάγγελος Βενιζέλος, πρωτοστάτησαν. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.207.

[79] Ο πρώην Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδας, στηρίζεται από το ΠΑΣΟΚ, τη ΝΔ και το ακροδεξιό ΛΑΟΣ, του Γιώργου Καρατζαφέρη. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.208.

[80] Κατά τη διάρκεια της κρίσης, το ελληνικό κράτος είναι υποταγμένο στα συλλογικά καπιταλιστικά συμφέροντα. Στη βιτρίνα του η δημοκρατική του νομιμοποίηση στηρίζεται στην πειθήνια εφαρμογή των οικονομικών μέτρων από το κοινοβούλιο, τα κόμματα και το Σύνταγμα, μα οι μηχανισμοί που το διέπουν (γραφειοκρατία, σώματα ασφαλείας) εξασφαλίζουν τον αποκλεισμό και την καταστολή των λαϊκών συμφερόντων που συγκρούονται με το γενικό συμφέρον του κεφαλαίου.
Οι φιλελεύθερες ελευθερίες, το Κράτος Δικαίου, οι αντιπροσωπευτικοί θεσμοί υποκαθίστανται από τις έννοιες της υπεράσπισης της κρατούσας κοινωνικής τάξης πραγμάτων προς τέρψη της εγχώριας ελίτ, η οποία προπαγανδίζει τον εαυτό της ως την εγγυήτρια δύναμη της ασφάλειας και της κοινωνικής ειρήνης.- Ferrajoli, L. (1985). *Αυταρχική Δημοκρατία και κριτική της πολιτικής*. Αθήνα: Σύγχρονη Σκέψη, σ. 52-59.

[81] Το δεύτερο μνημόνιο, υπογράφτηκε την 1η Μαΐου του 2012, και περιελάβανε μεταξύ άλλων τη συρρίκνωση της πυκνότητας του Δημόσιου τομέα, τις ιδιωτικοποιήσεις, τη μείωση των δαπανών για φάρμακα, αλλά και την "απελευθέρωση" των κύριων επαγγελμάτων.
Χαρακτηριστικό παράδειγμα, της οπισθοδρόμησης που βίωσαν οι πολίτες, είναι οι απώλειες από 50% έως 75%, που είχαν οι κάτοχοι των ελληνικών ομολόγων, είτε αυτοί ήταν τραπεζικά ιδρύματα είτε απλοί ιδιώτες. Το οδυνηρό αυτό "κούρεμα", γνωστό ως PSI (Private Investors Involvement), προκάλεσε τη λεηλασία των ασφαλιστικών ταμείων, με το κράτος να χάνει κοντά στα 10 δις ευρώ, μία απώλεια που είχε ολέθριες συνέπειες και στις συντάξεις. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.209.

Ο κρατισμός και οι υψηλές αποδοχές των εργαζόμενων, βρέθηκαν στο στόχαστρο της αστικής κριτικής, για τη στρέβλωση της εθνικής οικονομίας, ενώ δριμείες επιθέσεις και προσπάθειες ενοχοποίησης του λαού, έγιναν για την προτίμηση που αυτός επέδειξε στα σοσιαλδημοκρατικά προγράμματα του ΠΑΣΟΚ, με τη ΝΔ να προβάλλεται έτσι ως το μόνο "σοβαρό και επιτελικό" κόμμα της χώρας. Παρά τις αδυναμίες που παρουσιάζει η αστική σκέψη[82], ο νεοφιλελευθερισμός αποκτά έρεισμα σε κομμάτι της κοινωνίας, μία νίκη της επικοινωνιακής πολιτικής στη διαχείριση της κρίσης από το κατεστημένο πολιτικό και μιντιακό[83] σύστημα, η οποία δυσχεραίνει το έργο της κοινωνίας για μια συλλογική και ομόθυμη δράση.

Οι εκλογές, τον Μάιο και Ιούνιο του 2012, φέρνουν στην εξουσία τη ΝΔ, του Αντώνη Σαμαρά, με το ΠΑΣΟΚ να συνθλίβεται και να αναδεικνύεται ένας καινούριος κομματικός πόλος, ο ΣΥΡΙΖΑ, του Αλέξη Τσίπρα. Η λιτότητα έχει ταράξει τα πολιτικά[84] και κοινωνικά θεμέλια[85], με την εγχώρια άρχουσα τάξη να αδυνατεί να βρει λύσεις στην εντεινόμενη δυσαρέσκεια, πέρα από την πάντα αξιόπιστη για τις εξουσίες, πρακτική της καταστολής[86].

---

[82] Ορισμένα πράγματα που δεν λέει η κυρίαρχη αφήγηση είναι τα εξής:
α. Η ελληνική κρίση συνδέεται με την παγκόσμια και δεν είναι αποτέλεσμα των δομικών προβλημάτων της εθνικής οικονομίας. Είναι εγγενές χαρακτηριστικό του καπιταλισμού, ο οποίος γεννάει υφέσεις όπως αυτή του 2008, στην προσπάθειά του να ανακόψει την πτωτική τάση του ποσοστού της κερδοφορίας του.
β. Η καπιταλιστική κρίση, είναι προϊόν και της εγχώριας αστικής τάξης, η οποία όχι μόνο εκμεταλλεύεται τον κόσμο της εργασίας, με την απόσπαση της υπεραξίας, αλλά αρέσκεται να μεταφέρει τις επιχειρήσεις και τα κεφάλαιά της, σε χώρες με πιο φτηνό κόστος, με αποτέλεσμα την αύξηση της ανεργίας και της ανέχειας στην Ελλάδα.
γ. Η εξάρτηση της ελληνικής πολιτικής σκηνής και της οικονομίας, από τους εκπροσώπους του ξένου κεφαλαίου, εντείνει και βαθαίνει την κρίση.
δ. Μυθεύματα αποτελούν, τόσο η ακροκεντρώα κατηγορία που μιλάει για τους "τεμπέληδες Έλληνες" καθώς οι εργαζόμενοι της χώρας είναι παραδοσιακά από τους πιο σκληρά εργαζόμενους στην ΕΕ, όσο και η συστημική επίθεση που αντιμετωπίζει το Δημόσιο.
Η αλήθεια είναι ότι η πυκνότητά του συμβαδίζει με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, στην περίοδο των μνημονίων. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.212.

[83] Τα συστημικά ΜΜΕ δεν αντικατοπτρίζουν την πραγματικότητα, μα είναι αυτά που την κατασκευάζουν, μέσω αφηγήσεων (επιλεκτική προβολή μικρών και μεγάλων γεγονότων) που εξυπηρετούν την καθεστηκυία τάξη. Ο συμβολικός ρόλος τους είναι τόσο σημαντικός που ορισμένα από τα μεγαλύτερα ειδησεογραφικά συγκροτήματα της χώρας εξακολουθούν να βρίσκονται σε λειτουργεία, παρά τα τεράστια χρέη των ιδιοκτητών τους. - Baudrillard, J. (1980). *Ρέκβιεμ για τα Μέσα Επικοινωνίας*. Αθήνα: Ελεύθερος Τύπος, σ.10-40.

[84] Οι εκλογικές του 2012, σηματοδοτούν την καταβαράθρωση του ΠΑΣΟΚ και ουσιαστικά το τέλος του δικομματισμού ως πολιτικού φαινομένου, όπως αυτό παρουσιάστηκε την περίοδο της μεταπολίτευσης. Συγκεκριμένα, σε ένδεκα αναμετρήσεις μεταξύ 1981-2009, τα ποσοστά της ΝΔ και του ΠΑΣΟΚ, υπερβαίνουν αθροιστικά το 80% σε οκτώ από αυτές.
Το 2012 άθροισμα των δύο βασικών εκπροσώπων του αστικού μπλοκ προσεγγίζει το 32%, ποσοστό που υποδηλώνει και το εν γένει κοινωνικό κατακερματισμό. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.214.

[85] Γύρω από τον ΣΥΡΙΖΑ (16,78% και 26,89% στις εκλογές του Μαΐου και Ιουνίου αντίστοιχα) του δημοφιλή Α. Τσίπρα, συγκεντρώνονται οι πιο προοδευτικές κοινωνικές ομάδες.
Οι απογοητευμένοι άνθρωποι που ένιωσαν την προδοσία από το ΠΑΣΟΚ και γενικά από την ενσωμάτωση των κομμάτων στο δόγμα των μνημονίων, στράφηκαν και στο νεοναζιστικό μόρφωμα της Χρυσής Αυγής που είδε τα ποσοστά του να εκτοξεύονται στο 6,97%. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.247-252.

[86] Η Εξουσία καταφεύγει στην απροκάλυπτη βία, όταν η πολιτική της δύναμη εξασθενεί, κάτι που συμβαίνει στα χρόνια της ύφεσης, με τον ελληνικό λαό να αίρει την εμπιστοσύνη του από τα κυβερνητικά κόμματα. Η απώλεια της συναίνεσης που νομιμοποιεί τους πολιτειακούς θεσμούς, θέτει σε αμφισβήτηση και το μονοπώλιο της κρατικής εξουσίας στη βία, όταν δηλαδή τα συλλογικά υποκείμενα παύουν να πειθαρχούν στην αναγκαιότητα της λιτότητας και της φτωχοποίησης και εξεγείρονται. - Αθανασοπούλου, Μ. (2019).

Η ΝΔ του Σαμαρά αναδεικνύεται σε μία από τις αυταρχικότερες που γνώρισε η πολιτική ιστορία της Ελλάδας, με τον εμπρηστικό λόγο τόσο του ίδιου, όσο και των υπόλοιπων στελεχών της κυβέρνησής του, να συνδυάζεται με την έντονη παρουσία της αστυνομίας στο δρόμο, και την επιβολή ακόμη πιο σκληρών και ανελεύθερων μέτρων, ακολουθώντας πιστά τις μνημονιακές δεσμεύσεις[87]. Ο αναβρασμός και η έντονη δυσαρέσκεια έχει σαν αποτέλεσμα την αποδυνάμωση του Α. Σαμαρά, γεγονός που αποτυπώθηκε στην αδυναμία της ΝΔ να διαθέσει τις απαιτούμενες ψήφους (180), για την εκλογή του νέου Προέδρου της Δημοκρατίας, τον Δεκέμβριου του 2014. Έτσι, η Βουλή διαλύεται και προκηρύσσονται εκλογές για τον Ιανουάριο του 2015.

Οι εκλογές, πραγματοποιήθηκαν[88], με τον ΣΥΡΙΖΑ, να καρπώνεται την αντιμνημονιακή κατεύθυνση που είχε πάρει η ελληνική κοινωνία[89]. Μαζί με το συντηρητικό κόμμα των ΑΝΕΛ[90], κατορθώνει να θέσει τις βάσεις που θα τον κρατήσουν στην εξουσία για μία τετραετία. Η νέα κυβέρνηση πρόταξε ένα ριζοσπαστικό πρόγραμμα, μα γρήγορα η εύθραυστη ελληνική οικονομία[91] την υποχρέωσε σε αναδίπλωση, λειαίνοντας τις όποιες συγκρουσιακές τάσεις, είχαν ορισμένες φράξιες στο εσωτερικό του κόμματος. Ο ΣΥΡΙΖΑ οδηγήθηκε σε πολιτικές κατευνασμού και διαπραγμάτευσης με τους θεσμούς εποπτείας.

Δημοκρατία, βία και εξουσία. Αθήνα: Γκοβόστης, σ.33-35.
Η εξέγερση του Δεκεμβρίου του 2008 για παράδειγμα, αντανακλά την υφιστάμενη οργή του νεανικού "ανθού" της ελληνικής κοινωνίας. Αντικατοπτρίζει όμως και τον φόβο της αστικής εξουσίας, που ένιωσε έστω και για λίγο, την κυριαρχία της να κλονίζεται. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε, ότι ορισμένοι εκφραστές του κατεστημένου της εποχής, έκαναν σχέδια για την ενεργοποίηση του στρατού στην προσπάθεια καταστολής της κινηματικής δράσης. - Χατζηστεφάνου, Α. (2009). *Δεκέμβρης '08. Ιστορία ερχόμαστε... Κοίτα τον ουρανό*. Αθήνα: Λιβάνης, σ.20-100.

[87] Ιστορικής σημασίας για τον αντιδημοκρατικό χαρακτήρα της, είναι το κλείσιμο της ΕΡΤ, με ανακοίνωση του τότε κυβερνητικού εκπροσώπου και Υφυπουργού παρά τω Πρωθυπουργώ, Σίμου Κεδίκογλου, στις 11 Ιουνίου του 2013.
Η δημόσια τηλεόραση, καταγγέλλεται υποκριτικά ως ένα "διεφθαρμένο" σύστημα "σπατάλης", με τις πολυήμερες κινητοποιήσεις των εργαζόμενων στην ΕΡΤ, να στοχοποιούνται από τα ΜΜΕ και να καταστέλλονται από το κράτος. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.218.

[88] Η ΝΔ απαξιώθηκε όπως ήταν λογικό, ενώ το ΠΑΣΟΚ εξακολουθούσε να είναι σε αποδρομή. Η Χρυσή Αυγή συσπειρώνει στους κόλπους της το 6,28%, ενώ το "απολιτίκ" ΠΟΤΑΜΙ, του συστημικού δημοσιογράφου Σταύρου Θεοδωράκη, μπαίνει για πρώτη φορά στη Βουλή. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.249-252.

[89] Η εκλογική νίκη του ΣΥΡΙΖΑ, έγινε μέσα σε ένα τεταμένο περιβάλλον, σε μία μάχη που διεξαγόταν στο πεδίο της ιδεολογικής ηγεμονίας, ανάμεσα στους υποστηρικτές των μνημονίων και εκείνων που επιθυμούσαν διακαώς τη ρήξη με τους θεσμούς (ενδεικτικά, σε μια προεκλογική δημοσκόπηση, το 67% των ερωτηθέντων τάχθηκαν κατά της συνέχισης των μνημονίων, ενώ το 83% των αθροιστικών απαντήσεων εξέφραζε την επιθυμία διαγραφής του χρέους). - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.247.

[90] Ο ΣΥΡΙΖΑ δεν μπορεί να σχηματίσει αυτοδύναμη κυβέρνηση και για τον λόγο αυτό έρχεται σε συνεννόηση με ένα λαϊκίστικο συντηρητικό κόμμα, αυτό των Ανεξάρτητων Ελλήνων. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.249-252.

[91] Οι μνημονιακές δεσμεύσεις, έβαλαν τέλος στις πρακτικές του ελληνικού κράτους να δανείζεται από τις αγορές με υψηλά επιτόκια, όπως ίσχυε μέχρι το 2009. Η έξοδος της Ελλάδας από τις αγορές, έγινε ταυτόχρονα με την υιοθέτηση του προγράμματος σωτηρίας, με την υπερχρέωση της χώρας να καθίσταται η νέα δυσβάσταχτη πραγματικότητα.
Στο Eurogroup του 2012, αποφασίστηκε από τους δανειστές (ΕΕ και ΔΝΤ), το ελληνικό δημόσιο να πληρώνει τους τόκους με πρωτογενή πλεονάσματα (τα λεγόμενα "ματωμένα" που επιβάρυναν την ανάπτυξη), με τον μηχανισμό στήριξης να αναλαμβάνει την αποπληρωμή της λήξης των ελληνικών ομολόγων, για μια ελεγχόμενη έξοδο της χώρας στις αγορές. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.252.

Παρά την εφαρμογή ορισμένων πολιτικών με κοινωνικό πρόσημο, που ανακουφίζουν κάπως τα λαϊκά στρώματα[92], οι δανειστές δεν σταματούν να διαμορφώνουν το πνιγηρό πλαίσιο, μίας αποικίας χρέους[93], ασκώντας πιέσεις στην κυβέρνηση για περαιτέρω εμβάθυνση της λιτότητας, η οποία ουσιαστικά θα οδηγήσει στο τρίτο μνημόνιο. Κάτω από την πίεση στο εσωτερικό του ΣΥΡΙΖΑ[94], την τρομοκρατία που χρησιμοποιεί το νεοφιλελεύθερο μπλοκ εξουσίας, και φυσικά την κοινωνική αντίδραση στην υιοθέτηση καινούριων μέτρων, ο Α. Τσίπρας αποφασίζει να ακολουθήσει το παράδειγμα του Γ. Παπανδρέου, μερικά χρόνια νωρίτερα και να τοποθετήσει τον λαό στο κέντρο της ιστορικής συγκυρίας, με τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος, στις 5 Ιουλίου του 2015[95].

Το δημοψήφισμα του 2015, ήταν ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς θα αποτύπωνε τη λαϊκή βούληση, μέσα σε ένα άκρως πολωμένο κλίμα[96] που έφτανε στα όρια της έκρηξης

---

[92] Τέτοιες ήταν, η προστασία της πρώτης κατοικίας, το πρόγραμμα 100 δόσεων για τους οφειλέτες, αλλά και η επαναλειτουργία της ΕΡΤ. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.270-277.

[93] Το χρέος εργαλειοποιείται, αποτελώντας μία τεχνική διαχείρισης των μαζών, με τις κυβερνήσεις να το χρησιμοποιούν επιδέξια για να τρομοκρατήσουν τα πλήθη, να αποσπάσουν την κοινωνική συναίνεση στις ακραίες πολιτικές τους, αλλά και να αμβλύνουν τις όποιες δυναμικές αντιστάσεις.
Σε ένα περιβάλλον αποστέρησης, μεγάλες ομάδες του πληθυσμού περιθωριοποιούνται και αποκλείονται, με την πρόσβασή τους στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη να καθίσταται αδύνατη. Σε μία τέτοια οικονομία, οι άνθρωποι αντιμετωπίζονται ως επαίτες και υπεύθυνοι των δεινών τους, άξιοι μόνο για καταστολή, στιγματισμό και ενοχοποίηση. Ο λαός αντιμετωπίζεται δηλαδή ως ο εσωτερικός εχθρός που διασαλεύει την ασφάλεια και την τάξη των πιο προνομιούχων ομάδων.
Στην Ελλάδα, ο χρεωμένος άνθρωπος, αναδεικνύεται σε μία νέα οντότητα, βολική για το κυρίαρχο σύστημα, πίσω από τον οποίο κρύβεται σε κοινή θέα, η λεηλασία των δημόσιων ταμείων, η υποχώρηση των κοινωνικών κατακτήσεων, η ιδιωτικοποίηση της δημόσιας περιουσίας και η αγοραία εξύφανση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας με το εμπορικό δίκαιο στο πεδίο της απασχόλησης.
Η χώρα και οι κάτοικοί της μετατράπηκαν συνειδητά σε μία αποικία μη βιώσιμου χρέους, με το κοινωνικό κράτος να εκφυλίζεται σε ένα ελάχιστο δίχτυ προστασίας των πλέον ευάλωτων, με τα δικαιώματα να ιδιοποιούνται και να εκπίπτουν σε χρέη που τα κουβαλούν και θα τα κουβαλούν μαζί τους γενιές και γενιές εξαθλιωμένων, από τη γέννηση μέχρι και τον θάνατό τους.
Το χρέος κατασκευάζει τον ιδανικό ιδεότυπο του πολίτη για την καθεστηκυία τάξη, εκείνου που δεν έχει παρόν και μέλλον, εκείνου που είναι υποχρεωμένος να υποχωρεί στις απαιτήσεις του κεφαλαίου και να δέχεται την οποιαδήποτε έκπτωση στη ζωή του, με αντάλλαγμα μερικά ψίχουλα από τα κέρδη των ισχυρών (trickle down economics), ίσα ίσα για να διαβιεί μέρα με τη μέρα. - Lazzarato, M. (2014). *Η κατασκευή του χρεωμένου ανθρώπου*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σ.12-180.

[94] Ήδη, από το 2015, υπήρχε υποχώρηση της όποιας διάθεσης για σύγκρουση με τους δανειστές, από σημαντικά στελέχη της πολιτικής ηγεσίας του ΣΥΡΙΖΑ. Με δημόσιες τοποθετήσεις τους, απαρνιόνταν ως μέλημα της κυβερνητικής τους, τη μετάβαση στο σοσιαλισμό, υιοθετώντας μάλιστα μετριοπαθέστερες θέσεις, οι οποίες έκαναν λόγο για μια πιο "*ανθρώπινη διαχείριση του καπιταλισμού*", από μια κυβέρνηση "*εθνικής σωτηρίας*" που συγκροτήθηκε και είναι "*ειδικού σκοπού*". - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.270-277.

[95] Είχε προηγηθεί η απαίτηση των δανειστών για τη λήψη περισσότερων μέτρων, ύψους 11 δισεκατομμυρίων ευρώ, για τη διετία 2015-2016, στο Eurogroup τον Ιούνιο του ίδιου έτους.
Το σχέδιο ήταν ιδιαίτερα επώδυνο για τα λαϊκά συμφέροντα, διότι περιλάμβανε την περαιτέρω συρρίκνωση των μισθολογικών εισοδημάτων, των συντάξεων, την κατάργηση του οικονομικού βοηθήματος ΕΚΑΣ, ενώ προβλεπόταν η φοροελάφρυνση του κεφαλαίου, η αύξηση του συντελεστή του ΦΠΑ (23%) και η επέκτασή του σε περισσότερα είδη. Προβλεπόταν επίσης η κάλυψη του δημοσιονομικού κενού να γίνει μέσω των περικοπών των ασφαλιστικών ταμείων.
- Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.253.

[96] ΜΜΕ, καλλιτέχνες και ακαδημαϊκοί, συγκρότησαν το μπλοκ των *Μένουμε Ευρώπη*.
Καλλιέργησαν τον φόβο στα λαϊκά στρώματα, ο καθένας από το μετερίζι του.
Οικονομολόγοι και λοιποί πανεπιστημιακοί, δημοσιολογούσαν ότι η ενδεχόμενη απείθεια ως προς την αποπληρωμή του χρέους, θα είχε καταστροφικές συνέπειες για τους πολίτες, με τα ΜΜΕ να υπερπροβάλουν τις ουρές που σχημάτιζαν τρομοκρατημένοι άνθρωποι, μπροστά από κάποιο ΑΤΜ, έπειτα από την επιβολή των capital controls -ως μία ακόμη αυταρχική μορφή πίεσης από τους δανειστές- που έθεταν όρια στα ποσά ανάληψης. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.252-259.

ενός δεύτερου «εμφυλίου». Το ερώτημα που τέθηκε[97] ήταν ξεκάθαρο, όπως ξεκάθαρη ήταν και η απάντηση που έδωσε η πλειοψηφία του ελληνικού λαού, που παρά τις πολλαπλές επιθέσεις προπαγάνδας και τρομοϋστερίας που δέχτηκε, τάχθηκε υπέρ του ΟΧΙ, σε ποσοστό 61,31%[98]. Η κυβέρνηση του Α. Τσίπρα όχι μόνο δεν εισάκουσε τη λαϊκή ετυμηγορία για ρήξη, αλλά τη διαστρέβλωσε σε τέτοιο βαθμό που έφτασε να εξυπηρετεί τα συμφέροντα της ολιγαρχίας, χτίζοντας παράλληλα ο ίδιος την εικόνα του συνετού ηγέτη, για να μπορέσει να ενισχύσει με ασφάλεια την μετέπειτα πολιτική του διαδρομή.

Η αστική δημοκρατία μπόρεσε να ενσωματώσει στο εσωτερικό του μηχανισμού της, ένα κόμμα της "ριζοσπαστικής Αριστεράς", αναίμακτα, δίχως πραξικοπηματικές διαδικασίες, παρά μόνο με τη χρήση του πανίσχυρου ιδεολογικού οπλοστασίου της. Τα άτεγκτα μέτρα του τρίτου προγράμματος[99], πέρασαν από τη Βουλή, με τη βοήθεια των κομμάτων του αστικού τόξου[100].

Η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ παραιτείται στις 20 Αυγούστου του 2015, με την Βασιλική Θάνου, να αναλαμβάνει χρέη προσωρινής Πρωθυπουργού. Προκηρύσσονται εκλογές για τον Σεπτέμβριο του 2015, τις οποίες και κερδίζει ο ΣΥΡΙΖΑ παρά τα μειωμένα ποσοστά που συγκεντρώνει και τη συρρίκνωση που υπέστη στο εσωτερικό του[101]. Ο ΣΥΡΙΖΑ, παρά την δυσαρέσκεια από έναν λαό που ένιωθε προδομένος, τήρησε την πολιτική λιτότητας, πλήρως υποταγμένος στους θεσμούς εποπτείας και στις 21/08/2018, ο Αλέξης Τσίπρας ανακοίνωσε την υποτιθέμενη έξοδο της χώρας από τα μνημόνια, σε μία προσπάθεια εξωραϊσμού της πραγματικότητας[102].

---

[97] "Πρέπει να γίνει αποδεκτό το σχέδιο συμφωνίας, το οποίο κατέθεσαν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο στο Eurogroup της 25.06.2015 και αποτελείται από δύο μέρη, τα οποία συγκροτούν την ενιαία πρότασή τους."
Το πρώτο έγγραφο τιτλοφορείται "Reforms for the completion of the Current Program and Beyond" ("Μεταρρυθμίσεις για την ολοκλήρωση του τρέχοντος προγράμματος και πέραν αυτού") και το δεύτερο "Preliminary Debt sustainability analysis" ("Προκαταρκτική ανάλυση βιωσιμότητας χρέους").
Όσοι από τους πολίτες της χώρας απορρίπτουν την πρόταση των τριών θεσμών ψηφίζουν: ΔΕΝ ΕΓΚΡΙΝΕΤΑΙ/ΟΧΙ.
Όσοι από τους πολίτες της χώρας συμφωνούν με την πρόταση των τριών θεσμών ψηφίζουν: ΕΚΓΡΙΝΕΤΑΙ/ΝΑΙ.
- Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.252-259.

[98] Τα ποσοστά του ΟΧΙ στις νεότερες ηλικίες (στην κλίμακα 18-24 έφτασε το 85%, ενώ σε εκείνη του 25-34 ήταν 72,3%) είναι συντριπτικά και μεταξύ των άλλων αποτυπώνουν και το πρόδηλο επαναστατικό πνεύμα της περιόδου. Το αποτέλεσμα βέβαια αποτυπώνει και τη ταξική διαστρωμάτωση της λαϊκής θέλησης, καθώς το ΟΧΙ υπερτερεί στις φτωχότερες και πιο υποβαθμισμένες περιοχές της χώρας. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.252-259.

[99] Τα μέτρα αφορούσαν τη δραστική μείωση των συντάξεων, την αύξηση του συντελεστή ΦΠΑ, την ιδιωτικοποίηση του ΑΔΜΗΕ, τις περικοπές στις κοινωνικές δαπάνες, τη μεταφορά δημόσιας περιουσίας αξίας 50 δις ευρώ, σε ένα ταμείο το οποίο θα μπορούσε να τη ρευστοποιεί για 99 χρόνια. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.260.

[100] ΠΑΣΟΚ, ΑΝΕΛ, ΠΟΤΑΜΙ, και ΝΔ συνηγορούν στην εφαρμογή των μέτρων.- Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.259-261.

[101] Για παράδειγμα, 26 βουλευτές αποχώρησαν και συγκρότησαν τη Λαϊκή Ενότητα. Τους ακολούθησαν 53 μέλη της Κεντρικής Επιτροπής και διάφορες πολιτικές ομάδες. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση.* Αθήνα: ΚΨΜ, σ.261.

[102] Χαρακτηριστικά παραδείγματα που γκρεμίζουν το αφήγημα τέλους της μνημονιακής επιτήρησης, είναι η διόγκωση του εξωτερικού χρέους, το οποίο από το 146,3% του ΑΕΠ το 2010, φτάνει στο 186,2% το 2018. Κανένας μνημονιακός νόμος δεν έπαψε να ισχύει, καμία Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου δεν ακυρώθηκε με τρόπο έμπρακτο.
Η δημόσια περιουσία εξακολουθούσε να είναι υποθηκευμένη, η φορολογία συνέχιζε να ροκανίζει τα εισοδήματα, οι ιδιωτικοποιήσεις των υποδομών επίσης λάμβαναν χώρα, ενώ το εργασιακό καθεστώς δεν

Η περίοδος της επαναφοράς της παραδοσιακής εκπροσώπου της Δεξιάς στην εξουσία, χαρακτηρίζεται από ένα ιδιαίτερα αυταρχικό πλαίσιο μεταρρυθμίσεων, που ευνοεί το κεφάλαιο σε σημείο που πολλές φορές δεν τηρεί ούτε καν τα προσχήματα της ταξικής ουδετερότητας που υποτίθεται ότι πρέσβευε[103]. Η παντοδυναμία της ΝΔ, στηρίχτηκε σε μεγάλο βαθμό από τις στενές σχέσεις της με το κατεστημένο της χώρας, που της επέτρεψε να μετασχηματίσει ολόκληρο των κρατικό μηχανισμό, σε ένα εργαλείο σίγουρου πλουτισμού για την εγχώρια ολιγαρχία. Η ανθεκτικότητά της[104], σε συνδυασμό με την απουσία ενός σοβαρού πόλου στην αντιπολίτευση, έχει εδραιώσει τη ΝΔ, στα μάτια πολλών[105], σαν τη μόνη αξιόπιστη πολιτική δύναμη του τόπου.

Η τετραετία της "πρώτης φοράς Αριστεράς" διακυβέρνησης υπήρξε άκρως οδυνηρή για τις ελπίδες του κόσμου της προόδου, ανοίγοντας τον δρόμο για την εκλογική νίκη της ΝΔ, του Κυριάκου Μητσοτάκη, στις εκλογές του Ιουλίου του 2019, ο οποίος παραμένει στην πρωθυπουργία μέχρι και σήμερα. Τα σκάνδαλα που ξέσπασαν στη θητεία του, παρά τους επικοινωνιακούς τριγμούς που προκάλεσαν, δεν δείχνουν να κλυδωνίζουν την κυριαρχία της ΝΔ, σε αντίθεση με την πτωτική πορεία που ακολούθησε το κράτους δικαίου και εν γένει η δημοκρατία στην Ελλάδα.

Στην επόμενη ενότητα θα γίνει μία περιγραφή των μνημονιακών επιπτώσεων στο σύνολο της κοινωνίας, καθώς επίσης θα αποτυπωθεί και η συντηρητική στροφή που έχει πάρει η ελληνική δημοκρατία, μέσα από τη μελέτη ορισμένων σκανδάλων ή γεγονότων που συντάραξαν τον τόπο.

έλεγε να βελτιωθεί. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.270.

[103] Ο Κυριάκος Μητσοτάκης προβάλει την κυβέρνησή του, σαν μία σύγχρονη, φιλελεύθερη ομάδα, "αρίστων" και τεχνοκρατών, που έχει αναλάβει και θα φέρει σε πέρας την ίδρυση του επιτελικού κράτους. Ενός κράτους, που θα αφήσει πίσω του τις αγκυλώσεις του παρελθόντος και τις αναχρονιστικές ιδέες της Αριστεράς, φέρνοντας όλους τους Έλληνες και τις Ελληνίδες, στη νέα ψηφιακή εποχή (Ελλάδα 2.0). - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.281-284.

[104] Στη διάρκεια της θητείας της, ξέσπασαν σε παγκόσμιο επίπεδο, η πανδημία του COVID-19, η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία και ο πόλεμος της Ρωσίας με το ΝΑΤΟ, αλλά και οι πόλεμοι που διεξάγει το Ισραήλ. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.284-286.

[105] Σε αυτή την αξιοπιστία συνέβαλε και η ανισομερής κρατική χρηματοδότηση των ΜΜΕ, κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Μέσω της Λίστας Πέτσα, φίλια τηλεοπτικά κανάλια και εφημερίδες τροφοδοτήθηκαν με σημαντικά ποσά, για να προβάλουν τις κυβερνητικές θέσεις, αμβλύνοντας τις αστοχίες σε καίρια ζητήματα της δημόσιας σφαίρας, όπως είναι για παράδειγμα η υποστελέχωση/υποχρηματοδότηση του ΕΣΥ. - *Τα μελανά σημεία της λίστας Πέτσα.* Ανακτήθηκε από: https://wearesolomon.com/el/mag/thematikh/logodosia-diafaneia/ta-melana-shmeia-ths-listas-petsa/

2.4. Η καταβαράθρωση της κοινωνικής δημοκρατίας

Η πολυετής εφαρμογή των πολιτικών λιτότητας, αλλά και οι συνέπειες της πανδημίας, έχουν αφήσει το στίγμα τους στην ελληνική κοινωνία, με τον λαό να εμπεδώνει μία νέα τοξική κατάσταση που υποβαθμίζει καθημερινά τη ζωή του, ως τη μοναδική εφικτή πραγματικότητα. Οι οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές παθογένειες, σε συνδυασμό με την πολιτειακή υποχώρηση, προκάλεσαν αρνητικές μεταβολές σε μία σειρά από τομείς και πεδία.

Ο κόσμος της εργασίας, δέχεται ολομέτωπες επιθέσεις από το δίπολο του κεφαλαίου και του κράτους, με το εργασιακό πρότυπο της πλήρους και σταθερής απασχόλησης να παραβιάζεται συστηματικά από την ανάγκη της κεφαλαιοκρατίας να απαλλαγεί από τα εργατικά "κόστη" προκειμένου να πετύχει την αύξηση των κερδών της[106]. Οι νέες τεχνολογίες, χρησιμοποιούνται μεθοδικά για την πειθάρχηση του εργατικού δυναμικού και την εντατικοποίηση του χρόνου εργασίας, με χαμηλότερα μισθολογικά όρια, με το πλαίσιο προστασίας και τα δικαιώματα να επαναρρυθμίζονται σε βάρος των εργαζόμενων. Η νέα εποχή απαιτεί ευέλικτους απασχολούμενους, με συμπιεσμένους μισθούς, σε θέσεις επισφάλειας, να μάχονται συνεχώς με όσους βρίσκονται "εκτός των τειχών", με την ανεργία άλλοτε να εργαλειοποιείται ως ένα μέσο τρομοκράτησης και άλλοτε να υποκαταγράφεται ή να φτιασιδώνεται προκειμένου να εξυπηρετήσει τα εκάστοτε κυβερνητικά "success stories".

---

[106] Το νέο εργασιακό τοπίο που έχει καθιερωθεί στην εποχή μας ως αποτέλεσμα της κατίσχυσης του νεοφιλελευθερισμού, είναι αυτό της υψηλής επισφάλειας και ανεργίας, της ευελιξίας, της αποδιάρθρωσης των συλλογικών συμβάσεων, με την εξατομίκευση των πενιχρών μισθών να αποτελεί την κανονικότητα. Παράλληλα, με την ελαστικοποίηση του χρόνου εργασίας, στο εργατικό δίκαιο παρεισφρέουν στοιχεία από το εμπορικό, ενώ η προστασία από τις απολύσεις χαλαρώνει.
Η συρρίκνωση του συνδικαλιστικού κινήματος, συνδυαστικά με την αυστηροποίηση της νομοθεσίας για την άσκηση του απεργιακού δικαιώματος, καθιστά ακόμη πιο δυσχερή τη θέση των εργαζόμενων απέναντι στη μονοκρατορία του εργοδότη.

Ενδεικτικά, η μνημονιακή πολιτική αποτυπώθηκε ως εξής:
α. Συρρίκνωση της απασχόλησης από το 59% στο 52% του εργατικού δυναμικού, κατά τα έτη 2008-2018, με την ανεργία να κυμαίνεται ανάμεσα στο 7,5% και 18% το 2018, με το 2013 να είναι το έτος που καταγράφηκε το μεγαλύτερο ποσοστό (28%).
β. Η αποδιάρθρωση των συλλογικών συμβάσεων εργασίας (ΣΣΕ), ενισχύει την εξατομίκευση των μισθών(περίπου το 90% των συμβάσεων), με το 49% των μισθών το 2017 να μην υπερβαίνει τα γενικά κατώτατα όρια των αρχών του 2012.
γ. Η αδήλωτη και ανασφάλιστη εργασία πλήττει τους εργαζόμενους (για παράδειγμα, από το 22% αγγίζει το 40%, στα πρώτα χρόνια των μνημονίων), με το πλαίσιο ελέγχου της εργοδοτικής αυθαιρεσίας να είναι ισχνό, με την παράλληλη υποβάθμιση του ρόλου του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας (ΣΕΠΕ).
δ. Η ραγδαία φτωχοποίηση των εργαζόμενων, τροφοδοτεί τη νέα κατηγορία των νεόπτωχων, ενώ ο κίνδυνος φτώχειας αυξάνεται από το 21% στο 33% και κατά 47% με βάση το εισόδημα της περιόδου πριν την κρίση - Δημουλάς, Κ. & Κουζής, Γ. (επιμ.) (2018). *Κρίση και κοινωνική πολιτική*. Αθήνα: Τόπος, σ.45-64.

Έξαρση παρουσιάζει και το φαινόμενο της εξωτερικής μετανάστευση (το λεγόμενο brain drain), με 467.000 εργαζόμενους, κυρίως νέοι επιστήμονες με υψηλή κατάρτιση, να αναζητούν τη τύχη τους μακριά από την Ελλάδα, με τη χώρα να χάνει πολύτιμο δυναμικό. - Δημουλάς, Κ. & Κουζής, Γ. (επιμ.) (2018). *Κρίση και κοινωνική πολιτική*. Αθήνα: Τόπος, σ.273-294.
Επίσης, μπορεί να γίνει μια μικρή μνεία για το εργασιακό τοπίο, της μεταπανδημικής εποχής, με τον νόμο του Κ. Χατζηδάκη (Ν. 4808/21) να εμβαθύνει την κρίση και να αποτυπώνει τον κρατικό αυταρχισμό της ΝΔ. Το συγκεκριμένο νομοθέτημα συνεχίζει στο μονοπάτι της μνημονιακής απορρύθμισης, με στόχο την περαιτέρω "απελευθέρωση" της αγοράς εργασίας. - Κουζής, Γ. (2022). *Η μεγάλη εργασιακή απορρύθμιση*. Αθήνα: Τόπος, σ.133-135.

Το πεδίο της εθνικής οικονομίας, είναι εξίσου αποκαρδιωτικό, κατά τη διάρκεια της ύφεσης και αποτυπώνεται σε κρίσιμους τομείς όπως είναι η παραγωγικότητα, το δημόσιο χρέος, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, η μετάβαση στις νέες τεχνολογίες και το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα[107]. Η Ελλάδα εξάλλου, είναι το μοναδικό κράτος-μέλος της ΕΕ, που παρουσιάζει μείωση της παραγωγικότητας μεταξύ 2000 και 2022, ενώ και ο μέσος ετήσιος μισθός σε σταθερές τιμές έχει μειωθεί κατά 30% (2009-2022). Με την ίδρυση του ΤΑΙΠΕΔ[108], η δημόσια περιουσία της χώρας υποθηκεύεται, με τις ιδιωτικοποιήσεις να αποτελούν την καθημερινότητα της νεοφιλελεύθερης πολιτικής. Το Δημόσιο έτσι, χάνει έσοδα και οι πολίτες στερούνται ζωτικών υποδομών, με την εσωτερική ολιγαρχία να επωφελείται.

Η Ελλάδα αποτελεί επομένως μία αποικία χρέους[109], με τη ντόπια και ξένη ολιγαρχία να εκμεταλλεύεται πρόσωπα και καταστάσεις για να εξαγοράσει σε εξευτελιστικά χαμηλές τιμές, δημόσιες υπηρεσίες, όπως η ΔΕΗ, η ΛΑΡΚΟ, τα λιμάνια και τα αεροδρόμια της χώρας, αλλά και τα οδικά της δίκτυα. Με την κρατική στήριξη, βασικά αγαθά και υπηρεσίες, όπως αυτό της ενέργειας, καρτελοποιούνται από τα μονοπώλια της άρχουσας τάξης, τα οποία κερδοσκοπούν σε βάρος των πολιτών[110]. Η εμμονή των κυβερνήσεων στις

---

[107] Για παράδειγμα, το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ, αυξήθηκε από 127,82% το 2009 σε 175,22% το 2011. Το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 14,4% μεταξύ 2009-11. Επίσης, το σύνολο των καταθέσεων στα πιστωτικά ιδρύματα από 280 δις ευρώ τον Δεκέμβριο του 2008, αποψιλώθηκε σε 232 δις τον Δεκέμβριο του 2011. Από τη μεριά της, η ελληνική επιχειρηματικότητα εμφανίζει χαμηλή παραγωγικότητα, λόγω της τεχνολογικής υστέρησης, ενώ η Ελλάδα, στον Δείκτη Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (Digital Economy and Society Index, DESI), καταλαμβάνει τις τελευταίες θέσεις στην ΕΕ, γεγονός που δείχνει ότι η μετάβαση στη 4η Βιομηχανική Επανάσταση, θα είναι μία δύσκολη υπόθεση. - Λέανδρος, Ν. (2024). *Ο κόσμος μας πρέπει να αλλάξει*. Αθήνα: Gutenberg, σ.104.

"*Στην Ελλάδα των μνημονίων, η παραγωγή έπεσε, το ίδιο και οι μισθοί, με τις τιμές να παραμένουν πάνω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (Δείκτης Τιμών Παραγωγής -PPI). Η ελληνική οικονομία είναι αντιπαραγωγική, και από το 1990 στηρίζεται στις υπηρεσίες και τον τουρισμό. Οι Έλληνες κεφαλαιούχοι στρέφονται σε δραστηριότητες όπως οι κατασκευές, η ενέργεια και η εφοδιαστική αλυσίδα.*
Η χώρα είναι παγιδευμένη σε έναν φαύλο κύκλο όπου η δημοσιονομική λιτότητα φέρνει στασιμότητα, ενώ οι φοροαπαλλαγές και οι επιδοτήσεις των νοικοκυριών ενισχύουν την κατανάλωση και τη μεγέθυνση. Εντούτοις, η μεγέθυνση συνοδεύεται από ελλειμματικό εμπορικό ισοζύγιο, ελλείμματα, στον προϋπολογισμό και υψηλότερο δημόσιο χρέος". - Στραβελάκης, Ν. & Τσούκαλης, Π. (2024*). Πολιτικές διαιρετικές τομές στην Ελλάδα, 1980-2019*. Αθήνα: Τόπος, σ. σ.430.

[108] Το Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου, συστάθηκε το 2011. Ουσιαστικά ρευστοποιεί τα δημόσια περιουσιακά αγαθά, για την εξυπηρέτηση των οικονομικών δεσμεύσεων της Ελλάδας με τους δανειστές της. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.259-261.

[109] Ο χαρακτηρισμός της, επίσης, ως "Κολομβία της Ευρώπης", μπορεί να εμπεριέχει στοιχεία ρατσισμού για τον λατινοαμερικάνικο λαό, αποτυπώνει δε την πολυεπίπεδη αποσύνθεση που έχει προκαλέσει στον τόπο, η εγχώρια οικονομική εξάρτηση στα κελεύσματα του παγκόσμιου κεφαλαίου. - *Η "Κολομβία" της Ευρώπης Greekonomics #45.* Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=JLQNJPg9lH4
Το δημόσιο και ιδιωτικό χρέος στην Ελλάδα υπολογίζεται στα 763 δισ. ευρώ, το οποίο και αυξάνεται με γεωμετρικούς ρυθμούς. Ενδεικτικά, η επιτελική η κυβέρνηση της ΝΔ, αύξησε το δημόσιο χρέος κατά 67 δισ. ευρώ στη διάρκεια της μέχρι τώρα θητείας της (από τα 355 δισ. τον Ιούλιο του 2019, στα 422 δισ. το 2023). - *Στα €763 δισ. το συνολικό χρέος της Ελλάδας*. Ανακτήθηκε από: https://www.documentonews.gr/article/sta-e763-dis-to-synoliko-xreos-tis-elladas/

[110] Σύμφωνα με το Reuters, το ρεύμα στην Ελλάδα είναι 12 φορές ακριβότερο σε σχέση με τις σκανδιναβικές χώρες. - *Χτύπημα Reuters σε Μαξίμου: 12 φορές ακριβότερο το ρεύμα στην Ελλάδα*. Ανακτήθηκε από: https://www.efsyn.gr/oikonomia/elliniki-oikonomia/458980_htypima-reuters-se-maximoy-12-fores-akribotero-reyma-stin

ιδιωτικοποιήσεις, εκτός από οικονομικό κόστος, έχουν και βαρύτατες συνέπειες στην ανθρώπινη υπόσταση και αξιοπρέπεια, με κεντρικό τους θύμα την ίδια τη ζωή[111].

Ίσως το πεδίο στο οποίο αποτυπώθηκε με τη μεγαλύτερη ευκρίνεια, η παρακμή της σύγχρονης Ελλάδας, είναι αυτό των ΜΜΕ. Οι πλούσιοι ιδιοκτήτες τους[112], σε συνεργασία με το πολιτικό και οικονομικό κατεστημένο διαστρέβλωσαν από κοινού την ελληνική πραγματικότητα, σε τέτοιο βαθμό, που κατόρθωσαν να πετύχουν την κανονικοποίηση της λεηλασίας του κοινωνικού πλούτου, την οποία εμφάνισαν σαν μια αδήριτη ανάγκη για τη διέξοδο της χώρας από τα μνημόνια.

Είναι σαφές, ότι δίχως τον παραμορφωτικό φακό των ΜΜΕ[113], η απόσπαση της λαϊκής συναίνεσης, από τα κόμματα της εξουσίας, θα ήταν ένα δύσκολο εγχείρημα[114]. Σημαντικός είναι ο ρόλος των ΜΜΕ και στη διαπάλη που λαμβάνει χώρα στο πεδίο της

---

[111] Το Εθνικό Σύστημα Υγείας (ΕΣΥ) ιδιωτικοποιείται με ταχείς ρυθμούς με τους πολίτες να αδυνατούν να αγοράσουν τα φάρμακά τους, ενώ αναγκαίες χειρουργικές επεμβάσεις αποτελούν ευκαιρία πλουτισμού για τους καιροσκόπους εκείνους που εκμεταλλεύονται στο έπακρο το αντιλαϊκό νομοθετικό πλαίσιο. Η Παιδεία υποχωρεί κι αυτή με τη σειρά της, με την ίδρυση των ιδιωτικών πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, να συνδυάζεται με τον "κόφτη" της ελάχιστης Βάσης Εισαγωγής, αποκλείοντας χιλιάδες νέους και νέες από το δικαίωμα στη δημόσια και δωρεάν εκπαίδευση.
Οι ιδιωτικοποιήσεις, έχουν και πιο απτές θανάσιμες επιπτώσεις, όπως φάνηκε στη σιδηροδρομική τραγωδία των Τεμπών (στις 28/02/2023), με 57 θύματα. Η πώληση της ΤΡΑΙΝΟΣΕ (νυν Hellenic Train), από την κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ στην ιταλική ιδιωτική εταιρεία Ferrovie Dello Stato Italiane, εκτός από τη ζημία που προκάλεσε στα δημόσια ταμεία, έβαλε τις βάσεις (κακή συντήρηση των υποδομών, υποστελέχωση, αδιαφανή κριτήρια πρόσληψης προσωπικού), για το κατοπινό εγκληματικό δυστύχημα.
- Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.228-236.

[112] Ιδιοκτήτες των ΜΜΕ, είναι ολιγάρχες που εμπλέκονται και σε πολλές άλλες πτυχές της οικονομικής δραστηριότητας. Συνδυάζουν το εφοπλιστικό κεφαλαίο, με τις δραστηριότητες στα πεδία της ενέργειας, της βιομηχανίας, των κατασκευών, του real estate, ενώ κερδίζουν μέρος της λαϊκής συναίνεσης, μέσω της εμπλοκής τους στο χώρο του επαγγελματικού αθλητισμού. Οι αστικές ελίτ, χρησιμοποιώντας ιστορικές ομάδες ως οχήματα, μπορούν να ασκούν μεγαλύτερες πιέσεις στα κόμματα, πετυχαίνοντας έτσι ευκολότερα τους επιχειρηματικούς τους σκοπούς. Δεν είναι λίγοι οι ολιγάρχες επίσης, που ασκούν πολιτική εξουσία με άμεσους (με χρηματοδοτήσεις κομματικών φορέων) και έμμεσους τρόπους (τοποθετώντας πρόσωπα της εμπιστοσύνης τους σε θέσεις κλειδιά, όπως συμβαίνει για παράδειγμα στον Πειραιά). - *Who owns the media*. Ανακτήθηκε από: https://whoownsthemedia.gr/blog/symperasmata-ereuna-solomon

[113] Τα ΜΜΕ ενοχοποιούσαν τον ελληνικό λαό ως υπεύθυνο της μοίρας του, και ήταν αυτά που κατηγορούσαν τις απεργίες και τα κινήματα ως παρωχημένα απολιθώματα.
Καταδίκαζαν τα κινήματα διαμαρτυρίας και τις γενναίες αντιστάσεις που αυτά επιδείκνυαν, ως "*βίαιες και αντιδημοκρατικές*", αποκρύβοντας συνειδητά την άμεση (της φυσικής καταστολής) και έμμεση βία (της ανέχειας και της φτώχειας των πολιτικών λιτότητας) του συστήματος, εξισώνοντας δηλαδή τους θύτες με τα θύματά τους (θεωρία των δύο άκρων). - Labica, G., *Η βία; Ποια βία;*, σ.150-204.

Αντιθέτως, από τις δημόσιες συχνότητες, τα ιδιωτικά μέσα και επιλεγμένοι επαγγελματίες δημαγωγοί, πρόβαλλαν τις νεοφιλελεύθερες θέσεις, σε δυσανάλογα μεγαλύτερη διάρκεια σε σχέση με τους κανόνες δεοντολογίας.
Επιπρόσθετα, αν και τα συστημικά μίντια του τόπου, όπως και τα κόμματα εξουσίας, είναι υπερχρεωμένα, με τεράστια δάνεια που τα καθιστούν έρμαια του χρηματοπιστωτικού τομέα και υπόλογα του επιχειρηματικού κεφαλαίου, εξακολουθούν να βρίσκονται εν ζωή σε βάρος του δημόσιου συμφέροντος και της κοινωνικής δικαιοσύνης.
Σε πιο δυσχερή θέση βρίσκονται πάντως οι εργαζόμενοι των ΜΜΕ, οι οποίοι βιώνουν ένα εργασιακό καθεστώς "γαλέρας", με γλίσχρους μισθούς, μπόλικη επισφάλεια και τον κίνδυνο της απόλυσης, να θέτει τα όρια της δημοσιογραφικής τους έρευνας. - Χατζηστεφάνου, Α. (2022). *Προπαγάνδα και παραπληροφόρηση*. Αθήνα: Τόπος, σ.317-320.

[114] Πολιτικές δυνάμεις και εκπρόσωποι των κοινωνικών διεκδικήσεων, αποκλείονται από το δημόσιο λόγο, μια κατάσταση που δημιουργεί ένα περίκλειστο σύστημα στο οποίο καταργείται η δημοκρατική ελευθερία και κυριαρχεί αποκλειστικά το όποιο κυβερνητικό αφήγημα. - Χατζηστεφάνου, Α. (2022*). Προπαγάνδα και παραπληροφόρηση*. Αθήνα: Τόπος, σ.233-236.

ιδεολογικής ηγεμονίας[115]. Η ερευνητική δημοσιογραφία στη δυστοπική εποχή μας, καθίσταται σε μία τιτάνια προσπάθεια, με τους δημοσιογράφους που επιχειρούν να αναδείξουν τις ανορθογραφίες της πολιτικής και οικονομικής ελίτ, να δέχονται ολομέτωπα επιθέσεις, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στον υπόλοιπο "φιλελεύθερο" κόσμο[116].

Ενδεικτική τάση του αρνητικού ταξικού συσχετισμού δύναμης, η οποία μεταξύ άλλων αποτυπώνει και το πνεύμα της ηττοπάθειας στην ελληνική κοινωνία, είναι η δυσπιστία στους θεσμούς και το δημοκρατικό μοντέλο[117], ενώ επιζήμια είναι και η υποχώρηση των κοινωνικών κινημάτων η οποία συνδυάζεται με τη μείωση της συνδικαλιστικής πυκνότητας[118].

---

[115] Για παράδειγμα, το κοινωνικό κράτος παρουσιάζεται ως ένα ελλειμματικό γραφειοκρατικό κατάλοιπο του παρελθόντος, σε αντίθεση με την εύρυθμη λειτουργία της αγοράς.
Τα δημόσια Πανεπιστήμια, θωρούνται από τη νεοφιλελεύθερη σκοπιά, ως "*άντρα ανομίας*", στα οποία προπαγανδίζονται οι ιδέες της Αριστεράς. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.228-236, 365-371.

[116] Δημοσιογράφοι σε ολόκληρο τον κόσμο, φυλακίζονται και δολοφονούνται. - *ΔΟΔ: 122 δημοσιογράφοι και εργαζόμενοι στα ΜΜΕ σκοτώθηκαν το 2024.* Ανακτήθηκε από: https://www.efsyn.gr/kosmos/458524_dod-122-dimosiografoi-kai-ergazomenoi-sta-mme-skotothikan-2024

Επίσης, μια βιομηχανία διώξεων, έχει στηθεί και στην Ελλάδα, με πολιτικούς, εταιρείες και επιχειρηματίες να μηνύουν δημοσιογράφους, στέλνοντάς τους στα δικαστήρια με αγωγές που αγγίζουν δυσθεώρητα ύψη. Η πρακτική του SLAPP εξελίσσεται σε μία μάστιγα για την ελευθεροτυπία στην Ελλάδα (η χώρα βρίσκεται στην 108η θέση στη σχετική κατάταξη των χωρών, σύμφωνα με τους Δημοσιογράφους Χωρίς Σύνορα). - Χατζηστεφάνου, Α. (2022). *Προπαγάνδα και παραπληροφόρηση*. Αθήνα: Τόπος, σ.24,317-320.

[117] Σύμφωνα με έρευνα της Public Issue, η ελληνική κοινωνία δεν εμπιστεύεται τους θεμελιακούς θεσμούς που συγκροτούν την εγχώρια δημοκρατία, όπως είναι τα πολιτικά κόμματα, η κυβέρνηση, ο θεσμός του ΠτΔ ή η δικαιοσύνη. - *Εμπιστοσύνη στους Θεσμούς: Η ετήσια έρευνα της Public Issue για το 2024*. Ανακτήθηκε από: https://www.publicissue.gr/institutions-2024/

Επιπρόσθετα, σε έρευνα του Eteron ενδεικτικά: το 82,2% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι δεν υπάρχει καλύτερο πολίτευμα από τη δημοκρατία, με το 69,8% όμως να εκφράζει τη δυσαρέσκειά του για τον τρόπο λειτουργίας της δημοκρατίας στη χώρα. Ανησυχητικό είναι το 14,8% που προτιμά τη δικτατορία από τη δημοκρατία. - *Έρευνα: 50 χρόνια Δημοκρατία*. Ανακτήθηκε από: https://eteron.org/research/50-xronia-dimokratia/

[118] Στα χρόνια των μνημονίων και μετέπειτα στη διάρκεια της πανδημίας, το φαινόμενο των κινημάτων παρουσιάζει μία ασταθή πορεία (με κορυφές που σημειώνονται στα πρώτα μνημονιακά χρόνια με το κίνημα των Αγανακτισμένων και κάμψεις όπως συμβαίνει την περίοδο μετά τον COVID-19) με όρους όμως συνολικής υποβάθμισης. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.352-362.
Πτωτική πορεία εμφανίζει και ο συνδικαλισμός σταθερά εδώ και χρόνια. Παρά τον υψηλότατο αριθμό δυστυχημάτων που συμβαίνουν στους χώρους εργασίας, η αντίδραση είναι μάλλον υποτονική. Σε αυτό συμβάλλει, η καταστολή, η αυστηροποίηση της νομοθεσίας, αλλά και ο κίνδυνος της απόλυσης. - *Εργατικά ατυχήματα- 114 νεκροί το δεκάμηνο του 2024*. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=mknOqg3Zwu4

Γενικά, πρέπει να σημειωθεί ότι στο αστικό σύστημα, τα κοινωνικά κινήματα δεν αποτελούν τον κανόνα, αλλά την εξαίρεση, σε δεδομένες χρονικές συγκυρίες, όπου τα όρια ανοχής της κοινωνίας απέναντι στη βία που ασκεί το Κράτος και τα διάφορα εξωθεσμικά κέντρα εξουσίας, παύουν να υφίστανται, προκαλώντας αλυσιδωτές εκρήξεις δυσαρέσκειας, με έντονα εξεγερσιακά χαρακτηριστικά.
Τέτοιες μαζικές κινητοποιήσεις, σημειώθηκαν μετά τη δολοφονία του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου (τον Δεκέμβριο του 2008, από τον ειδικό φρουρό Κορκονέα), τη ναζιστική δολοφονία του Παύλου Φύσσα από την Χρυσή Αυγή, απέναντι στα μέτρα λιτότητας, αλλά και πιο πρόσφατα, έπειτα από το κρατικό έγκλημα στα Τέμπη. - *Δεκέμβρης 2008 - Αλέξης Γρηγορόπουλος- Το αφιέρωμα του Kontra News.* Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=Z_oQ5jp5elM
Ανεξάρτητα από τις σπίθες που προκάλεσαν την έκρηξή τους, όλα αυτά τα κινήματα αποτελούν τη φωνή της αντίστασης του λαού, απέναντι στην αποκτήνωση του καπιταλιστικού μοντέλου, στο οποίο η ανθρώπινη ζωή στερείται νοήματος και αξίας. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.183-188.

Αντίθετα, στα χρόνια των κρίσεων, ενισχύεται ο ρόλος των Σωμάτων Ασφαλείας και του Στρατού[119], ως οι βασικοί βραχίονες του κρατικού μηχανισμού, με αποστολή την καταστολή του εσωτερικού και εξωτερικού «εχθρού»[120]. Ο αυταρχικός τους ρόλος, ταυτίζεται με το πολιτικό πρόγραμμα των νεοφιλελεύθερων κυβερνήσεων με τη λιτότητα να χρειάζεται εκτός από την προπαγανδιστική επικοινωνία των ΜΜΕ[121] και την ωμή βία για να επιβληθεί.

Στο στόχαστρο της νεοφιλελεύθερης πολιτικής βρέθηκε το έτσι κι αλλιώς ελλειμματικό κοινωνικό κράτος[122] με τις κοινωνικές πολιτικές να περιορίζονται στο ελάχιστο, στο όριο της στοιχειώδους επιβίωσης. Οι πολίτες βρέθηκαν στο μάτι του κυκλώνα, με τα κοινωνικά δικαιώματα, στην υγεία, την εκπαίδευση, την ασφάλιση[123] να συρρικνώνονται, ενώ την ίδια τύχη είχαν οι μισθοί και οι συντάξεις τους. Ακόμη και το δικαίωμα στη στέγη, έπαψε να αποτελεί το δομικό συστατικό της ελληνικής κοινωνικής

[119] Στα χρόνια των πολλαπλών κρίσεων, οι μισθοί στις ένοπλες δυνάμεις, έμειναν σταθεροί ή και αυξήθηκαν, ενώ έγιναν αθρόες προσλήψεις ανεκπαίδευτων ειδικών φρουρών, για την κάλυψη των αναγκών της κατασταλτικής πολιτικής. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ.286-289.

[120] Για παράδειγμα, πολλά είναι τα περιστατικά της βίαιης καταστολής ακτιβιστών που προέρχονται από τον αναρχικό χώρο, ενώ βάναυση αντιμετώπιση, από τα όργανα της τάξης, έχουν και οι πολίτες με διαφορετική, από το κυρίαρχο πρότυπο, σεξουαλική ταυτότητα.
Ακόμη χειρότερη είναι η κατάσταση για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες, οι οποίοι όταν δεν φυλακίζονται στα στρατόπεδα συγκέντρωσης (δομές "φιλοξενίας"), βασανίζονται σωματικά και ψυχολογικά στα αστυνομικά τμήματα (όπως είναι το ΑΤ Ομόνοιας). - Γουσέτης, Ι. (2024). *Αστυνομία, βία και δικαιώματα.* Αθήνα: Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Ανακτήθηκε από: https://www.hlhr.gr/wp-content/uploads/2024/09/PB_EL_e-book_2nd.pdf
Η ρατσιστική πολιτική του κράτους, εκφράζεται επίσης μεθοδικά, μέσω των βίαιων επαναπροωθήσεων (pushbacks) που πραγματοποιεί το ελληνικό λιμενικό κατά κόρον, πρακτική που οδήγησε μεταξύ άλλων και στη τραγωδία της Πύλου, στο ναυάγιο με τους εκατοντάδες νεκρούς. - *Πύλος: Άταφοι νεκροί, θαμμένες αλήθειες*. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=dpcjKmhRaoI&t=1876s - *7 Μύθοι για το προσφυγικό*. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=9HA3UOmmPIw&t=1041s

[121] Η συνεργασία της Αστυνομίας με τα ΜΜΕ, για την ωραιοποίηση της εικόνας της, ονομάζεται Copaganda. – Χατζηστεφάνου, Α. (2022). *Προπαγάνδα και παραπληροφόρηση*. Αθήνα: Τόπος, σ.41-54.

[122] Το κοινωνικό κράτος στην Ελλάδα, μπορεί να χαρακτηριστεί ως υπολειμματικό, με την κρατική παρέμβαση να φθίνει σταδιακά, μετά το ξέσπασμα της ύφεσης του 2009.
Η παρακμή του βέβαια, έχει τις ρίζες της από την παγκόσμια κυριαρχία της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας, από τα μέσα του 1970, η οποία είναι άκρως επιθετική απέναντι στο μεταπολεμικό κρατικό μοντέλο ευημερίας.
Η κοινωνική πρόνοια κρίνεται δαπανηρή και αναποτελεσματική, μια τάση που ενισχύεται τη δεκαετία του 1990.
Μέσα στο νεοφιλελεύθερο περιβάλλον, η κοινωνική πολιτική ιδιωτικοποιείται και τα κοινωνικά δικαιώματα (πρόσβαση στην δημόσια υγεία και εκπαίδευση, δικαίωμα στη στέγη, στην ασφάλιση), συνδέονται με την θέση των πολιτών στην αγορά εργασίας.
Με την εμπορευματοποίηση αυτή, η ιδιότητα του πολίτη αποκτά οικονομικά χαρακτηριστικά. Το άτομο πλέον καθίσταται υπεύθυνο τόσο για την ευημερία του, όσο και για την αντιμετώπιση των κινδύνων που θα συναντήσει στο βίο του.
Στην Ελλάδα της κρίσης, το κοινωνικό κράτος αρκέστηκε σε μια προνοιακού τύπου διαχείριση της ακραίας φτώχειας, με έντονα φιλανθρωπικά χαρακτηριστικά. Ο ρόλος του υποκαταστάθηκε από τη δράση των ΜΚΟ, την εταιρική κοινωνική ευθύνη, την εκκλησία, αλλά και το πλέγμα προστασίας που πρόσφερε στα μέλη της, η ελληνική οικογένεια. - Κουραχάνης, Ν. (2019). *Από την κοινωνική στην οικονομική ιδιότητα του πολίτη: Αντικατοπτρισμοί στις μεταμορφώσεις του κράτους ευημερίας*. Κοινωνιολογική Επιθεώρηση, τ. 5-6, σ. 157-175.

[123] Η κοινωνική ασφάλιση, βρίσκεται σε αποδιάρθρωση από το 2010. Εμπορευματοποιείται στο όνομα της οικονομικής ανταγωνιστικότητας, με τις κυβερνήσεις να την εντάσσουν σε κεφαλαιοποιητικά προγράμματα. Ο θεσμός της κοινωνικής αλληλεγγύης διαλύεται, με τους εργαζόμενους να βρίσκονται σε δυσχερή θέση εξάρτησης από τους εργοδότες τους.- Καψάλης, Α., Κουμαριανός, Β. & Κουραχάνης, Ν. (επιμ.) (2022). *Κοινωνική πολιτική, αυταρχικός νεοφιλελευθερισμός και πανδημία*. Αθήνα: Τόπος, σ. σ. 150.

προστασίας, όπως συνέβαινε για δεκαετίες, μία πραγματικότητα που προκάλεσε τη ψυχική κατάπτωση των ασθενέστερων στρωμάτων[124]. Οι εθνικές κυβερνήσεις επιλέγουν την αύξηση των στρατιωτικών δαπανών, σε πλήρη αντιστοιχία με το νατοϊκο πρόγραμμα, σε ένα ατέρμονο ανταγωνισμό με τους γείτονες Τούρκους[125].

Στη διολίσθηση της ελληνικής δημοκρατίας[126] έχει συμβάλει η αποσάθρωση των πολιτειακών θεσμών, η υποταγή της Δικαιοσύνης[127] στις απαιτήσεις της άρχουσας τάξης[128],

---

[124] Ο Πτωχευτικός Νόμος 4738/2020, οδηγεί στην άρση του πλαισίου προστασίας της κύριας κατοικίας για τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά. Παράλληλα, οι τράπεζες αποκτούν μεγάλη εξουσία για τη διαχείριση των πλειστηριασμών ακινήτων και την εκπλήρωση των εξώσεων. Με την απελευθέρωση των πλειστηριασμών, επιτυγχάνεται η λεηλασία της κοινωνικής περιουσίας, η οποία με τις ευλογίες των τελευταίων κυβερνήσεων, μεταβιβάζεται σε μονοπωλιακούς ομίλους. - Καψάλης, Α., Κουμαριανός, Β. & Κουραχάνης, Ν. (επιμ.) (2022). *Κοινωνική πολιτική, αυταρχικός νεοφιλελευθερισμός και πανδημία*. Αθήνα: Τόπος, σ.315.

Η απώλεια της στέγης, σε συνδυασμό με τις πολιτικές λιτότητας, την ανεργία και τη φτώχεια, έχει συμβάλει στην όξυνση του ψυχικού τραύματος, με την ελληνική κοινωνία, να εμφανίζει υψηλά ποσοστά κατάθλιψης, απογοήτευσης και ματαίωσης. Οι αυτοκτονίες και οι εξαρτήσεις από τις ναρκωτικές ουσίες και τον τζόγο, αποτελούν τα "κρυμμένα" μυστικά του ορυμαγδού της οικονομικής και πανδημικής εποχής. Ο κοινωνικός έλεγχος δε, εξυπακούεται ότι είναι ευκολότερος όταν πραγματοποιείται πάνω στο ταλαιπωρημένο μυαλό και το σώμα, αμέτρητων βασανισμένων ανθρώπων.
Η Ελλάδα της λιτότητας διαπίστωσε την αύξηση της ενδοοικογενειακής βίας (γυναικοκτονίες, κακοποιήσεις παιδιών). Η Ελλάδα, ελλείψει ουσιαστικών κρατικών παρεμβάσεων, εκφυλίστηκε σε μία εξαρτημένη και επιθετική κοινωνία, ενώ έστρεψε τη δυσφορία και το μίσος της, στις πιο επισφαλείς ομάδες ανθρώπων, όπως ήταν οι πρόσφυγες ή οι ομοφυλόφιλοι.
-Μάτσα, Κ., *Τα ναρκωτικά ως μέσο κοινωνικού ελέγχου.* Ουτοπία 126, σ.63-67.
- Πουλόπουλος, Χ., *Οικονομική κρίση, κατάχρηση ουσιών και κοινωνικός αποκλεισμός*, Ουτοπία τ.99, σ.49-59.
- Μεγαλοοικονόμου, Θ., *Απορρύθμιση της εργασίας, ψυχική υγεία, κοινωνικός έλεγχος*, Ουτοπία τ.126,σ. 69-90.

[125] Η Ελλάδα βρίσκεται στη τρίτη θέση των στρατιωτικών δαπανών, σε ποσοστό του ΑΕΠ, μεταξύ των χωρών του ΝΑΤΟ. - Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ, σ. σ.314.
.

[126] Η Ελλάδα, χαρακτηρίζεται ως μια δημοκρατία με έντονη ροπή προς τον αυταρχισμό, εξαιτίας της υπονόμευσης των θεσμικών αντιβάρων στην υπερσυγκεντρωτική εκτελεστική εξουσία, την αποδυνάμωση της κοινοβουλευτικής και δικαστικής εξουσίας. - ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ V-DEM για Ελλάδα: *Μια δημοκρατία σε ραγδαία πτώση*. Ανακτήθηκε από: https://www.news247.gr/magazine/institouto-v-dem-gia-ellada-mia-dimokratia-se-ragdaia-ptosi/
Σε συνδυασμό με το σκάνδαλο των παρακολουθήσεων που αναδεικνύει τις αυταρχικές μεθόδους της εκτελεστικής εξουσίας, με έναν Πρωθυπουργό, υπερσυγκεντρωτικό (στον έλεγχο του βρίσκεται μεταξύ άλλων και η ΕΥΠ), στον ρόλο του σοφού ηγεμόνα, καθιστά το εγχώριο δημοκρατικό παράδειγμα άκρως προβληματικό. - *Ποιος κυβερνά αυτόν τον τόπο;.* Ανακτήθηκε από: https://www.documentonews.gr/article/poios-kyverna-ayton-ton-topo-panepistimiakoi-exigoyn-giati-i-dimokratia-vrisketai-se-krisi/

[127] Στην Ελλάδα η δικαιοσύνη εμφανίζεται όντως "τυφλή" στα εγκλήματα των ισχυρών (χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του NOOR 1), ενώ στο στόχαστρο του νόμου, βρίσκονται οι εύκολοι στόχοι. Πολιτικοί αγωνιστές, απλοί πολίτες, αλλά και εκπρόσωποι μειονοτικών ομάδων, πολλές φορές διώκονται "συμβολικά" από τις διωκτικές αρχές ή και καταδικάζονται σε πολύμηνη φυλάκιση (περιπτώσεις Ηριάννας, Ρωμανού, "Ινδιάνου" και άλλων), συχνά με σαθρά στοιχεία, για την εξυπηρέτηση της πολιτικής ατζέντας Υπουργών (όπως του νυν Υπουργού Προστασίας του Πολίτη Μιχάλη Χρυσοχοΐδη).
Έτσι, η ανικανότητα της πολιτειακής Αρχής να ανταποκριθεί στα πραγματικά εγκλήματα (ενδεικτικά την ελληνική κοινωνία ταλανίζουν σε καθημερινή βάση η ανεξέλεγκτη δράση μαφιόζικων ομάδων, το οικονομικό έγκλημα, η διακίνηση ναρκωτικών, η εμπορία ανθρώπων), την οδηγεί στην κατασκευή αποδιοπομπαίων τράγων, καλλιεργώντας συχνά τα ρατσιστικά αντανακλαστικά της κοινωνίας (χαρακτηριστικό παράδειγμα η στοχοποίηση οροθετικών γυναικών από τους Μ. Χρυσοχοιδη και Α. Λοβέρδου, το 2012). - *Ερείπια (Ruins) - Οροθετικές γυναίκες. Το χρονικό μιας διαπόμπευσης*. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=9zyEegBtC1Q

[128] Το ελληνικό πολίτευμα μοιάζει να μετασχηματίζεται σε μια πλουτοκρατία που εξυπηρετεί τα συμφέροντα του μπλοκ εξουσίας, σε βάρος των ευρύτερων αναγκών των καταπιεσμένων.

αλλά και η εναρμόνιση του Συντάγματος με τις ντιρεκτίβες της ΕΕ[129]. Στο εύθραυστο πολιτικό και οικονομικό περιβάλλον, της ελληνικής δυστοπίας, το Κράτος Δικαίου καθίσταται σε έναν ευφημισμό[130], με συρρικνωμένες δυνατότητες ευελιξίας, ανίκανο να ανταποκριθεί στις πολλαπλές παθογένειες της χώρας. Αποτελεί την ενσάρκωση όλων των

"*Ο βασικός μηχανισμός αυτής της μετατροπής είναι η πολιτική και ιδεολογική ενοποίηση των επιχειρηματικών ομίλων ή ακόμη και η σύμφυση των ηγεμονικών τους μερίδων με το κυβερνητικό κέντρο, μέσω της υιοθέτησης κρατικών πολιτικών που αυξάνουν σημαντικά την κερδοφορία του κεφαλαίου, ενώ παράλληλα οξύνουν την εκμετάλλευση της μισθωτής εργασίας και παράγουν αυξανόμενες εισοδηματικές και περιουσιακές ανισότητες*." Διαχρονικά άλλωστε, το Σύνταγμα και οι νόμοι, στερούνται νοήματος για τους εκπροσώπους της εθνικής ολιγαρχίας.
- Τσαραπατσάνης, Δ., *Προς μια μετεκλογική αυταρχική πλουτοκρατία*;. Ανακτήθηκε από: https://eteron.org/pros-mia-meteklogiki-aytarchiki-ploytokratia/

[129] Κατά τη διάρκεια, των δύο τελευταίων δεκαετιών, η ελληνική νομοθεσία καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τις Βρυξέλλες.
Η συρρίκνωση της εγχώριας δημοκρατίας, έγινε φυσικά με την αντισυνταγματική επιβολή των μνημονίων, και την υπερεξουσία που είχε η τρόικα στο να καθορίζει τις εθνικές πολιτικές.
Σε αδύναμες χώρες, όπως η Ελλάδα, η εναρμόνιση της εγχώριας νομοθεσίας με το ενωσιακό δίκαιο, προβλέπεται και από το Σύνταγμα.
Άρθρα όπως το άρθρο 28 (συνταγματική αναθεώρηση του 2001) για "*τη συμμετοχή της Ελλάδας στις διαδικασίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης*", αλλά και το 80 (*κατοχύρωση της συμμετοχής στην ΟΝΕ*), κινούνται προς αυτή την κατεύθυνση. - Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Τόπος, σ.73.
[130] Χαρακτηριστικό της παρακμής και της αποτυχημένης πολιτείας (failed state), είναι οι εκατοντάδες καταδίκες της Ελλάδας, για παραβίαση βασικών ανθρώπινων δικαιωμάτων, από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, με το ελληνικό κράτος να αρκείται στην πληρωμή αποζημιώσεων, δίχως να ασχολείται με την επίλυση των δομικών παθογενειών. - *Η Ελλάδα και οι σχεδόν 1000 καταδίκες για παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων*. Ανακτήθηκε από: https://www.news247.gr/magazine/reportage/i-ellada-kai-oi-sxedon-1000-katadikes-gia-paraviasi-anthropinon-dikaiomaton/
Ενδεικτικά, οι παθογένειες μεταφράζονται στον πνιγμό προσφύγων (Φαρμακονήσι), την κακομεταχείριση αλλοδαπών εργατών (περίπτωση Μανολάδας), αλλά και κρατουμένων στα αστυνομικά τμήματα (καταγγελίες για βασανιστήρια και δολοφονίες ανθρώπων), τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης των έγκλειστων στις ελληνικές φυλακές, αλλά και σε ωμές παραβιάσεις κάθε δεοντολογικού κώδικα, κατά τη διάρκεια καταδιώξεων και ελέγχων ρουτίνας. - *Ανασκόπηση: Ευρωπαϊκές καταδίκες*. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=P25J0-xOOQg&list=PLGBaZXix-xAcMleW7hDTmIt9J9fpoXGFc&index=30&t=2s

Οι δολοφονίες νεαρών Ρομά, από τις αστυνομικές αρχές, εκτός από τα ρατσιστικά στοιχεία της ΕΛ.ΑΣ, καταδεικνύουν και τον θεσμοθετημένο αντιτσιγγανισμό που ακολουθεί το ελληνικό κράτος. - *Το Νήμα: Αντιτσιγγανική Εκστρατεία*. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=j8EZM0_oRX4&t=1007s

Ακόμη και "κανονικοί" πολίτες, δεν είναι ασφαλείς, όπως συνέβη με τον θανάσιμο ξυλοδαρμό του Κ. Μανιουδάκη στην Κρήτη, στη διάρκεια ενός τυπικού ελέγχου. Βέβαια, το μένος της άρχουσας τάξης, με τη συνδρομή των ένστολων εκπροσώπων της, χαράσσεται τραυματικά και στα σώματα των ακτιβιστών εκείνων που τολμούν να εναντιωθούν στα συμφέροντά της (περίπτωση βάναυσου ξυλοδαρμού του νεαρού Βασίλειου Μάγγου στον Βόλο, από την αστυνομία, που προκάλεσε τον θάνατό του).
Άλλα παραδείγματα, είναι μεταξύ άλλων: η ατιμωρησία της βίας των ένστολων δυνάμεων (ΜΑΤ) κατά τη διάρκεια ξυλοδαρμού διαδηλωτών και δημοσιογράφων/φωτορεπόρτερ (περιπτώσεις Τ. Μπόλαρη και Μ. Λόλιου). - *Αστυνομική βία και ψυχικό τραύμα*. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=BR4y9cnwYHo

δεινών[131] με τους Έλληνες πολίτες να παρακολουθούν πολύκροτες υποθέσεις να μπαίνουν στο συρτάρι της λήθης και σκάνδαλα να παραγράφονται[132].

[131] Σύμφωνα με τον Δ. Χριστόπουλο, η πηγή όλων των προβλημάτων στην Ελλάδα, είναι ο εγκλωβισμός της Δικαιοσύνης, στην αρπαχτική αγκάλη της εκτελεστικής εξουσίας, αλλά και της υποτέλειας της δικαστικής αρχής στα κελεύσματα των ισχυρών κέντρων διαπλοκής.
Χρειάζεται ο εκδημοκρατισμός του κράτους δικαίου, με την παράλληλη προστασία της απρόσκοπτης λειτουργίας των θεσμών. - *«Η μήτρα των προβλημάτων της Ελλάδας είναι η Δικαιοσύνη».* Ανακτήθηκε από: https://www.epohi.gr/article/45660/dhmhtrhs-hristopoylos-h-mhtra-ton-provlhmaton-ths-elladas-einai-h-dikaiosynh

Σύμφωνα δε με τον νομικό κόσμο της χώρας, εξόχως προβληματικός είναι και ο νέος Ποινικός Κώδικας Ν.5094/2024, του Υπουργού Δικαιοσύνης Γ. Φλωρίδη, ο οποίος εκφράζει την ευρύτερη αυταρχική κυβερνητική πολιτική της ΝΔ. Ενδεικτικά, η κατάργηση του ανασταλτικού χαρακτήρα της ποινής θα εντείνει τη φυλάκιση για μικροπαραπτώματα ήσσονος σημασίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι ελληνικές φυλακές ήδη "σφύζουν" από προσφυγικούς πληθυσμούς και υπερχρεωμένους ανθρώπους. Η συγκεκριμένη διάταξη, ενδεχομένως να σχετίζεται με την ευρύτερη κυβερνητική επιθυμία της παρείσφρησης του ιδιωτικού τομέα στο πεδίο της δικαιοσύνης και των καταστημάτων κράτησης. Η ψήφιση δε της διάταξης που απαγορεύει την κάλυψη μίας δίκης από τα ΜΜΕ, καταργεί την αρχή της δημοσιότητας και γυρίζει τη Δικαιοσύνη πολλά χρόνια πίσω και στερείται της διαφάνειας που χρειάζεται.
- Βλαχόπουλος, Σ., *Δικαιοσύνη: ένα βήμα μπροστά και ένα πίσω*. Ανακτήθηκε από: https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/dikaiosyni-ena-vhma-mprosta-kai-ena-pisw/

Προβληματισμό προκαλεί και η ενίσχυση της αρμοδιότητας του μονομελούς πλημμελειοδικείου και μονομελούς εφετείου, διότι θα απουσιάζει η εξισορροπητική δύναμη (με την κατάργηση του πενταμελούς εφετείου κακουργημάτων) που θα διασφαλίζει τον έλεγχο μιας πιθανής μονοπρόσωπης δικαστικής αυθαιρεσίας. Η κυβέρνηση της ΝΔ, στηριζόμενη στις επικοινωνιακές κορώνες των ΜΜΕ, με την καθημερινή προβολή εγκλημάτων χαμηλής έντασης και κλίμακας από μικροπαραβατικούς, αφενός τροφοδοτεί τα επιθετικά αντανακλαστικά του τμήματος εκείνου της κοινωνίας που "διψάει" για αίμα και καταναλώνει διαρκώς τα βίαια προγράμματα της τηλεόρασης, αφετέρου δε, κατασκευάζει ένα αυταρχικό καθεστώς και στη δικαιοσύνη που θα τιμωρεί το λαό και δεν θα αγγίζει τους ισχυρούς παραβάτες.
- *Ανασκόπηση: Μεταρρύθμιση Ποινικού Κώδικα.*
Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=TiIRHE84gcQ&list=PLGBaZXix-xAcMleW7hDTmIt9J9fpoXGFc&index=31&t=2s

Στην αίσθηση αδικίας που διαπνέει την ελληνική κοινωνία, ανήκει φυσικά και η ατιμωρησία μελών του αστυνομικού σώματος, οι οποίοι εμπλέκονται σε εγκληματικές πράξεις (οικονομικό έγκλημα, σχέσεις με τον υπόκοσμο, διακίνηση ναρκωτικών -Greek Police Mafia).
Με την Πολιτεία να εμφανίζεται προστατευτική απέναντί τους και την γραφειοκρατία των ΕΔΕ περισσότερο να συσκοτίζει τις υποθέσεις της αστυνομικής παραβατικότητας παρά να τις ξεδιαλύνει, είναι λογικό οι πολίτες να αντιμετωπίζουν τα σώματα ασφαλείας ως εχθρούς του λαού, με μοναδική αποστολή την καταστολή των κινημάτων και την προστασία της άρχουσας τάξης. - Γουσέτης, Ι., *Αστυνομία, βία και δικαιώματα: μια επισκόπηση της αστυνομικής αυθαιρεσίας στην Ελλάδα.* Ανακτήθηκε από: https://www.hlhr.gr/wp-content/uploads/2024/09/PB_EL_e-book_2nd.pdf

[132] Για παράδειγμα, το σκάνδαλο της Novartis, ουσιαστικά δεν είχε επιπτώσεις για τους ντόπιους εμπλεκόμενους. Αντιθέτως, η άρση της ανωνυμίας των μαρτύρων δημοσίου ενδιαφέροντος και η δυνατότητα που παρέχει ο νόμος στους θιγόμενους να προβαίνουν σε μηνύσεις κατά των whistleblowers, ενισχύει την περαιτέρω διολίσθηση της ελληνικής δικαιοσύνης.
Με τη σειρά τους οι παρακολουθήσεις πολιτικών, δημοσιογράφων, στρατιωτικών, επιχειρηματιών και απλών πολιτών, φαίνεται να διαφεύγουν της δικαιοσύνης, δημιουργώντας ένα κλίμα ανασφάλειας στους πολίτες. Παρά το καταδικαστικό ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, για τη δυσλειτουργία της εγχώριας δημοκρατίας, η κυβέρνηση προτιμά να κωφεύει. - *Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 7ης Φεβρουαρίου 2024 σχετικά με το κράτος δικαίου και την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης στην Ελλάδα.* Ανακτήθηκε από: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0069_EL.html

Καλλιεργείται έτσι ένα καθεστώς διαρκούς επιτήρησης, που καθιστά ευάλωτη την ιδιωτική ζωή των ανθρώπων, που βλέπουν βασικές ελευθερίες τους να παραβιάζονται από το κράτος και τους ιδιώτες συνεργάτες του. - *Το Νήμα: Η συγκάλυψη των υποκλοπών.* Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=_ErCar27rTk&t=962s

Η ελληνική "σιδερόφραχτη" δημοκρατία φαλκιδεύεται και σε ό,τι έχει να κάνει με την απρόσκοπτη άσκηση της εθνικής της στρατηγικής. Η εμπλοκή της στο άρμα του ΝΑΤΟ, και η έμπρακτη στήριξη που δείχνει το ελληνικό κράτος σε πολεμικές συρράξεις (αποστολή όπλων στην Ουκρανία), αλλά και στη σφαγή που πραγματοποιούν οι Ισραηλινοί στην Παλαιστίνη (οικονομική, τεχνολογική και στρατιωτική συνεργασία των εθνικών κυβερνήσεων με τον αιμοσταγή Μ. Νετανιάχου), πέρα από τα ηθικά διλήμματα που προκαλεί (για το εάν η χώρα βρίσκεται στη σωστή πλευρά της Ιστορίας ή όχι), δημιουργεί και βάσιμες απειλές για τον ελληνικό λαό, ο οποίος κινδυνεύει να εμπλακεί σε έναν γενικευμένο πόλεμο ή να γίνει στόχος αντιποίνων.

Καταληκτικά, η ελληνική πορεία της δημοκρατίας μπορεί να αποτυπωθεί μέσω της εγχώριας Ακροδεξιάς και της νεοναζιστικής Χρυσής Αυγής. Από το 2011, η ελληνική Ακροδεξιά εισβάλει στο πολιτικό σκηνικό, ενώ ταυτόχρονα εμφανίζει ενισχυμένη δράση στους δρόμους, με τις ομάδες κρούσης της να πραγματοποιούν βίαιες επιθέσεις σε μετανάστες, ομοφυλόφιλους, συνδικαλιστές, αλλά και σε ακτιβιστές από το ευρύτερο αριστερό φάσμα.

Με την ανοχή των συστημικών αστικών κομμάτων (ΝΔ), την ισχυρή σχέση της με τα σώματα ασφαλείας και την έμπρακτη στήριξη των ΜΜΕ, κατορθώνει να εισέλθει στη Βουλή (ΛΑΟΣ, Χρυσή Αυγή, ΝΙΚΗ, Σπαρτιάτες), και να μετέχει στις κυβερνήσεις "εθνικής σωτηρίας" (όπως συνέβη το 2011 με το ΛΑΟΣ). Ο ρατσιστικός λόγος έγινε ο κυρίαρχος, ενώ στη ΝΔ μεταπήδησαν αρκετά γνωστά στελέχη με ακροδεξιές και ναζιστικές ιδέες, υιοθετώντας ένα πιο "σοβαρό" προσωπείο, που τα βοήθησε να αποκτήσουν θέσεις σε διάφορα κυβερνητικά σχήματα.

Η πιο σκληρή εγκληματική οργάνωση στη μεταπολιτευτική Ελλάδα, υπήρξε αναμφίβολα η Χρυσή Αυγή. Με τη στρατιωτική της δόμηση να παραπέμπει στα ναζιστικά SS, τρομοκρατεί για χρόνια το λαϊκό κίνημα, συμμετέχει επίσης σε ανθρωποκτονίες και απαγωγές, σε εκβιασμούς και στα κυκλώματα τη νύχτας. Σε πολιτικό επίπεδο, λειτουργεί σαν το μακρύ χέρι των εφοπλιστών και υπερψηφίζει ευνοϊκά για τα αφεντικά της νομοσχέδια, παρά τον υποκριτικό "αντισυστημικό" της λόγο[133].

Η δολοφονία του Παύλου Φύσσα το 2013, αποτέλεσε το έναυσμα για την διερεύνηση των εγκλημάτων της από τον κρατικό μηχανισμό (σε αυτό συνέβαλλε η ελληνική ταυτότητα του θύματος, η θανάτωση του οποίου ξεπέρασε τα όρια "ανοχής" της πολιτείας), υπό το βάρος της λαϊκής οργής. Η καταδίκη της εγκληματικής οργάνωσης, αποτέλεσε μια νίκη της κοινωνικής δημοκρατίας, όμως δεν εξάλειψε και τον "χρυσαυγητισμό" από την Ελλάδα. Η Ελλάδα άλλωστε είναι ενταγμένη σε ένα διεθνές περιβάλλον που σφύζει από συντηρητισμό και ακραία κόμματα, με την Ακροδεξιά να κυριαρχεί σε μία σειρά από χώρες.

Η νέα εκδοχή της Ακροδεξιάς, σύμφωνα με τον ιστορικό Ε. Τραβέρσο[134], είναι μεταφασιστική, και σε πολλές περιπτώσεις διαφέρει από τον κλασικό φασισμό. Ο μεταφασισμός, συνδυάζει τον δεξιό λαϊκισμό με τη ξενοφοβία, ενώ ορισμένες φορές

[133] Χατζηστεφάνου, Α., *Φασισμός Α.Ε.* Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=vEc-mNyZWW4&list=PLQrFgQ5V5kCqo8Ci7YyNSBtTrBnBqJEW0

[134] Traverso, E. (2017). *Τα νέα πρόσωπα του φασισμού*. Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, σ.13-53.

οικειοποιείται τον αριστερό λόγο και ενσωματώσει μέρος των κινημάτων ταυτότητας. Εμφανίζεται πιο "σοβαρός" σε θεσμικό επίπεδο και η ρητορική του είναι κυρίως αντιμεταναστευτική, έχοντας στο στόχαστρό του το Ισλάμ (σε αντίθεση με τον αντισημιτισμό του "παραδοσιακού" ναζισμού[135]).

Η μεταφασιστική ακροδεξιά είναι ευέλικτη και προσαρμόζεται από χώρα σε χώρα. Η κανονικοποίησή της σχετίζεται και με την υποχώρηση των κομμάτων της Αριστεράς (τα σοσιαλημοκρατικά τύπου ΣΥΡΙΖΑ), τα οποία με τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές που ακολούθησαν κατά τη διάρκεια των περιόδων που άσκησαν εξουσία, προκάλεσαν έντονη δυσφορία στις οικονομικά ασθενέστερες τάξεις

Σύμφωνα με τον Γάλλο οικονομολόγο Τομά Πικετί, η προδοσία από τη "Βραχμανική Αριστερά", η οποία μετατράπηκε σε μια παράταξη των μορφωμένων μεσοστρωμάτων, χάνοντας την επαφή που διέθετε παραδοσιακά με την εργατική τάξη, κατεύθυνε τον κόσμο της μικρής και μεσαίας επιχειρηματικότητας στη Δεξιά της Αγοράς, ενώ μεγάλα τμήματα των εργαζόμενων στράφηκαν στην αρπάγη της ακροδεξιάς σαγήνης[136].

[135] Παπαϊωάνου, Κ. (2021). *Άγρια ιστορία για μεγάλα παιδιά*. Αθήνα: Πόλις, σ.253-272.
[136] Παπακωνσταντίνου, Π. (2024). *Το γκρίζο κύμα.* Αθήνα: Τόπος, σ.237-282.

Συμπεράσματα: Το ταξίδι της δημοκρατίας, πέρα από τις στενωπούς της υπαρξιακής απειλής

Η ελληνική δημοκρατία, με τις στρεβλώσεις και τις παθογένειές της, έχει επιδείξει ανθεκτικότητα και υψηλό φρόνημα καθήκοντος στην προάσπιση της ελευθερίας[137], όμως αποτελεί και ένα γερασμένο και κατακερματισμένο σύστημα που προσιδιάζει με τις παρηκμασμένες δυτικές δημοκρατίες που έχει άλλωστε για πρότυπα[138]. Με τα τραύματά της να παραμένουν ανοιχτά, καλείται να πλοηγηθεί σε έναν κόσμο αβεβαιότητας, στον οποίο η νεοφιλελεύθερη αυταρχικότητα επιτίθεται με λύσσα για να επανακτήσει όσα έχασε στις δεκαετίες που το λαϊκό κίνημα έσφυζε από ζωή.

Ο καπιταλιστικός ρεαλισμός μοιάζει να έχει σκεπάσει την ανθρωπότητα, με το πέπλο του, ενσωματώνοντας ιδέες και κινήματα, στη μηχανή του, με την αγορά και την κατανάλωση να θέτουν τα ασαφή όρια μίας παγκόσμιας κοινωνίας που αναζητάει διαρκώς την οικονομική μεγέθυνση, θέτοντας στην άκρη, οποιοδήποτε φραγμό και Νόμο. Είναι δε τόσο ριζωμένος, στην πραγματικότητα που οποιαδήποτε εναλλακτική πρόταση αλλαγής του παραδείγματος, την κάνει να μοιάζει ουτοπική[139].

Σε αυτό το περιβάλλον της αμβλυμμένης ταξικής συνείδησης, η Ελλάδα καλείται να βρει το βήμα της στον νέο, αναδυόμενο κόσμο της ρομποτικής και της τεχνητής νοημοσύνης. Είναι αναγκαία άλλωστε η χάραξη μιας εθνικής στρατηγικής[140] που θα υιοθετήσει τις κοινωνικές πολιτικές που χρειάζονται προκειμένου να μπορέσει να ανταπεξέλθει στα ωστικά κύματα των μεταβολών που φέρνει μαζί της η τέταρτη βιομηχανική επανάσταση. Η απειλή της απώλειας εκατομμυρίων θέσεων εργασίας, με την ανάπτυξη της εξάρτησης του παγκόσμιου παραγωγικού μοντέλου από τις μηχανές και τους

---

[137] Η καταδίκη της ηγεσίας της Χρυσής Αυγής, ως μιας ναζιστικής και εγκληματικής οργάνωσης στις 22 Οκτωβρίου του 2020, έστω και αν έγινε με καθυστέρηση πολλών χρόνων, στη διάρκεια των οποίων άνθρωποι δολοφονήθηκαν και βασανίστηκαν, αποτέλεσε ένα βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση. Η "μαχόμενη" ελληνική δημοκρατία, έγινε ένα με το λαϊκό κίνημα και έβαλε φρένο στην κατεστημένη πολιτική, επιχειρηματική και μιντιακή τάξη, που εξέθρεψε το ναζιστικό φίδι. - Κοντιάδης, Ξ., *Ο θρίαμβος του Κράτους Δικαίου*. Ανακτήθηκε από: https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/thriamvos-tou-kratous-dikaiou/
Εξίσου σημαντική για την ελευθερία του Τύπου, είναι και η πρόσφατη αθώωση ερευνητών δημοσιογράφων, από αγωγές SLAPP. - Τασόπουλος, Γ., *Μία ιστορική δικαστική απόφαση για την ελευθερία του Τύπου και την ερευνητική δημοσιογραφία στην Ελλάδα*. Ανακτήθηκε από: https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/mia-istorikh-dikastikh-apofash-gia-thn-eleftheria-tou-typou-kai-thn-erevnhtikh-dhmosiografia-sthn-ellada/

[138] Σύμφωνα με τον David Runciman, το δυτικό μοντέλο περνάει από μία κρίση μέσης ηλικίας, το οποίο πασχίζει να ανταποκριθεί στις ανάγκες και τις απειλές που κυοφορεί η ανάδυση του νέου κόσμου.
Το αν θα καταφέρει να υπερβεί τα προσκόμματα που του θέτουν οι εσωτερικοί (καιροσκόποι αυταρχικοί ηγετίσκοι) και εξωτερικοί (τεχνολογικοί και περιβαλλοντικοί κίνδυνοι) εχθροί του, εξαρτάται από τα δημοκρατικά αντανακλαστικά που θα επιδείξουν οι πολίτες.
Το μέλλον της ανθρωπότητας εξάλλου, στηρίζεται στις ίδιες τις κοινωνίες. - Runciman, D. (2019). *Έτσι τελειώνει η δημοκρατία;*. Αθήνα: Πατάκης, σ.286-301.
[139] *«Είναι ευκολότερο να φανταστούμε το τέλος του κόσμου παρά το τέλος του καπιταλισμού»* έγραφε ο Φρέντρικ Τζέιμσον. - Fisher, M. (2015). *Καπιταλιστικός ρεαλισμός*. Αθήνα: Futura, σ.7-21.
[140] Ανεξάρτητης από τον ιμπεριαλιστικό εναγκαλισμό, με τον οικονομικό σχεδιασμό να στοχεύει στην ανοικοδόμηση του παραγωγικού μοντέλου με σοσιαλιστικό προσανατολισμό, μέσω της χάραξης πολιτικών αποεμπορευματοποίησης των ζωτικών υποδομών της χώρας και την επανεθνικοποίησή τους προς όφελος των λαϊκών αναγκών. - Καλτσώνης, Δ. (επιμ.) (2023*). Μπορεί η Ελλάδα εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης;*. Αθήνα: Τόπος, σ. 171-179.

αλγορίθμους, δεν αποτελεί φυσικά κίνδυνο μόνο για την Ελλάδα. Η χώρα μας πάντως θα κληθεί σύντομα να υπερβεί τα όρια του ελλειμματικού εαυτού της.

Ο κίνδυνος να ξεσπάσουν ανεξέλεγκτες κοινωνικές εκρήξεις, από εργαζόμενους που θα πεταχτούν εκτός της αγοράς εργασίας, είναι ορατός, ενώ στην πόλωση που θα λάβει χώρα[141], η δημοκρατία οφείλει να παραμερίσει τα ταξικά της χαρακτηριστικά και να καλλιεργήσει το έδαφος της κοινωνικής ειρήνης, προάγοντας τη δικαιοσύνη για όλους, αξιοποιώντας τα θετικά της τεχνολογίας για την προώθηση της ευημερίας και τη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής.

Βέβαια, η γοητεία που ασκεί στο κατεστημένο, η ενίσχυση των εξουσιών τους, μέσα από την αξιοποίηση των τεχνολογικών εφαρμογών, είναι μεγάλος. Ήδη κυβερνήσεις σε όλο τον κόσμο χρησιμοποιούν τους αλγορίθμους και την τεχνητή νοημοσύνη, με σκοπό την πειθάρχηση των κοινωνιών τους, τον έλεγχο της συμπεριφοράς τους, αλλά και την απόσπαση της συναίνεσής τους στα πολιτικά παιχνίδια στα οποία εμπλέκονται[142].

Η τεχνολογία αιχμής χρησιμοποιείται στο πεδίο της κατασκοπείας, της καταστολής και στον πόλεμο[143], καθιστώντας τα δυστοπικά σενάρια ταινιών επιστημονικής φαντασίας,

---

[141] Είναι εύλογο, ότι οι απόβλητοι της νέας εποχής, οι άνθρωποι που θα θεωρηθούν περιττοί και θα αντικατασταθούν από τα ρομπότ και την Artificial Intelligence (AI), θα δυσφορήσουν και θα εξεγερθούν. Η κατεύθυνση που θα πάρουν τα κινήματα (νεοφασιστική ή επαναστατική) εξαρτάται από το πλαίσιο της ιστορικής συγκυρίας. Το σίγουρο είναι ότι οι κοινωνίες του όχι και τόσο μακρινού μέλλοντος, κάτω από την πίεση της τεχνολογικής επέλασης, θα κληθούν να πάρουν μια απόφαση, για τον εάν θα σπάσουν τα ταξικά δεσμά τους και θα αποζητήσουν την επανασύσταση ενός σοσιαλιστικού κόσμου ή θα υπομείνουν καρτερικά τη διαιώνιση της αναλώσιμης ζωής τους. Σε αυτό το πνεύμα ανησυχίας, με τις φωνές του (Eat the Rich) να πληθαίνουν, πολλοί δισεκατομμυριούχοι εμφανίζονται θορυβημένοι, και προτείνουν την υιοθέτηση ενός ικανοποιητικού Βασικού Εισοδήματος, για όλους, προκειμένου να μετριαστούν κάπως οι όποιοι κραδασμοί για τους ίδιους.-Bauman, Z. (2005). *Σπαταλημένες ζωές*. Αθήνα: Κατάρτι, σ.155-216.
Επίσης, - *Γιατί το Α.Ι. δεν θα καταστρέψει την ανθρωπότητα (μάλλον). Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=HTLHEDv_0AA*

[142] Ενδεικτικά, ρομποτικές συσκευές παρακολούθησης, χρησιμοποιούνται τόσο σε φιλελεύθερα όσο και σε αυταρχικά καθεστώτα, για την επιτήρηση των πληθυσμών τους. - Παπακωνσταντίνου, Π. (2020). *Άνθρωποι και ρομπότ*. Αθήνα: Λιβάνης, σ.198-232.

Στο όνομα της αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας, όλοι οι πολίτες θεωρούνται δυνητικά απειλή για το σύστημα και γι' αυτό πρέπει οι κινήσεις και οι δραστηριότητές τους να καταγράφονται συνεχώς.
Επιπρόσθετα, οι σύγχρονες δημοκρατίες είναι κοινωνίες του ελέγχου, στο πλαίσιο της παγκόσμιας αυτοκρατορίας της επιτήρησης. Keane, J. (2023*). Σύντομη ιστορία της δημοκρατίας*. Αθήνα: Μεταίχμιο, σ.185-258.

Η παγκόσμια ελίτ, γίνεται πανοπτική, ενώ με τη βοήθεια των αλγορίθμων, μαθαίνει τις προτιμήσεις των χρηστών του διαδικτύου, για να αποσπάσει τα δεδομένα που χρειάζεται για να διαμορφώσει εκ νέου τα καταναλωτικά και πολιτικά πρότυπα συμπεριφοράς. - Rieder, B. (2021). *Πέραν της επιτήρησης. Πως "σκέφτονται" οι αγορές και οι αλγόριθμοι*. Αθήνα: Πλέθρον, σ.7-40.

Οι ίδιοι οι χρήστες των ΜΚΔ, όπως είναι το Facebook, μέσω της αλληλεπίδρασής τους με την αλγοριθμική μηχανή της πλατφόρμας, πέρα από τη δωρεάν εργασία που παράγουν (με το να τροφοδοτούν τον αλγόριθμο με στοιχεία τον εξελίσσουν), προσφέρουν σε πολιτικούς και διαφημιστές πολύτιμες πληροφορίες για τον εαυτό τους. Χαρακτηριστικό είναι το σκάνδαλο της Cambridge Analytica, με τη συλλογή προσωπικών δεδομένων, χωρίς να υπάρχει οποιαδήποτε συγκατάθεση, για πολιτική διαφήμιση.
Τα προσωπικά δεδομένα είναι τα πλέον πολύτιμα, όπως δείχνει και η εκμετάλλευσή τους από τις εταιρείες πληροφορικής, ενώ για πολλούς θεωρούνται τόσο πολύτιμα, όσο ήταν το πετρέλαιο τον 20ο αιώνα. - Ramonet, I. (2017). *Η Αυτοκρατορία της επιτήρησης*. Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, σ.100-180.

[143] Συστήματα τεχνολογίας, τύπου Predator, χρησιμοποιούνται ευρέως, για την κατασκοπεία κρατών, ενώ ήδη μη επανδρωμένα οχήματα, τα λεγόμενα drones, χρησιμοποιούνται στην καταστολή του πλήθους ή δολοφονούν αμάχους σε εμπόλεμες περιοχές του κόσμου (όπως συμβαίνει στην Γάζα για παράδειγμα).

σε πραγματικότητα. Μπροστά στις τιτάνιες τεχνολογικές μεταβολές, οι άνθρωποι αδυνατούν να παρακολουθήσουν τις εξελίξεις και περιορίζουν τους εαυτούς τους στην ιδιωτική σφαίρα της απομόνωσης και της παραίτησης. Στη θέση των συλλογικών δράσεων, αναπτύσσονται θεωρίες συνωμοσίας, σε μια απέλπιδα προσπάθεια μερίδας του λαού, να μπορέσει να βρει ένα παρηγορητικό στήριγμα απέναντι σε έναν απρόσωπο και εχθρικό κόσμο[144].

Η εποχή της ψηφιακής εποχής, είναι αυτή στην οποία εδραιώνονται οι νέες εικονικές αυτοκρατορίες των πανίσχυρων πολυεθνικών εταιρειών τεχνολογικής αιχμής (Facebook, Microsoft, Apple, Google, Amazon), που υπόσχονται την απελευθέρωση του ανθρώπινου νου από τη βάσανο της καθημερινής ρουτίνας, μόνο και μόνο για να την εγκλωβίσουν στη φυλακή του κίβδηλου κόσμου τους[145].

Τα πράγματα δεν εξελίσσονται ομαλά για την ανθρωπότητα και σε σχέση με την ειρηνική της συμβίωση με τον πλανήτη. Το συντηρητικό πισωγύρισμα των κοινωνιών, έχει φέρει ξανά στην ημερήσια ατζέντα, τον κίνδυνο ενός γενικευμένου πολέμου, με τον πυρηνικό όλεθρο να φαντάζει με ένα άκρως πιθανό ενδεχόμενο. Αυταρχικές κυβερνήσεις διαθέτουν πρόσβαση σε όπλα μεγάλης ισχύος, που μπορούν να καταστρέψουν το πλανητικό οικοσύστημα και να εξαφανίσουν όλα τα είδη ζωής από την επιφάνεια της Γης.

Επιπρόσθετα, η μη βιώσιμη και αδηφάγα ανάπτυξη του καπιταλιστικού μοντέλου, καταστρέφει ανεπανόρθωτα τη χλωρίδα και την πανίδα του περιβάλλοντος (δηλαδή την βιοποικιλότητα), δημιουργώντας μάλιστα όλα εκείνα τα ακραία φαινόμενα της αδιάλειπτης αυξομείωσης των θερμοκρασιών, που συνθέτουν αυτό που οι επιστήμονες ονομάζουν κλιματική κρίση.

Οι ανθρώπινες δραστηριότητες, μέσω των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, προκάλεσαν την υπερθέρμανση του πλανήτη[146], ενώ στις μέρες μας συνεχίζεται η αυξητική

- Παπακωνσταντίνου, Π. (2020). *Άνθρωποι και ρομπότ.* Αθήνα: Λιβάνης, σ.233-272.

[144] Σε έναν κόσμο, που κυριαρχεί η απρόσωπη γραφειοκρατία και οι κεντρικές πολιτικές που επηρεάζουν τις κοινωνίες, πηγάζουν από υπερεθνικά κέντρα εξουσίας, απροσπέλαστα για τον μέσο πολίτη, είναι φυσικό να δημιουργείται σύγχυση στο μυαλό, με τους ανθρώπους να προσπαθούν να βγάλουν νόημα μέσα από το παράλογο. Σε αυτό συμβάλει βέβαια και ο αρνητικός για τους λαούς, συσχετισμός δύναμης, με τις ελίτ να καλλιεργούν την απαιδευσιά που κάνει πιο εύκολο τον έλεγχο των μαζών, μέσω της ιδιωτικοποίησης της παιδείας, η οποία καθίσταται σε ένα πολύ ακριβό σπορ.

-Λένης, Δ., *Θεωρίες Συνωμοσίας & Συνωμοσίες / Η Εξουσία και η Αλήθεια*. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=h5hf-_8LXB0

[145] Οι σύγχρονοι "θεοί" του πλούτου, επιθυμούν τη δημιουργία ενός υβριδικού κόσμου, όπου η διασύνδεση ανθρώπου και μηχανής θα είναι αξεδιάλυτη. Ολοένα και μεγαλύτερος αριθμός ανθρώπων περνάει τον χρόνο του αποκλειστικά στο διαδίκτυο, αποκλείοντας τον εαυτό του από τον αληθινό κόσμο, μένοντας αυτοβούλως δέσμιος της εικονικής φυλακής του.

Οι άνθρωποι παγιδευμένοι σε ένα περιβάλλον λογοκρισίας και διάδοσης ψευδών ειδήσεων, γίνονται εύκολα θύματα στη ρητορική μίσους και στη σκοταδιστική προπαγάνδα των διάφορων κέντρων εξουσίας (το Ισραήλ για παράδειγμα έχει ισχυρή παρουσία στα ΜΚΔ). Η υπόσταση του πολίτη έχει εκφυλιστεί σε αυτή του "εξαρτημένου" χρήστη, με διττό αρνητικό αποτέλεσμα: αφενός την ενίσχυση των ψηφιακών μονοπωλίων και αφετέρου την αφυδάτωση των κινηματικών και συλλογικών δράσεων.

- Μαυρόπουλος, Α., *Προς ένα νέο υβριδικό κόσμο ανθρώπων και μηχανών Τεχνητής Νοημοσύνης*. Ανακτήθηκε από: https://www.imerodromos.gr/pros-ena-neo-yvridiko-kosmo-anthropon-kai-michanon-technitis-noimosynis-toy-ant-mayropoyloy/

[146] Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC), η θερμοκρασία της επιφάνειας του πλανήτη έχει αυξηθεί κατά 1,1°C, το χρονικό διάστημα 2011-2020, συγκριτικά με την περίοδο 1850-1900.

- Λέανδρος, Ν. (2024). *Ο κόσμος μας πρέπει να αλλάξει*. Αθήνα: Gutenberg, σ.40-65.

τάση των παγκόσμιων εκπομπών, με τρόπο ανισομερή και μη βιώσιμο μεταξύ των κρατών[147]. Παρά, τις εξαγγελίες για την υιοθέτηση πολιτικών βιώσιμης ανάπτυξης, οι συνολικές εκπομπές του άνθρακα έχουν ανοδική πορεία[148]. Η αύξηση της μέσης θερμοκρασίας της Γης, απειλεί να μετασχηματίσει τον πλανήτη ριζικά, καθιστώντας τον μη κατοικήσιμο.

Προκαλεί μεταξύ άλλων το φαινόμενο των mega-fires[149], το λιώσιμο των πάγων (δηλαδή του permafrost εδάφους της Ανταρκτικής, της Σιβηρίας και του Καναδά), την αύξηση της στάθμης του νερού, αλλά και την εκτεταμένη ξηρασία και λειψυδρία, σε διάφορες περιοχές του κόσμου, απομακρυσμένες μεταξύ τους, που έχουν όμως κοινό, την επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης για τους λαούς τους.

Η περιβαλλοντική καταστροφή προκαλεί επισιτιστικές κρίσεις, με ολόκληρους πληθυσμούς να αδυνατούν να εξασφαλίσουν τη διατροφή τους, ιδιαίτερα οι φτωχοί λαοί της Αφρικής. Οι αρνητικές συνέπειες της ανθρώπινης δραστηριότητας[150], δεν αφορούν μόνο το κλίμα, αλλά συμβάλλουν και στην εξάπλωση νέων ιών, όπως είναι ο κορονοϊός.

Χρειάζεται η ριζική ανοικοδόμηση του κόσμου μας, ώστε ο φυσικός πλούτος του να κληροδοτηθεί με ασφάλεια, στις μελλοντικές γενιές. Έτσι κι αλλιώς είναι το μοναδικό σπίτι που διαθέτουμε. Η προστασία της Γης είναι μονόδρομος για την ανθρωπότητα και το μέγιστο αγαθό που πρέπει να διαφυλάξει η δημοκρατία των λαών.

Σε αυτό λοιπόν το επισφαλές περιβάλλον, η ελληνική δημοκρατία οφείλει να γκρεμίσει τους φράχτες που της έχει επιβάλει η αρχιτεκτονική του κεφαλαίου και να ανακαλύψει από την αρχή τις θεμελιακές της αξίες. Χρειάζεται να απεκδυθεί τον αστικό της μανδύα και να γίνει ξανά το πολίτευμα των καταφρονημένων, εκείνο που δίνει φωνή στους καταπιεσμένους και διασφαλίζει την ουσιαστική συμμετοχή των πολιτών στη λήψη των αποφάσεων[151].

---

[147] Η Δύση έχει το μεγαλύτερο ενεργειακό αποτύπωμα διαχρονικά, αν και οι αναπτυσσόμενες δυνάμεις, όπως η Κίνα (βρίσκεται στην πρώτη θέση όσον αφορά τις συνολικές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα) και οι "αυτοκρατορίες του πετρελαίου" (Κατάρ), συμβάλουν και αυτές από τη μεριά τους στη διόγκωση του προβλήματος.
Απαιτείται λοιπόν μια συνολική συνεργασία μεταξύ των κρατών, με δίκαιη κατανομή των υποχρεώσεων, στην προσπάθεια αναχαίτισης του περιβαλλοντικού κινδύνου.
- Λέανδρος, Ν. (2024). *Ο κόσμος μας πρέπει να αλλάξει*. Αθήνα: Gutenberg, σ.40-65.

[148] -Το Πρωτόκολλο του Κιότο και η Συμφωνία των Παρισίων.-
Μεταξύ 2000 και 2020, οι εκπομπές ρύπων αυξήθηκαν κατά 10 δις μετρικούς τόνους. - Λέανδρος, Ν. (2024). *Ο κόσμος μας πρέπει να αλλάξει*. Αθήνα: Gutenberg, σ.40-65.

[149] Ακόμη και τα φυσικά φαινόμενα έχουν ταξικό χαρακτήρα, τουλάχιστον ως προς τις συνέπειες που βιώνουν ανισοβαρώς οι κοινωνίες συγκριτικά με τους ισχυρούς. Υποβαθμισμένες αστικές συνοικίες είναι για παράδειγμα πιο ευεπίφορες στις καταστροφικές επιπτώσεις μίας καταιγιστικής βροχόπτωσης σε σχέση με μια καλά προφυλαγμένη μεγαλοαστική περιοχή.
- Λέανδρος, Ν. (2024). *Ο κόσμος μας πρέπει να αλλάξει*. Αθήνα: Gutenberg, σ.40-65.

[150] Η ανθρώπινη επίδραση πάνω στη μορφολογία του πλανήτη, έχει κάνει ορισμένους επιστήμονες να μιλούν για μια νέα γεωλογική εποχή που την ονομάζουν Ανθρωπόκαινο. - Λέανδρος, Ν. (2024). *Ο κόσμος μας πρέπει να αλλάξει.* Αθήνα: Gutenberg, σ.40-65.
Επίσης, σχεδόν οι μισές χώρες του κόσμου, υπέστησαν τουλάχιστον δύο μήνες με θερμοκρασίες υψηλού κινδύνου. - *Τα ορυκτά καύσιμα προκάλεσαν καύσωνες διαρκείας το 2024 σε όλο τον πλανήτη*. Ανακτήθηκε από: https://www.efsyn.gr/periballon/457984_ta-orykta-kaysima-prokalesan-kaysones-diarkeias-2024-se-olo-ton-planiti#goog_rewarded

[151] Είναι ζωτικής σημασίας για την ελληνική πολιτεία, η δυναμική σύμπλευση της αντιπροσωπευτικής με την άμεση δημοκρατία, η οποία θα περιλαμβάνει την κατάργηση των πολυτελών προνομίων που χαίρουν οι

Υπηρετώντας τις ανάγκες της κοινωνίας, η αυταρχική δημοκρατία παύει να υφίσταται, ριζοσπαστικοποιείται, καθίσταται περισσότερο επαναστατική απέναντι στους εχθρούς της[152], πιο μαχητική απέναντι στις υπαρξιακές απειλές των καιρών μας. Η συμπόρευση της επαναστατικής δημοκρατίας, με το λαϊκό κίνημα, μπορεί να γίνει με τη σύναψη ενός νέου κοινωνικού συμβολαίου[153], το οποίο θα έχει ως δομικό του θεμέλιο, την δικαιοσύνη στην κατανομή του κοινωνικού πλούτου, την εξάλειψη των ταξικών ανισοτήτων και την εμβάθυνση της ελευθερίας, μέσω του εκδημοκρατισμού του κρατικού μηχανισμού[154].

Η ελληνική δημοκρατία θα σφυρηλατήσει την πραγματική της ταυτότητα, όταν πάψει να είναι η εθελόδουλη "βολική" σύμμαχος, το προτεκτοράτο που άγεται και φέρεται σύμφωνα με τις ανάγκες των ευρωπαϊκών αγορών και τα συμφέροντα του αμερικανικού κεφαλαίου[155] και αρχίσει να χαράζει τη δική της εθνική στρατηγική. Με μια συμπεριληπτική

κυβερνώντες, τον περιορισμό των βουλευτικών μισθών στα επίπεδα ενός μέσου εργαζόμενου, έτσι ώστε η πολιτική να πάψει να αποτελεί το σκαλοπάτι της κοινωνικής ανέλιξης, πάνω στην οποία θα πατήσει κάποιος τυχοδιώκτης για να ενσωματωθεί στην αστική ελίτ.
Επίσης, η πλήρης αιρετότητα των αντιπροσώπων του λαού σε όλες τις καίριες θέσεις, θα πρέπει να συνδυάζεται με την απρόσκοπτη ελευθερία των πολιτών να ελέγχουν τους αιρετούς τους, μέσω της εναλλαγής τους και της ανάκλησής τους, ανά πάσα στιγμή, χωρίς πολυδαίδαλες γραφειοκρατικές διαδικασίες που περιορίζουν τη λαϊκή βούληση. - Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας.* Αθήνα: Τόπος, σ.102,103.

[152] Στην προσπάθεια εκδημοκρατισμού της ελληνικής κοινωνίας, είναι βέβαιο ότι οι ανάγκες του λαού θα έρθουν αντιμέτωπες με τα συμφέροντα της αστικής τάξης και των βραχιόνων της.
Ο εκδημοκρατισμός των σωμάτων ασφαλείας και του στρατού, καθώς και η κοινωνικοποίηση των ΜΜΕ, πρέπει να αποτελούν προτεραιότητα στο πλαίσιο ανάπτυξης της επαναστατικής δημοκρατίας, όσο δύσκολο κι αν φαντάζει κάτι τέτοιο, εξαιτίας των ακροδεξιών ζιζανίων που εμφιλοχωρούν στις τάξεις του κρατικού μηχανισμού και της παρακρατικής αποφυάδας του. -Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Τόπος, σ.41-70.

[153] Η αποτυχία των αγορών να ανταποκριθούν στις υπαρξιακές απειλές που πλήττουν την ανθρωπότητα, εκτός από την αδυναμία της ατομοκεντρικής λογικής που εκφράζει ο νεοφιλελευθερισμός, ενισχύει ακόμη περισσότερο την ανάγκη για πραγματική στήριξη του Κοινωνικού Κράτους. Του κράτους δηλαδή που θα παρέχει στην κοινωνία, τις απαραίτητες υποδομές που εκείνη χρειάζεται (χρηματοδότηση της δημόσιας υγείας και παιδείας) για την αντιμετώπιση της πολλαπλής κρίσης.
- Χριστόπουλος, Δ. (επιμ.) (2023). *Που πηγαίνει η μεταπολίτευση;*. Αθήνα: Πόλις, σ. 74-77.

[154] Για τον εκδημοκρατισμό του κράτους, μια πιο ριζοσπαστική πρόταση από την αναθεώρηση, είναι η υιοθέτηση ενός νέου Συντάγματος, μέσω της σύγκλησης μιας Συντακτικής Συνέλευσης που θα αφουγκράζεται τη λαϊκή βούληση και θα υπερασπίζει τα ασθενέστερα στρώματα.
- Καλτσώνης, Δ. (2014). *Εναλλακτικές συνταγματικές προσεγγίσεις για την Ελλάδα της κρίσης*. Ουτοπία 106, σ.85-94.

Στο ελληνικά Συντάγματα απουσιάζουν οι διατάξεις που ευνοούν τους θεσμούς της άμεσης δημοκρατίας. Διαχρονικά η εθνική αστική τάξη έχει επιδείξει δυσπιστία και φόβο στη δημοκρατική λειτουργία (η οποία εκδηλώνεται και μέσω του άρθρου 44 παρ. 2 σχετικά με τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος, το οποίο αποφασίζεται με κυβερνητική πρωτοβουλία) , ενώ τα τελευταία χρόνια έχει γίνει ακόμη πιο επιθετική απέναντί της. Η θεσμοθέτηση του άρθρου 73 παρ. 6, στην αναθεώρηση του Συντάγματος του 2019, που εισάγει τη λαϊκή νομοθετική πρωτοβουλία, παρά τις αδυναμίες του (ενδεικτικά: περιοριστικός για την εφαρμογή του νόμου είναι ο αριθμός των 500.000 υπογραφών που χρειάζεται για την κατάθεσή του στη Βουλή) αποτελεί το προοδευτικό μονοπάτι πάνω στο οποίο οφείλει να βαδίσει η κοινωνία, σε αντίθεση με τον εκτραχηλισμό που εμφανίζει τελευταία, το δημοκρατικό πολίτευμα.
Για παράδειγμα, η επιδείνωση της περιστολής των ελευθεριών αποτυπώθηκε πρόσφατα με τη θέσπιση του δρακόντειου νόμου για τον περιορισμό των διαδηλώσεων (Ν.4703/2020), αλλά και τη ψήφιση του νόμου για την πανεπιστημιακή αστυνομία (Ν.4777/2021).
- Καλτσώνης, Δ. (2021). *Η λαϊκή νομοθετική πρωτοβουλία (άρθρο 73 παρ. 6 του Συντάγματος) και ο φόβος ενώπιον της δημοκρατίας*. Syntagma Watch. Ανακτήθηκε από: https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/i-laiki-nomothetiki-prwtovoulia-kai-o-fovos-enwpion-ths-dhmokratias/

[155] Για τη σημασία της εθελοδουλείας στην παθητική στάση υποταγής που επιδεικνύουν οι άνθρωποι σε

πολιτική που θα προάγει την ευημερία των πολιτών της[156] και θα συνεργάζεται αγαστά με τους γείτονές της, στο πλαίσιο μιας συμμαχίας των λαών που θα επιλέγουν την ειρήνη και όχι τον πόλεμο[157]. Αυτό είναι το μονοπάτι που θα οδηγήσει την Ελλάδα στη σωστή πλευρά της Ιστορίας.

διάφορους ηγετίσκους. - Πουλής, Κ., *Η κρυφή γοητεία της εθελοδουλείας*. Ανακτήθηκε από: https://thepressproject.gr/i-krufi-goiteia-tis-ethelodouleias/

[156] Δημοκρατική είναι αυτονόητα η πολιτεία που προασπίζει τις ελευθερίες και τα δικαιώματα όλων των πολιτών της, ανεξάρτητα από τη σεξουαλική, πολιτική και θρησκευτική τους ταυτότητα. Στην εποχή της ακροδεξιάς φρενίτιδας, η επαναστατική δημοκρατία είναι διαθεματική και τοποθετεί την έμφυλη, φυλετική και σεξουαλική καταπίεση στη ταξική της βάση. - *Έχει πράγματι ξεφύγει η «w0ke ατζέντα»;*. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=you2zqTzKZI&t=905s

[157] Μια καλή αρχή για τον ελληνικό λαό θα ήταν να απαιτήσει από το κράτος και τους επιχειρηματίες/εφοπλιστές του, να μη συμμετέχουν στη σφαγή αμάχων, παιδιών και γυναικών, που πραγματοποιείται στο όνομά του. Τέλος, η απεμπλοκή της Ελλάδας από τον ιμπεριαλιστικό μηχανισμό του ΝΑΤΟ, και η απεγκατάσταση των στρατιωτικών βάσεων από τα εδάφη της, όσο δύσκολη κι αν φαντάζει, χρειάζεται να μπει στη προμετωπίδα του δημοκρατικού κινήματος. Σε μια πραγματική δημοκρατία δεν έχει θέση το αιματοκύλισμα των λαών του κόσμου. Η ταξική συνείδηση και η διεθνική αλληλεγγύη είναι υπέρτερη του εθνικισμού.

- Βαρουφάκης, Γ., Γολέμης, Χ. & Κουβελάκης, Σ. (2024). *Η επικίνδυνη παρακμή της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Τόπος, σ.10-85.

Βιβλιογραφία – Πηγές

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αθανασοπούλου, Μ. (2019). *Δημοκρατία, βία και εξουσία*. Αθήνα: Γκοβόστης.

Βαρουφάκης, Γ., Γολέμης, Χ. & Κουβελάκης, Σ. (2024). *Η επικίνδυνη παρακμή της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Τόπος.

Βλαχόπουλος, Σ. (2024). *Δικαιοσύνη: ένα βήμα μπροστά και ένα πίσω*. Syntagma Watch. Ανακτήθηκε από: https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/dikaiosyni-ena-vhma-mprosta-kai-ena-pisw/

Γουσέτης, Ι. (2024). *Αστυνομία, βία και δικαιώματα*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Ανακτήθηκε από: https://www.hlhr.gr/wp-content/uploads/2024/09/PB_EL_e-book_2nd.pdf

Δημουλάς, Κ. & Κουζής, Γ. (επιμ.) (2018). *Κρίση και κοινωνική πολιτική*. Αθήνα: Τόπος.

Καλτσώνης, Δ. (2014). *Δίκαιο, οικονομική κρίση και δημοκρατία*. Αθήνα: Τόπος.

Καλτσώνης, Δ. (2014). *Εναλλακτικές συνταγματικές προσεγγίσεις για την Ελλάδα της κρίσης*. Ουτοπία 106, 85-94.

Καλτσώνης, Δ. (2014). *Ο Μαρξισμός στον 21ο αιώνα και η δημοκρατία*. Μαρξιστική Σκέψη 15, 204-218.

Καλτσώνης, Δ. (2016). *Τι είναι το Κράτος; Τι Δημοκρατία χρειαζόμαστε*;. Αθήνα: Τόπος.

Καλτσώνης, Δ. (2018). *Ο Μαρξ και οι σύγχρονες δημοκρατίες*. Ουτοπία 127, 75-80.

Καλτσώνης, Δ. (2021). *Η λαϊκή νομοθετική πρωτοβουλία (άρθρο 73 παρ. 6 του Συντάγματος) και ο φόβος ενώπιον της δημοκρατίας*. Syntagma Watch. Ανακτήθηκε από: https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/i-laiki-nomothetiki-prwtovoulia-kai-o-fovos-enwpion-ths-dhmokratias/

Καλτσώνης, Δ. (επιμ.) (2023). *Μπορεί η Ελλάδα εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης;*. Αθήνα: Τόπος.

Καλτσώνης, Δ. & Ντομίνγκες Λόπες, Ε. (2024). *Το Μέλλον της Δημοκρατίας*. Αθήνα: Τόπος.

Καψάλης, Α., Κουμαριανός, Β. & Κουραχάνης, Ν. (επιμ.) (2022). *Κοινωνική πολιτική, αυταρχικός νεοφιλελευθερισμός και πανδημία*. Αθήνα: Τόπος.

Κοντιάδης, Ξ. (2020). *Ο θρίαμβος του Κράτους Δικαίου*. Syntagma Watch. Ανακτήθηκε από: https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/thriamvos-tou-kratous-dikaiou/

Κουζής, Γ. (2022). *Η μεγάλη εργασιακή απορρύθμιση*. Αθήνα: Τόπος.

Κουραχάνης, Ν. (2019). *Από την κοινωνική στην οικονομική ιδιότητα του πολίτη: Αντικατοπτρισμοί στις μεταμορφώσεις του κράτους ευημερίας*. Κοινωνιολογική Επιθεώρηση, 5-6, 157-175.

Λέανδρος, Ν. (2024). *Ο κόσμος μας πρέπει να αλλάξει*. Αθήνα: Gutenberg.

Λιόσης, Β. (2024). *Μισός αιώνας από τη Μεταπολίτευση*. Αθήνα: ΚΨΜ.

Μαλιχούδης, Σ. *Τα μελανά σημεία της λίστας Πέτσα*. Solomon. Ανακτήθηκε από: https://wearesolomon.com/el/mag/format-el/reportaz/ta-melana-shmeia-ths-listas-petsa/

Μάτσα, Κ. (2018). *Τα ναρκωτικά ως μέσο κοινωνικού ελέγχου*. Ουτοπία 126, 63-67.

Μεγαλοοικονόμου, Θ. (2018). *Απορρύθμιση της εργασίας, ψυχική υγεία, κοινωνικός έλεγχος*. Ουτοπία 126, 69-90.

Μπάκουλη, Ν. (2024). *Η Ελλάδα και οι σχεδόν 1000 καταδίκες για παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων*. News24/7. Ανακτήθηκε από: https://www.news247.gr/magazine/reportage/i-ellada-kai-oi-sxedon-1000-katadikes-gia-paraviasi-anthropinon-dikaiomaton/

Παπαϊωάνου, Κ. (2021). *Άγρια ιστορία για μεγάλα παιδιά*. Αθήνα: Πόλις.

Παπακωνσταντίνου, Π. (2020). *Άνθρωποι και ρομπότ*. Αθήνα: Λιβάνης.

Παπακωνσταντίνου, Π. (2024). *Το γκρίζο κύμα*. Αθήνα: Τόπος.

Πουλής, Κ. (2011). *Η κρυφή γοητεία της εθελοδουλείας*. Αθήνα: The Press Project. Ανακτήθηκε από: https://thepressproject.gr/i-krufi-goiteia-tis-ethelodouleias/

Πουλόπουλος, Χ. (2012). *Οικονομική κρίση, κατάχρηση ουσιών και κοινωνικός αποκλεισμός*. Ουτοπία 99, 49-59.

Ρούσης, Γ. (2022). *Αστική Δημοκρατία*. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.

Στραβελάκης, Ν. & Τσούκαλης, Π. (2024). *Πολιτικές διαιρετικές τομές στην Ελλάδα, 1980-2019: η "Βραχμανική Αριστερά" και οι επιπτώσεις της κρίσης & Επίμετρο: Ελλάδα, 1974-2023- Ένα σημείωμα για το οικονομικό υπόβαθρο*. Στο Gethin, A., Martinez Toledano, C. &Piketty, T. (επιμ.), *Πολιτικές, διαιρετικές τομές και κοινωνικές ανισότητες* (σ.369-416 & 417-431). Αθήνα: Τόπος. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2021).

Τασόπουλος, Γ. (2024). *Μία ιστορική δικαστική απόφαση για την ελευθερία του Τύπου και την ερευνητική δημοσιογραφία στην Ελλάδα*. Syntagma Watch. Ανακτήθηκε από: https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/mia-istorikh-dikastikh-apofash-gia-thn-eleftheria-tou-typou-kai-thn-erevnhtikh-dhmosiografia-sthn-ellada/

Τσαραπατσάνης, Δ. (2023). *Προς μια μετεκλογική αυταρχική πλουτοκρατία;*. Αθήνα: Eteron. Ανακτήθηκε από: https://eteron.org/pros-mia-meteklogiki-aytarchiki-ploytokratia/

Χατζηστεφάνου, Α. (2009). *Δεκέμβρης '08. Ιστορία ερχόμαστε... Κοίτα τον ουρανό*. Αθήνα: Λιβάνης.

Χατζηστεφάνου, Α. (2022). *Προπαγάνδα και παραπληροφόρηση*. Αθήνα: Τόπος.

Χατζηστεφάνου, Α. (2024). *Οι Δημοκρατικοί έμοιασαν στο κτήνος. Και το κτήνος τους έφαγε*. Αθήνα: Infowar. Ανακτήθηκε από: https://info-war.gr/oi-dimokratikoi-emoiasan-sto-ktinos-k/

Χατζηστεφάνου, Α. (2024). *Ο Τζόκερ σκότωσε τον CEO*. Αθήνα: Infowar. Ανακτήθηκε από: https://info-war.gr/%ce%bf-%cf%84%ce%b6%cf%8c%ce%ba%ce%b5%cf%81-

%cf%83%ce%ba%cf%8c%cf%84%cf%89%cf%83%ce%b5-%cf%84%ce%bf%ce%bd-ceo/

Χριστόπουλος, Δ. (2023). Συνέντευξη: *Η μήτρα των προβλημάτων της Ελλάδας είναι η Δικαιοσύνη* (επιμ. Ιωάννα Δρόσου). Αθήνα: Εποχή. Ανακτήθηκε από: https://www.epohi.gr/article/45660/dhmhtrhs-hristopoylos-h-mhtra-ton-provlhmaton-ths-elladas-einai-h-dikaiosynh

Χριστόπουλος, Δ. (επιμ.) (2023*). Που πηγαίνει η μεταπολίτευση;*. Αθήνα: Πόλις.

Μεταφρασμένα στα Ελληνικά

Baudrillard, J. (1980). *Ρέκβιεμ για τα Μέσα Επικοινωνίας* (μτφρ. Άρης Μαραγκόπουλος). Αθήνα: Ελεύθερος Τύπος. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1971).

Bauman, Z. (2005). *Σπαταλημένες ζωές* (μτφρ. Μάρκος Καρασαρίνης και επιμ. Παντελής Ε. Λέκκας). Αθήνα: Κατάρτι. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2004).

Benjamin, W. (2023). *Για μια κριτική της βίας. Για την έννοια της ιστορίας* (μτφρ. Χρήστος Μαρσέλλος). Αθήνα: Έρμα. (Τα πρωτότυπα έργα εκδόθηκαν το 1921 και το 1940).

Chomsky, N. (1999). *Η Νέα Παγκόσμια Τάξη* (μτφρ. Νίκος Β. Αλεξίου). Αθήνα: Ελεύθερος Τύπος. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1993).

Chomsky, N. (1997). *Τα ΜΜΕ ως όργανο κοινωνικού ελέγχου και επιβολής* (μτφρ. Νότης Πάτσαλος). Αθήνα: Ελεύθερος Τύπος. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1997).

Ferrajoli, L. (1985). *Αυταρχική Δημοκρατία και κριτική της πολιτικής* (μτφρ. Δημήτρης Δεληολάνης). Αθήνα: Σύγχρονη Σκέψη. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1978).

Fisher, M. (2015*). Καπιταλιστικός ρεαλισμός* (μτφρ. Θέμης Πανταζάκος και επιμ. Μιχάλης Παπαρούνης). Αθήνα: Futura. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2008).

Keane, J. (2023). *Σύντομη ιστορία της δημοκρατίας* (μτφρ. Γιώργος Μαραγκός και επιμ.Αρετή Μπουκάλα). Αθήνα: Μεταίχμιο. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2022).

Labica, G. (2014). *Η βία; Ποια βία;* (μτφρ. Χρήστος Βαλλιάνος και Τάσος Μπέτζελος). Αθήνα: Εκτός Γραμμής. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2014).

Lazzarato, M. (2014). *Η κατασκευή του χρεωμένου ανθρώπου* (μτφρ. Γιώργος Καράμπελας). Αθήνα: Αλεξάνδρεια. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2011).

Mbembe, A. (2020). *Νεκροπολιτική* (μτφρ. Γιώργος Χαρλαμπίτας και Μαρία Ουζούνη). Αθήνα: Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2020).

Ramonet, I. (2017). *Η Αυτοκρατορία της επιτήρησης* (μτφρ. Γιώργος Καράμπελας). Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2015).

Rieder, B. (2021). *Πέραν της επιτήρησης. Πως "σκέφτονται" οι αγορές και οι αλγόριθμοι;* (μτφρ. Βασίλης Ντζούνης). Αθήνα: Πλέθρον. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2017).

Runciman, D. (2019). *Έτσι τελειώνει η δημοκρατία;* (μτφρ. Πέτρος Γεωργίου). Αθήνα: Πατάκης. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2018).

Traverso, E. (2017). *Τα νέα πρόσωπα του φασισμού* (μτφρ. Νίκος Κούρκουλος). Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2017).

Διαδικτυακή αρθρογραφία

Αναστατώνει τη Γερμανία η στήριξη Μασκ στο ακροδεξιό AFD (2024).Αθήνα: Εφημερίδα των Συντακτών.Ανακτήθηκε από https://www.efsyn.gr/kosmos/eyropi/458154_anastatonei-ti-germania-i-stirixi-mask-sto-akrodexio-afd#goog_rewarded

Απέραντο νεκροταφείο η Μεσόγειος: Χάθηκαν πάνω από 2.200 μετανάστες το 2024 (2025). Αθήνα: Ανακτήθηκε από: https://www.efsyn.gr/kosmos/eyropi/458644_aperanto-nekrotafeio-i-mesogeios-hathikan-pano-apo-2200-metanastes-2024

Βαθαίνει διαρκώς η κρίση πείνας στον πλανήτη (2024). Αθήνα: Εφημερίδα των Συντακτών. Ανακτήθηκε από: https://www.efsyn.gr/kosmos/457873_bathainei-diarkos-i-krisi-peinas-ston-planiti

ΔΟΔ: 122 δημοσιογράφοι και εργαζόμενοι στα ΜΜΕ σκοτώθηκαν το 2024 (2025). Αθήνα: Εφημερίδα των Συντακτών. Ανακτήθηκε από: https://www.efsyn.gr/kosmos/458524_dod-122-dimosiografoi-kai-ergazomenoi-sta-mme-skotothikan-2024

Εμπιστοσύνη στους Θεσμούς. Η ετήσια έρευνα της Public Issue για το 2024. Ανακτήθηκε από: https://www.publicissue.gr/institutions-2024/

Έρευνα: 50 χρόνια Δημοκρατία (2024). Ανακτήθηκε από: https://eteron.org/research/50-xronia-dimokratia/

Μια δημοκρατία σε ραγδαία πτώση (2023). Ινστιτούτο V-Dem. Ανακτήθηκε από: https://www.news247.gr/magazine/institouto-v-dem-gia-ellada-mia-dimokratia-se-ragdaia-ptosi/

Ο Γ' Παγκόσμιος Πόλεμος είναι ήδη εδώ, στην Ουκρανία – Πώς εμπλέκονται δεκάδες χώρες(2024). Politico. Ανακτήθηκε από: https://www.ertnews.gr/eidiseis/diethni/politico-o-g-pagkosmios-polemos-einai-idi-edo-stin-oukrania-pos-emplekontai-dekades-xores/

Ποιοι ελέγχουν τα ΜΜΕ στην Ελλάδα: 12+1 συμπεράσματα (2022). *"Who owns the media*". Solomon. Ανακτήθηκε από:

https://whoownsthemedia.gr/blog/symperasmata-ereuna-solomon

Ποιος κυβερνά αυτόν τον τόπο; (2025). Αθήνα: Documento. Ανακτήθηκε από: https://www.documentonews.gr/article/poios-kyverna-ayton-ton-topo-panepistimiakoi-exigoyn-giati-i-dimokratia-vrisketai-se-krisi/

Προς ένα νέο υβριδικό κόσμο ανθρώπων και μηχανών Τεχνητής Νοημοσύνης (2025). Αθήνα: Ημεροδρόμος. Ανακτήθηκε από: https://www.imerodromos.gr/pros-ena-neo-yvridiko-kosmo-anthropon-kai-michanon-technitis-noimosynis-toy-ant-mayropoyloy/

Στα €763 δισ. το συνολικό χρέος της Ελλάδας (2023). Αθήνα: Documento. Ανακτήθηκε από: https://www.documentonews.gr/article/sta-e763-dis-to-synoliko-xreos-tis-elladas/

Στροφή σε οικονομική... ολιγαρχία (2025). Αθήνα: Εφημερίδα των Συντακτών. Ανακτήθηκε από: https://www.efsyn.gr/oikonomia/diethnis-oikonomia/458483_strofi-se-oikonomiki-oligarhia

Τα ορυκτά καύσιμα προκάλεσαν καύσωνες διαρκείας το 2024 σε όλο τον πλανήτη (2024). Ανακτήθηκε από: https://www.efsyn.gr/periballon/457984_ta-orykta-kaysima-prokalesan-kaysones-diarkeias-2024-se-olo-ton-planiti#goog_rewarded

Τα μελανά σημεία της λίστας Πέτσα (2020). Solomon. Ανακτήθηκε από:

https://wearesolomon.com/el/mag/thematikh/logodosia-diafaneia/ta-melana-shmeia-ths-listas-petsa/

Το ΕΔΔΑ καταδικάζει για πρώτη φορά την Ελλάδα σε υπόθεση pushback προσφύγισσας (2025). Αθήνα: The Press Project. Ανακτήθηκε από: https://thepressproject.gr/to-edda-katadikazei-gia-proti-fora-tin-ellada-se-ypothesi-pushback-prosfygissas/

Χρονιά βίας, πολέμου και αδικίας (2024). Αθήνα: Εφημερίδα των Συντακτών. Ανακτήθηκε από:https://www.efsyn.gr/kosmos/458330_hronia-bias-polemoy-kai-adikias#goog_rewarded

Χτύπημα Reuters σε Μαξίμου: 12 φορές ακριβότερο το ρεύμα στην Ελλάδα (2025). Αθήνα: Εφημερίδα των Συντακτών. Ανακτήθηκε από: https://www.efsyn.gr/oikonomia/elliniki-oikonomia/458980_htypima-reuters-se-maximoy-12-fores-akribotero-reyma-stin

Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με το κράτος δικαίου και την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης στην Ελλάδα (2024). Ανακτήθηκε από: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0069_EL.html

BRICS: Γιγαντώνεται ο ανταγωνισμός με τη «Δύση» για τον έλεγχο των αγορών και τους ενεργειακούς δρόμους (2024). Αθήνα: Ημεροδρόμος. Ανακτήθηκε από: https://www.imerodromos.gr/brics-gigantonetai-o-antagonismos-me-ti-dysi-gia-ton-elegcho-ton-agoron-kai-toys-energeiakoys-dromoys/

The End of History and the Last Man (1992). Ανακτήθηκε από:

https://en.wikipedia.org/wiki/The_End_of_History_and_the_Last_Man

Οπτικοακουστικό υλικό

Ανασκόπηση: Ευρωπαϊκές καταδίκες (2024). Ανακτήθηκε από:

https://www.youtube.com/watch?v=P25J0-xOOQg&list=PLGBaZXix-xAcMleW7hDTmIt9J9fpoXGFc&index=30&t=2s

Ανασκόπηση: Μεταρρύθμιση Ποινικού Κώδικα (2024). Ανακτήθηκε από:

https://www.youtube.com/watch?v=TiIRHE84gcQ&list=PLGBaZXix-xAcMleW7hDTmIt9J9fpoXGFc&index=31&t=2s

Αποστολόπουλος, Ι. (2024). *7 Μύθοι για το προσφυγικό*. Ανακτήθηκε από:

https://www.youtube.com/watch?v=9HA3UOmmPIw&t=1041s

Αστυνομική βία και ψυχικό τραύμα (2024). Σκηνοθεσία: Βαγγέλης Παναγιωτακόπουλος. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=BR4y9cnwYHo

Γιατί το Α.Ι. δεν θα καταστρέψει την ανθρωπότητα (μάλλον) (2024). Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=HTLHEDv_0AA

Δεκέμβρης 2008 - Αλέξης Γρηγορόπουλος (2024). Kontra. Ανακτήθηκε από:

https://www.youtube.com/watch?v=Z_oQ5jp5elM

Εργατικά ατυχήματα- 114 νεκροί το δεκάμηνο του 2024 (2024). Kontra. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=mknOqg3Zwu4

Ερείπια (Ruins, 2013). Οροθετικές γυναίκες. Το χρονικό μιας διαπόμπευσης. Σκηνοθεσία: Ζωή Μαυρουδή. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=9zyEegBtC1Q

Έχει πράγματι ξεφύγει η «w0ke ατζέντα»; (2024). Ανακτήθηκε από:

https://www.youtube.com/watch?v=you2zqTzKZI&t=905s

Η "Κολομβία" της Ευρώπης, Greekonomics #45 (2024). Ανακτήθηκε από:

https://www.youtube.com/watch?v=JLQNJPg9lH4

ΗΠΑ: Κρατούμενος ξυλοκοπήθηκε μέχρι θανάτου σε φυλακές στη Νέα Υόρκη (2024). Ανακτήθηκε από: https://www.alphatv.gr/news/kosmos/article/183482/ipa-kratoumenos-xulokopithike-mehri-thanatou-se-fulakes-sti-nea-uorki/

Κινήματα του 21ου αιώνα που ξεκίνησαν από τα social media (2024). News 24/7. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=Syzen8_5uUg

Λένης, Δ. (2024). *Θεωρίες Συνωμοσίας & Συνωμοσίες / Η Εξουσία και η Αλήθεια*. Στην αιχμή του δόρατος. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=h5hf-_8LXB0

Μαύρο ρεκόρ σε Εργατικά δυστυχήματα: Ανατριχιάζουν μαρτυρίες συγγενών νεκρών εργαζόμενων (2024). Kontra. Ανακτήθηκε από:

https://www.youtube.com/watch?v=RDJVNzbStO4&t=4s

Να μην ζήσουμε σαν δούλοι (2013). Σκηνοθεσία: Γιάννης Γιουλούντας. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=neRt6XS05b0

Το Νήμα, Αντιτσιγγανική Εκστρατεία (2024). Omnia. Ανακτήθηκε από:

https://www.youtube.com/watch?v=j8EZM0_oRX4&t=1008s

Το Νήμα, Η συγκάλυψη των υποκλοπών (2024). Omniatv. Ανακτήθηκε από:

https://www.youtube.com/watch?v=_ErCar27rTk&t=962s

Το Νήμα, Πύλος: Άταφοι νεκροί, θαμμένες αλήθειες (2024). Omniatv. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=dpcjKmhRaoI&t=1876s

Το Τρίγωνο της Διαπλοκής, Greekonomics # 47 (2024). Ανακτήθηκε από:

https://www.youtube.com/watch?v=vp82B2FcEDw&t=8s

Τζήμας, Θ. (2024). *Η επάνοδος Τράμπ, η γεωπολιτική αβεβαιότητα και η "αφασία" της πολιτικής ελίτ.* Ράδιο Κρήτη. Ανακτήθηκε από:

https://www.youtube.com/watch?v=rhwIQgyXPAQ

Χαραλαμπίδης, Μ. (2024). *Οι προεκτάσεις στο "σήμερα", του Δωσιλογισμού στην Ελλάδα της Κατοχής*. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=JOaQBDdb5rI&t=5s

Χατζηστεφάνου, Α. (2014). *Φασισμός Α.Ε*. Ανακτήθηκε από:

https://www.youtube.com/watch?v=vEc-mNyZWW4&list=PLQrFgQ5V5kCqo8Ci7YyNSBtTrBnBqJEW0

A*re We Living Through The End Of An Empire?* (2024). Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=PFnO2YCefZo

THE H0RR0R ISRËAL! (2024). Ανακτήθηκε από:

https://www.youtube.com/watch?v=RPVW2tpR40Y&t=1898s

The shock doctrine (2009). Σε σκηνοθεσία των Mat Whitecross και Michael Winterbottom. Βασισμένο στο βιβλίο της Ναόμι Κλάιν. Ανακτήθηκε από:

https://www.youtube.com/watch?v=L1p93qDyzQ8

Why is the West is So Rich? (2024). Ανακτήθηκε από:

https://www.youtube.com/watch?v=6U-ddRc6GqU&t=1s